

ВДОВЕНКО

Наталія Михайлівна

доктор економічних наук,
професор, Заслужений
працівник сільського
господарства України,
завідувач кафедри глобальної
економіки Національного
університету біоресурсів
і природокористування України

ШЕПЕЛЄВ

Сергій Сергійович

кандидат економічних наук,
начальник управління
цифрового розвитку,
заступник директора
департаменту економіки
та цифровізації
Київської обласної
державної адміністрації

Н. М. Вдовенко, С. С. Шепелєв

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ РИБНОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

*Монографія присвячена 70-річчю
економічного факультету*

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНЕ АГЕНТСТВО МЕЛІОРАЦІЇ ТА РИБНОГО
ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ
БЮДЖЕТНА УСТАНОВА
«МЕТОДИЧНО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ЦЕНТР З АКВАКУЛЬТУРИ»**

Вдовенко Н. М., Шепелєв С. С.

**КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ
РИБНОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ В
УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ**

Монографія

присвячена 70-річчю економічного факультету

Київ – 2021

УДК [339.137.2:639.2]:339.923(4+477)
В 25

*Рекомендовано до видання рішенням вченої ради
Національного університету біоресурсів і природокористування України
(протокол № 4 від 26.11.2019 р.) та Бюджетною установою
«Методично-технологічний центр з аквакультури»
Державного агентства меліорації та рибного господарства України
(протокол № 16 від 16.08.2021 р.)*

Рецензенти:

Дерій Ж. В., доктор економічних наук, професор, Чернігівський національний технологічний університет

Єрмаков О. Ю., доктор економічних наук, професор, Національний університет біоресурсів і природокористування України

Коваль В. В., доктор економічних наук, доцент, Одеський торговельно-економічний інститут Київський національний торговельно-економічний університет

Вдовенко Н. М., Шепелев С. С. **Конкурентоспроможність рибного господарства в умовах євроінтеграції**. К.: НУБіП України, 2021. 265 с.

ISBN 978-617-7878-88-8

Монографія присвячена обґрунтуванню методичних підходів і розробці практичних пропозицій спрямованих саме на забезпечення конкурентоспроможності галузі рибного господарства України за умов інтеграційних процесів. У монографічному дослідженні здійснено аналіз еволюції теоретичної думки та систематизовано теоретичні засади конкурентоспроможності галузей національної економіки, запропоновано трактування поняття «конкурентоспроможність рибного господарства». Обґрунтовано доцільність і базові засади комплексного підходу щодо управління процесом досягнення рівня конкурентоспроможності з урахування досвіду Європейського Фонду морського та рибного господарства. Поглиблено методичні підходи щодо оцінки впливу Спільної рибної політики Європейського Союзу на конкурентоспроможність, що дозволяє забезпечити адаптацію галузі до вимог і засадничих положень Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Розроблено й запропоновано до практичного застосування новітню систему показників оцінки рівня розвитку та стану рівня конкурентоспроможності рибного господарства.

Монографія укладена в рамках реалізації базового проекту інтерактивної платформи «Aquaculture for life» у партнерстві з Бюджетною установою «Методично-технологічний центр з аквакультури Державного агентства меліорації та рибного господарства України за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID), Програма USAID з аграрного і сільського розвитку (АГРО).

Розраховано на науковців, викладачів, аспірантів, магістрів, керівників господарств, фахівців зайнятих у рибному господарстві, рибальстві та аквакультурі, аграрному секторі економіки.

УДК [339.137.2:639.2]:339.923(4+477)

ISBN 978-617-7878-88-8

Передрукування заборонено

© НУБіП України, БУ «МТЦ з аквакультури», 2021

© Вдовенко Н. М., Шепелев С. С., 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1 НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ГАЛУЗЕВОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ.....	11
1.1 Науково-теоретичні засади дослідження конкурентоспроможності галузей національної економіки.....	11
1.2 Спільна рибна політика Європейського Союзу та її вплив на конкурентоспроможність рибного господарства.....	31
1.3 Методичні підходи до змісту та наслідків використання субсидій як інструменту забезпечення конкурентних переваг.....	50
РОЗДІЛ 2 СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО РИБНОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ ТА СВІТІ.....	59
2.1 Аналіз стану та тенденцій розвитку рибного господарства України в умовах фінансових і продовольчих викликів.....	59
2.2 Складові формування сучасної ресурсної бази забезпечення конкурентоспроможності рибного господарства в Україні та в світі.....	90
2.3 Оцінка глобальних субсидій рибному господарству в аспекті монетарної вартості та конкурентоспроможності.....	107
2.4 Пріоритетні напрямки та стратегічні підходи до сталого розвитку аквакультури у Європейському Союзі.....	118
2.5 Забезпечення стабільного розвитку й зростання аквакультури через скоординоване просторове планування.....	123
2.6 Підвищення конкурентоспроможності аквакультури Європейського Союзу.....	126
2.7 Реалізація планів зі створення базових умов діяльності для операторів Європейського Союзу шляхом використання їх конкурентних переваг.....	128

РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РИБНОГО ГОСПОДАРСТВА.....	133
3.1 Концептуальні засади підвищення конкурентоспроможності галузі через призму впливу зростаючого виробництва риби.....	133
3.2 Базові положення до обговорення проекту Комплексної програми розвитку сталої та конкурентоспроможної аквакультури на 2023–2030 роки.....	153
3.3 Раціональне використання водних біоресурсів з урахуванням вимог Спільної рибної політики Європейського Союзу.....	171
3.4 Прогнозування підвищення рівня конкурентоспроможності галузі рибного господарства України.....	186
ВИСНОВКИ.....	198
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	202
ДОДАТКИ.....	223

СПИСОК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

- ЄС – Європейський Союз;
- ФАО – Продовольча та сільськогосподарська організація ООН;
- СРП ЄС – Спільна рибна політика Європейського Союзу;
- САП ЄС – Спільна аграрна політика Європейського Союзу;
- ESI – Європейські структурні та інвестиційні фонди;
- EMFF – Європейський Фонд морського та рибного господарства;
- ЄРФ – Європейський рибальський фонд;
- COT – Світова Організація Торгівлі;
- УКТ ЗЕД – Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності;
- EUREP – Асоціація європейських роздрібних торговців сільгосппродукцією;
- ЄБРР – Європейський банк реконструкції та розвитку;
- FAST – Програма з вільної та безпечної торгівлі;
- ГАТТ – Генеральна угода з тарифів і торгівлі;
- ДСТУ – Державний стандарт України;
- ЄПС – Європейська політика сусідства;
- ПВЗВТ – Поглиблена та Всеохоплююча зона вільної торгівлі;
- АРЕС – Азіатсько-Тихоокеанське економічне співробітництво;
- Держрибагенство – Державне агентство меліорації та рибного господарства України
- ННН-рибальство – Незаконне, непідзвітне, неконтрольоване рибальство;
- ААС – консультативна рада з аквакультури
- ICTSD – Міжнародний центр торгівлі та сталого розвитку;
- WWF – Всесвітній фонд дикої природи;
- UNEP – Програма ООН по навколишньому середовищу;
- SCM – Угода з субсидій та компенсаційних заходів;

SIFAR – Підрозділ з підтримки міжнародного рибальства та досліджень у сфері аквакультури;

ССАМЛР – Комісія з Збереження морських живих ресурсів Антарктики;

РАС – рециркуляційна аквакультурна система;

ОЕСР – Організація економічного співробітництва та розвитку.

ВСТУП

Міжнародний поділ праці, наявність потужних конкурентів і високих вимог до якості харчових продуктів, динамічна мінливість кон'юнктури світового ринку зумовлюють досить складну інтеграцію у європейське економічне співтовариство. Особливого значення набуває питання виходу на європейський ринок провідних галузей національної економіки та забезпечення їх конкурентоспроможності. Разом з тим, Державна служба статистики України визначає різні галузі. І серед них виокремлено рибне господарство. Тому саме для рибного господарства актуальним є формування комплексу заходів для зростання рівня галузевої конкурентоспроможності, які тісно пов'язані з продовольчою безпекою.

Очевидно, що увага до забезпечення конкурентоспроможності галузі рибного господарства не є випадковою, про що свідчить і значна кількість досліджень. У здійсненні теоретичних і практичних досліджень проблем формування наукового базису конкурентоспроможності досліджували вчені: Б. Гай, О. Гохберг, А. Дюк, А. Мунро, М. Портер, Ю. Сумайла, А. Тоніні, яких прийнято вважати відомими дослідниками з фундаментальних питань економічної науки.

Вирішення проблем саме конкурентоспроможності аграрного сектору та рибного господарства посідає провідне місце в наукових працях О. Агафоненка, О. Акулич, Т. Борисової, А. Вдовічена, А. Діброви, М. Ільчука, С. Кваші, Ю. Кирилова, С. Козловського, Р. Коновалова, О. Кундеуса, П. Курмаєва, О. Лук'яненка, К. Леткової, П. Мірошніченко, О. Паламарчук, О. Піменової, І. Почтарука, І. Сіненка, Р. Скупського, О. Фесенко, І. Червена, Ю. Шарило та інших науковців.

Оцінюючи ступінь дослідженості даної проблематики, зазначимо, що в сучасних умовах завдання підвищення рівня конкурентоспроможності рибного господарства є актуальними. Предметом наукових пошуків сьогодні є проблеми раціонального використання водних біоресурсів з урахуванням положень Спільної рибної політики Європейського Союзу, розроблення заходів підвищення конкурентоспроможності через призму впливу зростаючого виробництва риби.

Результатом написання монографії є теоретичне обґрунтування і розроблення науково-практичних рекомендацій, спрямованих на забезпечення конкурентоспроможності рибного господарства України в умовах євроінтеграції. Для досягнення представлених результатів було визначено та вирішено такі завдання:

– узагальнити наукові надбання з питань конкурентоспроможності галузей національної економіки в умовах євроінтеграційних процесів;

– систематизувати науково-методичні підходи до формування Спільної рибної політики Європейського Союзу та оцінити її вплив на конкурентоспроможність рибного господарства в умовах продовольчих викликів;

– здійснити аналіз стану та тенденцій розвитку рибного господарства України для обґрунтування науково-методичних і концептуальних основ щодо забезпечення галузевої конкурентоспроможності;

– виявити особливості та тенденції формування сировинних ресурсів для вітчизняного і світового рибного господарства;

– проаналізувати світовий досвід надання рибогосподарських субсидій та виокремити можливості його застосування в Україні;

– обґрунтувати рекомендації, які направлені на забезпечення галузевої конкурентоспроможності через призму впливу зростаючого виробництва риби;

– запропонувати методичний інструментарій оцінювання галузевої конкурентоспроможності для раціонального використання водних біоресурсів з урахуванням вимог Спільної рибної політики Європейського Союзу;

– розробити прогноз щодо вилову риби та водних біоресурсів і обґрунтувати резерви зростання доданої вартості у ланцюжку «рибопосадковий матеріал – товарна риба – рибна продукція».

Наукова новизна одержаних в монографічному дослідженні результатів полягає в обґрунтуванні пропозицій та розробленні рекомендацій щодо забезпечення конкурентоспроможності рибного господарства України в умовах євроінтеграції, зокрема удосконалено систему показників оцінювання рівня розвитку та стану конкурентоспроможності рибного господарства, в основу якої покладено

науково-методичні основи забезпечення та послідовне розроблення інструкцій, механізмів для створення сприятливого, стабільного та прибуткового середовища з метою розвитку рибальства, аквакультури, переробки риби.

В роботі розроблено пропозиції щодо встановлення фіксованого розміру орендної плати для земельних ділянок, що використовуються для виробництва риби, у розмірі 3 % нормативної грошової оцінки та функціонування Фонду підтримки рибного господарства в сучасних умовах розвитку.

За результатами досліджень розроблено методичні підходи до визначення впливу Спільної рибної політики на конкурентоспроможність рибного господарства з урахуванням шести пріоритетів: стале рибальство та аквакультура, запровадження положень оновленої рибної політики, маркетинг і переробка, зайнятість населення та зміцнення об'єднаності територій, інтегрована морегосподарська політика, технічна допомога, що дозволяє забезпечити швидку адаптацію до вимог та положень Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

У монографії запропоновано комплексний підхід з метою вдосконалення класифікації рибогосподарських субсидій на основі їх цілей, стадії виробничого процесу, типів виплат, що, на відміну від існуючих, обґрунтовує необхідність представлення складу субсидій, оцінених за секторами у аспекті визначення їх потенційного впливу на потужності флоту, зусилля рибальських громад, виробництво продукції та галузеву конкурентоспроможність. У процесі проведеного дослідження розроблено та запропоновано для подальшого використання практичні рекомендації, спрямовані на вдосконалення вітчизняної рибної політики з метою максимального збільшення продуктивності в рибному господарстві шляхом врахування потреб й уподобань споживачів у харчових продуктах, диверсифікації виробничих систем, створення доданої вартості та розвитку ринків риби і рибної продукції, ефективного управління, регулювання й захисту виробничих систем, які на відміну від діючих, враховують вибір параметрів, що характеризують конкурентоспроможність, визначення коефіцієнтів і подальше їх прикладне використання.

У монографічному дослідженні викладено основні базові засади прове-

деної систематизації теоретичних засад дослідження конкурентоспроможності галузей національної економіки. Вказане дозволило запропонувати оновлене і поліпшене трактування поняття «конкурентоспроможність рибного господарства» як сукупності показників стабільної діяльності суб'єктів господарювання, здатних забезпечувати високий рівень доходів, зайнятості, ефективно використовувати технологічні, людські, природні та рибні ресурси, виробляти товари, послуги, у контексті формування ланцюгів доданої вартості і реалізацію можливостей галузі рибного господарства вдало функціонувати в умовах внутрішньої та зовнішньої конкуренції., також у монографії запропоновано базові засади для обґрунтування пріоритетних напрямів щодо забезпечення внутрішнього попиту на рибу та рибну продукцію вітчизняного виробництва на основі комплексної оцінки його розвитку з аналізом рівня виробництва, імпорту та експорту різних видів риби, рибної продукції, балансів попиту і пропозиції. Тому такі підходи дозволили виявити конкурентоспроможний потенціал галузі, позиціонувати Україну як ключового учасника серед гравців на ринку риби та в цілому на ринку агропродовольчої продукції.

Також слід відмітити, що до 2021 року в дослідженні використовувалися дані Державного агентства рибного господарства України (Держрибагентство), а з травня 2021 року дані перейменованого в Державне агентство меліорації та рибного господарства України (Держрибагентство), згідно Постанови Кабінету Міністрів України № 539 від 24.05.2021.

У дослідженні визначено закономірності функціонування рибного господарства на основі індикаторів формування сировинних ресурсів, що дає змогу враховувати як специфічні особливості галузі, так і вплив інтеграційних процесів на галузеву структуру виробництва продукції з доданою вартістю та характер взаємовідносин з метою поєднання інтересів держави, споживачів, виробників риби.

Таким чином, вказане дозволило розробити заходи для збільшення доданої вартості готового продукту, з виокремленням методів обчислення доданої вартості в рибному господарстві, що дозволяє вибудовувати базові засади конкурентоспроможного розвитку вітчизняного рибного господарства.

РОЗДІЛ 1

НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ГАЛУЗЕВОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

1.1 Науково-теоретичні засади дослідження конкурентоспроможності галузей національної економіки

Потреби виокремлення сучасних пріоритетів розвитку в контексті забезпечення конкурентоспроможності галузей національної економіки узгоджені, в першу чергу, із необхідністю європейської інтеграції до системи, де домінують конкурентоспроможні товаровиробники.

Конкуренентоспроможність галузі уособлює ефективність роботи окремих галузей національного господарства, оцінювана крім традиційних критеріїв за показниками, характерними для даної галузі та описує ступінь її живучості й динамічності при різних варіантах розвитку економіки даної країни і всього світу в цілому. Водночас в Україні виникають специфічні особливості галузевої конкуренції. Особливо вказане вплинуло на те, що, наприклад, галузі аграрного сектору останніми роками знизили свою конкурентоспроможність, оскільки зріс загальний обсяг імпорту, дефльований на частку сільськогосподарської продукції в загальному обсязі національного виробництва та споживання.

Дослідження конкурентоспроможності галузі, як правило, базуються на визначенні М. Портера: «Ми визначали галузь конкретної держави як успішно функціонуючу в міжнародному масштабі в тому випадку, якщо вона володіла конкурентними перевагами в порівнянні з найбільш конкурентоспроможними ділянками світового ринку... Ми вибрали як найбільш оптимальні параметри наявність істотного та стабільного експорту в досить велику кількість країн або значний експорт інвестицій, що базується на досвіді та створених активах у своїй країні» [72]. Особливості даного визначення полягають у виділенні

критеріїв конкурентоспроможності. Очевидно через них є можливість встановити рівень галузевої конкурентоспроможності в системі економіки і наявність у ній як технічних, економічних, так і організаційних умов для створення виробництва та реалізації продукції відповідної якості, що задовольнить потреби конкретних споживачів. Поняття «конкуренентоспроможність галузі» в системі ієрархії рівнів управління (підприємство, галузь, регіон, держава): рівень конкурентоспроможності галузі для нижчого рівня ієрархії (товар, підприємство) виступає як фактор зовнішньої конкурентної переваги, а для верхнього рівня ієрархії – регіону та держави як внутрішньої конкурентної переваги [70; 71].

Згідно учень М. Портера, описаних у роботі «Міжнародна конкуренція: конкурентні переваги країн» збитковим галузям, а також галузям зі значною залежністю від ресурсів не приділяється увага. Суть досліджень полягала в тому, що галузь буде конкурентоспроможною, у випадку перевищення середньої частки країни у світовому експорті, а також тоді, коли сальдо торгівлі в цій галузі було позитивним [72]. При системному вивченні галузевої конкурентоспроможності Томсон М. та Стрікленд Дж. до важливих її характеристик віднесли: розмір ринку та масштаби конкуренції; самих конкурентів; рівень інтеграції потужних конкурентів і їх направленість в технологічних процесах; рівень завантаження усіх виробничих потужностей з урахуванням заходів щодо зниження витрат на виробництво та розміри капіталовкладень; аспекти входження до галузі та виходу з галузі; показники прибутковості [91]. Проведений аналіз еволюції теоретичних поглядів на забезпечення рівня конкурентоспроможності спонукає до визначення і вибору векторів у питанні виокремлення перспективних пріоритетів розвитку галузей економіки. Виходячи з думки М. Гельвановського, В. Жуковської, І. Трофимової, К. Леткової, конкурентоспроможність «визначається наявністю конкурентних галузевих переваг, які сприяють виробленню продуктів високої безпеки і якості, що задовольнили б потреби конкретних груп споживачів у споживчих якостях продукту, а також у ринковій ціні. Важливо, щоб продукція

надходила на конкурентний ринок у допустимі терміни, які визначає ринкова ситуація» [26, С. 57–64; 56]. Разом з тим, удосконалюючи теоретичні положення своїх попередників О. Мазілка та Г. Панічка розвинули розуміння конкурентоспроможності будь-якої галузі в рамках ефективності окремих галузей у національному господарстві, що оцінено, враховуючи і стандартні індикатори, через показники, які характеризують та визначають рівень динамічності даної галузі за різних умов розвитку національної економіки будь-якої країни і світу у цілому [57]. Виходячи з таких тверджень, А. Остапенко продовжує думку вчених О. Мазілка та Г. Панічка, що галузевою конкурентоспроможністю є відповідно ефективна діяльність суб'єктів господарювання, яка може бути оцінена, крім традиційних критеріїв, за показниками, які і описують ступінь галузевої динамічності за різних сценаріїв розвитку національної економіки світу в цілому і країни зокрема [64, С. 15–23].

Вважаємо, що особливо велику цінність для нашого дослідження мають наукові здобутки провідного вітчизняного вченого-економіста П. Пуцентейло. Слід враховувати, що автору вдалося виокремити суть конкурентоспроможності галузі як здатності створити зростаючий обсяг ланцюгів доданої вартості через ефективне використання комплексу факторів виробництва та досягнення інноваційно-інвестиційної привабливості у процесі освоєння ринків [85, С. 55–61].

Тут слід прислухатися до думки вченого Р. Тихонова, яким зроблено спробу пов'язати між собою конкурентоспроможність галузі та світовий ринок. Водночас у постановці даного питання, розкрито показники оцінки, зокрема сальдо галузевого балансу, витрати факторів виробництва на одиницю продукції, ринкові квоти [90], що і є важливим для нашого дослідження.

Ми повністю погоджуємося з думкою Ю. Кирилова, що лише конкурентоспроможність дозволить протистояти негативним глобалізаційним процесам, акумулювати позитивний досвід європейської та міжнародної інтеграції, а також зміцнити свої позиції на світовому продовольчому ринку [49, С. 153; 48].

Водночас вважаємо, що у дослідженнях, присвячених підвищенню галузевої конкурентоспроможності тільки фрагментарно приділяється увага і не завжди надається відповідь на сучасні виклики внутрішнього та зовнішнього ринків. Тому нині невирішеними залишаються питання пошуку відповідей та виокремлення нових пріоритетів конкурентоспроможного розвитку галузей при сучасних продовольчих викликах. Тож потрібно обґрунтувати пропозиції та рекомендації для поліпшення конкурентоспроможності галузей економіки з урахуванням інтеграційних процесів у економічному розвитку. У сучасних умовах глобальних економічних перетворень, продовжується пошук трактування поняття «конкурентоспроможність галузі». З цього приводу О. Транченко зазначає, що конкурентоспроможність галузі – це узагальнюючий, підсумковий показник стійкої роботи підприємств галузі, здатний забезпечувати високий рівень доходу та зайнятості в регіоні на стабільній довгостроковій основі в умовах внутрішньої та зовнішньої конкуренції, ефективно використовуючи технологічний, людський і фізичний капітал [92, С. 7–10].

Основними індикаторами конкурентоспроможності галузі є показники, що характеризують стан складових її конкурентного становища. Зокрема до них можна віднести забезпеченість підприємств галузі ресурсами (трудовими, сировинними), інвестиційну привабливість (здатність залучити капітал на внутрішніх і світових ринках), вдало обрану стратегію розвитку (система менеджменту та конкурентна політика), попит на продукovanі товари та послуги (здатність задовольнити очікування споживачів). Повністю погоджуємося із думкою, що детермінантами конкурентоспроможності галузі виступатимуть фактори, що впливають на значення цих індикаторів [52, С. 335–341].

Наукові погляди Драган О. були зорієнтовані в даному напрямі [36]. До того ж, у роботі підкреслено і той факт, що галузевою конкурентоспроможністю є і сукупна здатність господарюючих суб'єктів виробляти та продавати продукцію цієї галузі, які за ціною, якістю є привабливішими для споживачів, аніж продукція

таких же іноземних і вітчизняних провідних галузей із забезпеченням високих темпів економічного зростання в галузі. Зроблено висновок про наявність конкурентних переваг перед аналогічними галузями за кордоном, які можуть зумовлюватися раціональною галузевою структурою; групи висококонкурентних суб'єктів господарювання, які спонукають інші господарства галузі до досягнення свого рівня; налагодженої дослідної, конструкторської, виробничої і технологічної бази, розвинутої інфраструктури в галузі, гнучкої системи наукового і технічного, а також виробничого та матеріально-технічного співробітництва як в даній галузі, так і в інших галузях країни, а також за її межами при ефективній системі розподілу виробленої продукції. Конкурентоспроможність будь-якої галузі може досягатися за рахунок і конкурентних переваг її суб'єктів господарювання й системи їх безпосередньої взаємодії [36, С. 20].

Проте, на думку О. Акулич конкурентоспроможність галузі є здатністю не лише перемагати у конкурентній боротьбі, але й приймати у ній участь [2].

Потрібно підкреслити, що конкурентоспроможність вітчизняної галузі формує конкурентоспроможність національної економіки [169], яка визначається рівнем конкурентоспроможності підприємств, які її формують. У зв'язку з цим конкурентоспроможність галузі виступає як відображення характеру галузевої конкуренції як на національному, так і на міжнародному ринках. Тобто це вказує на здатність галузі виробляти товари та послуги, що відповідають вимогам світових і внутрішніх ринків, створювати умови для зростання потенціалу конкурентоспроможності підприємств галузі при одночасному забезпеченні стабільного зростання та розвитку відповідного сектору економічної діяльності [30, С. 50–56].

У такій ситуації привертає до себе увагу твердження Є. Маркової, яка розкриває сутність галузевої конкурентоспроможності, де пропонується розуміти: специфіку конкретної галузі, яка ґрунтується на конкурентних перевагах складових її підприємств, регіону базування і галузевих інститутів управління, що

виражається в її здатності брати участь у конкурентній боротьбі переважно з аналогічними галузями інших регіонів [24; 61; 62].

Згідно положень економічної теорії та з узагальнення визначень конкурентоспроможності, наведених у працях дослідників, можна зробити висновок, що конкурентоспроможність галузі є складовим блоком багаторівневої категорії «конкурентоспроможність» поряд із конкурентоспроможністю товару, підприємства, регіону та власне національної економіки [51; 122; 127]. Дійсно, трактування поняття конкурентоспроможності галузі набуває змісту саме в контексті наявності на ринку суб'єктів господарювання, які конкурують. О. Школьнік стверджує, що трактування конкурентоспроможності, зокрема аграрних підприємств, є здатністю останніх підтримувати та розширювати ринкову частку на національному та міжнародному ринках, за рахунок застосування інноваційного менеджменту, ефективного використання наявних ресурсів, масштабів виробництва, а також його диверсифікації [104]. На визначальну роль основних факторів впливу на конкурентоспроможність суб'єкта агропромислового виробництва вказував і І. Червен та інші вчені-економісти. Так, на думку дослідників, до переліку відносяться робочі процеси, менеджмент якості, стратегія, закупівельні ціни, диспаритет цін [96; 157, С. 250–252].

Далі Я. Жаліло, Я. Базилюк, Я. Белінська зазначають, що галузь в умовах ринкової економіки не виступає єдиною структурною одиницею і конкуренції між галузями як такими не має. Між собою та з закордонними партнерами можуть конкурувати лише окремі підприємства даної галузі.

Галузь не може розглядатися як повноцінний суб'єкт конкурентоспроможності як така, проте може включати в себе більше чи менше конкурентоспроможних підприємств. Саме ефективність сукупності суб'єктів господарювання у галузі спонукає до формування конкурентоспроможності як складової конкурентоспроможності національної економіки і виступає показником на який можна орієнтуватися для залучення нових інвестицій [38; 93] (рис. 1.1).

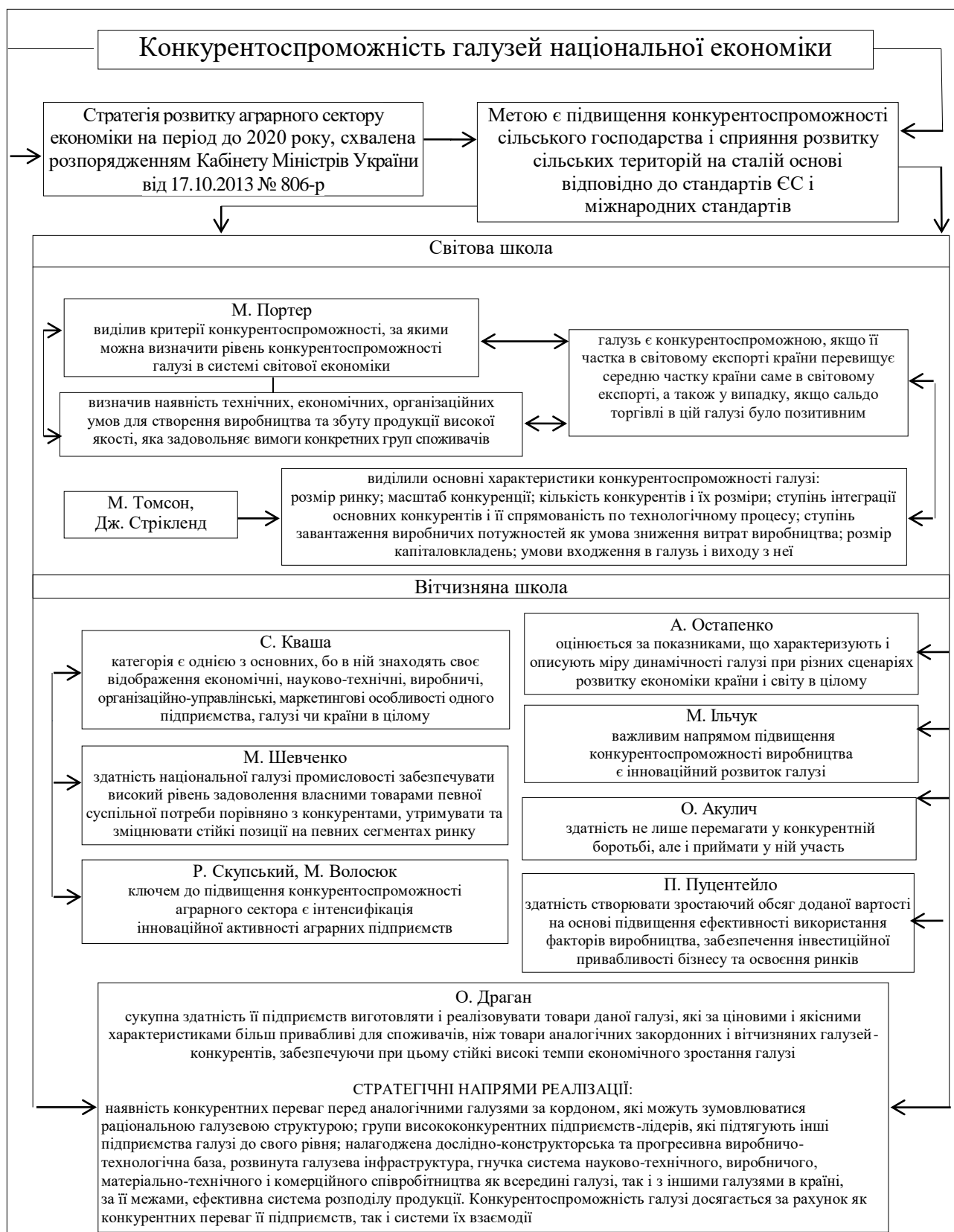

Рис. 1.1. Еволюція теоретичної думки у напрямку оптимального забезпечення конкуентоспроможності галузей національної економіки

Джерело: узагальнення результатів праць авторів [25, С. 25–28; 32; 40, С. 51–59; 41; 42; 46, С. 99–104; 48; 51; 56, С. 70; 62; 105, С. 4–8]

У той же час, М. Малік визначає провідну здатність суб'єктів господарювання у аграрному секторі економіки пристосовуватися до мінливих умов діяльності, використовуючи власні конкурентні переваги.

При цьому на перший план виходить перемога у конкурентній боротьбі на ринках агропродовольчої продукції, ефективне використання земельних ресурсів і повне задоволення потреб споживачів через аналіз структури ринку та кон'юнктури [60].

Як показали проведені наукові дослідження, з точки зору, Р. Скупського та М. Волосюка базовим інструментом забезпечення конкурентоспроможності саме аграрної галузі є зростання інноваційної активності [87].

Водночас, М. Шевченко вважає, що конкурентоспроможність галузі передбачає здатність національної галузі забезпечувати високий рівень задоволення власними товарами певної суспільної потреби порівняно з конкурентами, утримувати та зміцнювати стійкі позиції на певних сегментах світового ринку й забезпечувати прибутковість на основі раціонального використання ресурсів в умовах інтернаціоналізації [100].

І тут доцільно зробити наголос, що фундаментальні елементи методики дослідження економічної діяльності були також сформовані у межах конкурентних переваг зокрема і в галузевому розрізі.

Конкурентні переваги є фактом переваги над потужними конкурентами як у економічній, так і технічній, а також організаційній сферах господарської діяльності, що можливо виміряти саме через економічні показники. Серед них додатковий прибуток і рентабельність, а також ринкова частка та обсяг реалізації.

Конкурентну перевагу не слід ототожнювати з потенційними можливостями економічного суб'єкту [55]. На відміну від можливостей вони фіксуються в результаті дієвих переваг зацікавлених партнерів або споживачів. Можна володіти новітніми технологіями, залучити кваліфікованих робітників, але водночас мати нижчі економічні показники.

Таким чином, перший блок переваг не слід розглядати як конкурентні. Ці переваги є саме передумовою з метою формування в перспективі переваг над різними конкурентами.

Зокрема, в такому випадку, конкурентні переваги є головною ціллю господарської діяльності. При цьому, на думку М. Портера, ці переваги можуть проявлятися в нижчих, ніж у конкурента витратах, або у доцільності вимірювати та контролювати ланцюги доданої вартості, що може перевищити додаткові витрати [69; 73]. Якщо взяти до уваги той факт, що конкурентоспроможність оцінюють чотири типи суб'єктів, зокрема споживачі, виробники, інвестори, держава, то важливо зупинитись і на складових блоках такої оцінки. І такий аналіз має постійно бути в центрі уваги функціонування рибного господарства, включаючи рибальство та аквакультуру, як провідні складові даної галузі та галузей національної економіки, що забезпечують країну продовольством.

Перш за все, споживач оцінює конкурентоспроможність різних об'єктів з позиції ступеня задоволення своїх потреб та рівня їх значимості. При цьому, вважаємо, що найбільш значимі потреби споживача спонукають до задоволення їх раніше, ніж менш значимі потреби, які висунуті певним суб'єктом.

Виробники надають оцінку виробленої риби та рибної продукції з погляду суми прибутку, яку вони можуть принести. У галузях, відмінних від рибного господарства є рентабельність, оскільки цим галузям притаманна швидка оборотність активів і є всі підстави, щоб отримати значно більший прибуток за рахунок зниження рентабельності, але водночас збільшення оборотності продукції.

Для будь-якого суб'єкта господарювання, насамперед, найбільш важливим є співвідношення ціни та якості виробленої продукції, відповідність останньої технічним, екологічним та іншим нормам і стандартам.

Галузь вітчизняний виробник оцінює з точки зору рамок умов і свого становища на ринку. З цих позицій оцінюються середній рівень рентабельності, доцільність роботи в галузі або виходу з неї. Країну вітчизняний виробник

оцінює з точки зору наявності необхідних йому ресурсів, зокрема земельних, водних, рибних, їх якості та доступності як фізичної, так і економічної.

Історично доведено, що будь-який інвестор здійснює оцінку ефективності власних вкладень. При цьому враховує найбільш важливі, на його погляд, характеристики виробленої продукції. Так, з точки зору інвестора на перший план виходить затребуваність і особливо рівень рентабельності продажів. Цьому сприяє структурне обрамлення дослідження, яке визначає інтерес інвестора не стільки до одиничних угод з високоприбутковими товарами, продукцією з високою доданою вартістю, скільки масова реалізація продукції, що приносить дохід більше від тієї суми, яку інвестор міг би отримати в майбутньому, вклавши свої власні кошти в інше виробництво.

Конкурентоспроможність рибного господарства означає для інвестора не тільки рентабельність суб'єкта господарювання як цілісної системи, але і його економічне становище, фінансову стійкість, сферу, в якій можливо або варто організовувати свій аквабізнес та відповідно створювати рибні ферми. При цьому, слід наголосити на врахуванні досить важливого показника конкурентоспроможності країни або регіону, яким є саме інвестиційний клімат.

Якщо вести мову про участь держави, то держава здійснює оцінку конкурентоспроможності виробленої продукції з точки зору її затребуваності та соціальної значущості. Якщо, наприклад, вітчизняна риба або рибна продукція є соціально значущим товаром, але вона значно дорожча від імпортованої, у такому випадку держава у майбутньому може вплинути на ситуацію шляхом надання субсидій чи дотацій вітчизняному рибогосподарському товаровиробнику. Крім того, можна взяти до уваги запровадження квот і митних бар'єрів до закордонних постачальників товарної риби, рибопосадкового матеріалу чи власне виробленої риби і рибної продукції. Таким чином, в даній ситуації суб'єкти господарювання у сфері рибного господарства, оцінюються державою з точки зору їх ролі в національній економіці: наскільки риба та рибна продукція виз-

наченого суб'єкта господарювання користується попитом і є соціально значимою, які обсяги реалізації даної продукції.

Насамперед, встановлено, що чим вище рівень згаданих вище показників, тим рибницьке підприємство з точки зору і з погляду на нього держави є більш конкурентоспроможним. Галузь оцінюється державою також з позицій затребуваності виробленої нею продукції, обсягів реалізації риби і значущості для національної економіки продукції і галузі в цілому.

Конкуренентоспроможність країни оцінюється державою з погляду ефективності використання ресурсів з урахуванням їх якості, а також з позиції показників платіжного балансу країни. Якщо баланс позитивний, то країна, а отже, галузі, підприємства, продукція є конкурентоспроможними. В іншому випадку не є конкурентоспроможними. Тому на даний час, важливими теоретичними засадами практики є доцільність виокремлення основних факторів конкурентоспроможності галузі: ресурсний, тобто фізичні витрати ресурсів на одиницю готової продукції, що перебувають у зворотному зв'язку з показниками блоку ефективності; ціновий, враховуючи рівень цін і динаміку цін на усі використані засоби виробництва та готовий продукт, а також середовища, зокрема економічна державна політика і її вплив дії на ринкового контрагента.

В основу конкурентоспроможності покладено ресурсні фактори і сама вона залежить від: географічного положення; кліматичних умов; наявності в країні природних ресурсів; кваліфікованої робочої сили; накопиченого капіталу.

Однак, на перший погляд, щоб утримати успіх у конкурентній боротьбі, цих факторів не достатньо. Тут потрібно задіяти механізми, здатні безперервно підвищувати ефективність використання таких факторів.

Так, І. Почтарук наводить характеристику конкурентоспроможності галузі та розглядає можливості, динаміку пристосування будь-якої галузі до конкурентних умов на внутрішньому і зовнішньому ринках, які обумовлені фактором часу. Період, що може розглядатись, допускається не менше строку запуску ви-

робництва в галузі даного продукту. Ті фактори, яка впливають саме на галузеву конкурентоспроможність, доцільно аналізувати з урахуванням інтересів виробників. І тут враховуються внутрішні та, безпосередньо, зовнішні фактори. До перших відносяться фактори конкурентних переваг фірм, зокрема різні аспекти ринкової діяльності підприємства, а також ступінь використання факторів виробництва, до других – зовнішні параметри соціально-економічного середовища, які діють поза сферою безпосереднього впливу підприємства. Це податкова, а також бюджетна політика [24; 62; 75].

У контексті розгляду завдань економічної науки у цій сфері необхідно звернути увагу на те, що Т. Борисовою запропоновано методичні підходи до комплексної оцінки галузевої конкурентоспроможності в нових умовах економічної інтернаціоналізації [7]. При цьому провідний науковець вважає, що поняття галузевої конкурентоспроможності набуває смислового значення в умовах наявних на ринку суб'єктів, що конкурують за умов сприятливого інвестиційного й інноваційного клімату.

Зазначимо також й те, що на нашу думку, конкурентоспроможність галузі доцільно визначати за великими суб'єктами господарювання, частка яких становить не менше 60% від обсягів реалізації продукції у всій галузі [94].

Проведені наукові дослідження висвітлюють, що рівень конкурентоспроможності галузі, зокрема і галузей аграрного сектору економіки можливо визначати за формулою (1.1):

$$K_{\text{гал}} = \frac{\sum_{i=1}^n V_i * K_i}{\sum_{i=1}^n V_i}, \quad (1.1)$$

де $K_{\text{гал}}$ – рівень конкурентоспроможності галузі; n – кількість назв товару, що входять у певну групу; V_i – частка ринку i -го товару; K_i – конкурентоспроможність i -го товару на місцевому, регіональному, національному, міжнародному ринку [114, С. 227–231].

Повертаючись до аналізу прикладних напрацювань вчених, варто зауважити про диверсифікацію виробництва, розширення асортименту продукції [114, С. 227–231; 128, С. 28–30; 161]. Це спонукає виробників уникати вироблення однорідної продукції, щоб забезпечити інтереси виробників, споживачів і держави [51; 66]. Отримані результати досліджень свідчать, щоб реалізувати державну політику у напрямі розвитку галузей аграрного сектору економіки і зокрема рибного господарства, стимулювати виробництво рибної продукції, розвивати аграрний ринок, важливим є обґрунтування науково-методичних основ щодо забезпечення конкурентоспроможних і сприятливих умов для суб'єктів господарювання. При цьому слід виділити забезпечення прогнозованості розвитку рибальства та аквакультури; пріоритетний розвиток виробництва та реалізація експортного потенціалу продукції з високою доданою вартістю; пріоритетний доступ малих рибогосподарських виробників до державної підтримки; раціональне використання земель під водою та зменшення техногенного навантаження рибного господарства на довкілля.

Рибне господарство завжди виступало для України пріоритетним і стратегічно важливим сектором національної економіки, яке здатне забезпечити не тільки потреби внутрішнього ринку, а й посісти пристойне місце нашої державі в когорті світових країн – лідерів із виробництва риби та рибної продукції. У будь-якій державі не можуть бути конкурентоспроможними всі або хоча б більшість галузей. Якщо взяти до уваги той факт, що у національній економіці існують значні і при тому істотні відмінності у структурі конкурентоспроможності різних галузей, то успіх досягається у певних галузях.

Вказане пов'язане з тим, що їх внутрішні умови виявляються найбільш динамічними та перспективними в умовах глобальних процесів.

Конкурентоспроможність галузі рибного господарства з урахуванням основних її складових – рибальства та аквакультури, визначається наявністю в ній економічних, технологічних, а також організаційних умов для здійснення

виробництва й збуту екологічно безпечної риби та рибної продукції високої якості, що задовольняє вимогам конкретних груп споживачів.

Конкурентоспроможність галузі рибного господарства в перспективі може бути досягнута за рахунок як конкурентних переваг її рибницьких господарств, так і удосконаленої системи їхньої постійної взаємодії.

Таким чином, тенденції розвитку національної економіки свідчать про часткову втрату галуззю рибного господарства конкурентоспроможності.

Свідченням є зниження частки її вітчизняної продукції у загальному обсязі світового експорту, скоригована на частку країни у світовій торгівлі.

Посилення процесів глобалізації та європейська інтеграція України, по-перше, зробили економіку рибного господарства досить вразливою до зовнішніх загроз і впливів, по-друге, поставили перед нею певні вимоги щодо забезпечення відповідного рівня конкурентоспроможності самого рибного господарства.

Відповідності європейським стандартам можливо досягти лише за умови переходу галузі на інноваційно-інвестиційну модель розвитку та впровадження сучасних біотехнологій для рибогосподарського виробництва.

Доцільно було б звернути увагу, що в економічних дослідженнях можна діагностувати думку, що будь-яка галузь в умовах глобалізації та європейської інтеграції не виступає єдиною структурною одиницею, а конкуренція всередині не спостерігається. Тому економічній категорії «конкурентоспроможність галузі» притаманне лише умовне існування.

Водночас, провівши відповідні узагальнення, вважаємо, що саме на рівні галузі можливе здійснення узагальненої оцінки результативності використання різних видів ресурсів.

У контексті аналізу завдань економічної науки саме у сфері регулювання господарських процесів слід зауважити, те що беручи до уваги вивчення втрат галузями конкурентних позицій, потрапляє під загрозу здатність країни підтримувати стабільне економічне зростання, соціально-економічну спрямованість.

Підтримка та сприяння зокрема рибогосподарському виробництву, імпорту товарів або послуг з цієї галузі, в яких країна є менш конкурентоспроможною – процес, що зміцнюватиме національну економіку та сприятиме оптимальному використанню як природних, так і рибних ресурсів.

Очевидно, саме ефективність функціонування сукупності рибницьких господарств формує конкурентоспроможність галузі рибного господарства і є невід’ємним елементом конкурентоспроможності національної економіки та показником привабливості галузі для міжгалузевого переміщення капіталів і залучення інвестицій.

Вказане дає всі підстави стверджувати, що рівень галузі рибного господарства, переважною мірою, є одним із основних об’єктів для розроблення різних державних програм і запровадження державних заходів.

Як бачимо, конкуренція в галузі, зокрема і рибного господарства, виникає з її базисної економічної структури і виходить далеко за рамки поведінки діючих конкурентів.

Якщо проаналізувати роботи М. Портера, то вчений відзначає:

«у будь-якій галузі економіки сутність конкуренції визначається п’ятьма силами: загрозою появи нових конкурентів;

загрозою появи товарів та послуг-замінників;

спроможністю постачальників комплектуючих виробів торгуватись (ринкова сила постачальників);

спроможністю покупця торгуватись (ринкова сила покупця);

суперництвом між існуючими конкурентами» [41, С. 38].

Учений робить наголос, де «базисну галузеву структуру, що визначає конкурентні сили доцільно відокремити від короткочасних факторів. Їм притаманні й тимчасовий вплив саме на конкуренцію, і на прибуток.

Кожен бізнес, який взаємодіє з структурою галузі, має отримати унікальні переваги та слабкі сторони. Водночас галузева структура змінюється під часо-

вим впливом [41, С. 39–41; 51, С. 335–341]. Інтенсивна конкуренція в рибному господарстві може бути визначена за допомогою п'яти конкурентних сил.

Також при цьому важливо встановити найбільш впливову силу, або сили, що мають безпосередній вплив.

Після цього доцільно зробити висновок про конкуренцію в рибному господарстві. Таким чином, як споживачі, так і постачальники, усі потенційні учасники стануть конкурентами для господарств галузі і будуть впливати залежно від різних ситуацій.

Конкуренція в такому широкому діапазоні може бути визначена як розширене змагання в галузі рибного господарства.

Конкурентоспроможність галузі рибного господарства передбачає здатність суб'єктів господарювання входити до складу галузі та зберігати досягнутий рівень конкурентоспроможності галузі.

Слід враховувати, що прийнятий у 2001 році Закон України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 № 2210-III спрямований на правові засади підтримки й захисту економічної конкуренції, обмеження монополізму в господарській діяльності та забезпечення ефективного функціонування економіки України на основі розвитку конкурентних відносин [13, С. 24–26; 79, С. 51].

З узагальнення визначення конкурентоспроможності, наведеної у змісті нормативно-правових документів, слід зробити висновки, що вони ще істотно відстають від поняття, запропонованого провідними ученими.

Таким чином, не повністю чітко зрозумілим є визначення «конкурентоспроможності», наприклад, у Законі України «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 07.06.1996 № 236/96-ВР (із змінами і доповненнями від 12.11.2015 № 782-VIII) [78]. На той час як Закон України від 11.01.2001 № 2210-III (із змінами та доповненнями від 09.11.2017 № 2195-VIII) «Про захист економічної конкуренції» говорить про те, що економічна конкуренція передбачає конкурування серед господарюючих суб'єктів для отримання шляхом власних досягнень

конкуренентних переваг над іншими суб'єктами. Дослідження підтвердило, що через це споживачі та різні суб'єкти господарювання отримують підстави, щоб обирати серед продавців, покупців.

Водночас деякі господарюючі суб'єкти не можуть встановлювати підходи до обігу продукції на ринку [51; 79]. Та при цьому не можна не помітити, що основоположні засади діють не на користь в площині швидкої реакції на різні зміни в галузевій структурі, не беруться до уваги тенденції до технологічних змін та відновлення своєї внутрішньої соціально-економічної системи. А Закон України «Про ратифікацію Угоди між Урядом України і Європейським Союзом про участь України в програмі Європейського Союзу «Конкуренентоспроможність підприємств малого і середнього бізнесу (COSME) (2014–2020)» від 22.02.2017 № 1904-VIII [80] знову говорить: політика в області конкуренентоспроможності спрямована на створення інституційної і політичної системи, де слід створити умови для сталого зростання підприємства, і, зокрема, малого та середнього бізнесу як джерела створення загальної доданої вартості. І як висновок із Закону України: досягнення конкуренентоспроможності та сталості включає в себе здібності для досягнення і підтримання економічної конкуренентоспроможності й зростання у відповідності з цілями сталого розвитку, покращена продуктивність, у тому числі за рахунок ресурсів і енергії, сталого зростання доходів [80].

Проведені дослідження підтвердили, що конкуренентоспроможність галузі залежить також від здатності суб'єктом господарювання повною мірою використовувати можливості внутрішнього ринку в умовах інтеграційних процесів.

Очевидно, що таке трактування спонукає до додаткового методичного і теоретичного переосмислення та аналізу, а також відповідних умовиводів.

Через теоретичні проблеми організаційного й економічного розвитку галузі рибного господарства за умов євроінтеграційних і глобальних трансформаційних процесів необхідне науково-методичне тлумачення понятійно-категоріального апарату (рис. 1.2).

Рис. 1.2. Координація складових забезпечення конкурентоспроможності рибного господарства в умовах функціонування Поглибленої та Всеохоплюючої Зони вільної торгівлі між Європейським Союзом та Україною

Джерело: узагальнення результатів праць авторів [49; 51; 75; 104]

На наш погляд, вказаного потребує проект Закону України «Про стимулювання розвитку агропромислового комплексу України». Таким чином, необхідно і слід ввести поняття для визначення галузевої конкурентоспроможності й зокрема поняття «конкурентоспроможність рибного господарства».

Враховуючи логіку дослідження та беручи до уваги актуальні тенденції до потужного розвитку рибного господарства в країнах-членах Європейського Союзу, його соціальну та загальнолюдську значущість, запропоновано поняття «конкурентоспроможність рибного господарства».

Авторське трактування полягає у «сукупності узагальнюючих показників стабільної діяльності суб'єктів господарювання, здатних забезпечувати високий рівень доходу та зайнятості, ефективно використовувати технологічні, людські, природні та рибні ресурси, виробляти товари, послуги, у контексті формування ланцюжків доданої вартості і реалізацію можливостей галузі вдало функціонувати в умовах внутрішньої та зовнішньої конкуренції».

Усе це беззаперечно доводить, що рибне господарство є органічною складовою національної економіки з розповсюдженням на дану галузь принципів конкурентоспроможної системи аграрних пріоритетів.

З метою забезпечення конкурентоспроможності галузі рибного господарства слід запровадити заходи, що полягають у наданні пільг для суб'єктів господарювання у рибній галузі; виборі стимулів для рибницьких господарств з метою виходу на європейські ринки, вироблення конкурентоспроможної рибної продукції, яка повністю узгоджуватиметься з міжнародними стандартами, а також встановленні оптимальних ставок податку на прибуток.

Як показало проведене дослідження, важливо сертифікувати виробництво та вилов риби, а також розвивати ефективні експортоорієнтовані проекти, які підвищуватимуть довіру як та вітчизняних, так і зарубіжних інвесторів.

Таким чином, здійснення даних заходів буде сприяти і нарощуванню обсягів виробництва товарної риби та її реалізації, й частковому розв'язанню першо-

чергових проблем рибного господарства та країни у цілому. Це все дає нам підстави запропонувати координацію заходів з розвитку аграрного ринку та підтримки сільськогосподарського виробництва окремих видів продукції, підтримки доходів товаровиробників, цінової стабілізації на ринку.

Можемо зробити висновки, що сучасній вітчизняній аграрній політиці на даному етапі розвитку національної економіки притаманно превалювання тактичних, а не стратегічних установок у питаннях формування та забезпечення відповідного рівня галузевої конкурентоспроможності.

Водночас така діяльність держави не забезпечила системного та послідовного характеру вирішення даного питання.

Слід відзначити, що питання виявлення резервів зростання галузевої конкурентоспроможності актуалізувалося після підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

У результаті отриманих даних, ми маємо змогу не тільки в подальшому проаналізувати слабкі місця в здійсненні аграрної економічної політики протягом останніх років, але й з'ясувати на основі аналізу еволюції теоретичної думки, пріоритетні стратегічні завдання розвитку і підвищення рівня галузевої конкурентоспроможності в Україні.

Як показали дослідження, при цьому першочерговою є потреба у проведенні аналізу конкурентоспроможності галузей, які здатні змінювати свої конкурентні позиції в кращий бік, хоч нині і не є лідерами.

Таким чином, маємо всі підстави зробити висновок, що нині процес інтеграції України в світову економічну систему неможливий без обрання сучасних пріоритетів для функціонування і стимулювання конкурентоспроможного рівня розвитку галузей аграрного сектору економіки в цілому і рибного господарства України зокрема на засадах конкурентоспроможного виробництва та з урахуванням основних базових засадничих положень Спільної рибної політики Європейського Союзу.

1.2 Спільна рибна політика Європейського Союзу та її вплив на конкурентоспроможність рибного господарства

Першочерговими завданнями центрального органу влади, що забезпечує реалізацію політики в галузі рибного господарства є забезпечення сталості вилову риби з природного середовища, гармонійний розвиток рибного господарства України, забезпечення охорони водних біоресурсів та боротьба з незаконним, нерегульованим та непідзвітним рибальством, іншою незаконною господарською діяльністю з вилову та продажу риби як такими, що перешкоджають запровадженню принципів сталого розвитку, раціональному використанню наявної сировинної бази, відновленню флоту. Зазначені напрями повністю відповідають основним теоретико-методичним засадам і положенням Спільної рибної політики Європейського Союзу, Регламенту (ЄС) від 11.12.2013 № 1380/2013 [76; 77].

Спільна рибна політика Європейського Союзу (СРП) – рибна політика Європейського Союзу була прийнята у 1957 році. Лише з 1983 р. СРП, «Блакитна Європа», яка стала повноцінною серед політик Співтовариства. СРП має усі позиції, підходи (статті 32–38 Договору про створення Європейського Співтовариства) і схожу мету із Спільною аграрною політикою: стабілізація ринків; зростання рибопродуктивності; гарантія забезпечення та доставки продукції споживачеві за пропорційним цінами. Як і Спільна аграрна політика ЄС, СРП ЄС є сферою спільної відповідальності ЄС та держав-членів. СРП уособлює певний набір правил для управління рибальськими флотами Європи та збереження рибних запасів [208, С. 36–50; 215, С. 17–24; 218, С. 71–79; 221. Розроблена для управління спільним ресурсом та надає всім європейським рибальським флотам рівний доступ до вод ЄС та риболовецьких майданчиків і дозволяє рибалкам потужно конкурувати. У ході декількох реформ початкові цілі СРП були доповнені та охоплюють нині наступні моменти: раціональне використання ресурсів, захист навколишнього середовища, забезпечення високого рівня охорони здоров'я, а

також економічне та соціальне єднання. З 1 січня 2014 року набула чинності нова оновлена СРП, спрямована на екологічно, економічно та соціально стале використання спільного ресурсу, включаючи також конкурентоспроможне виробництво продукції аквакультури. Водночас на підставі законодавства ЄС, Євростат збирає та опрацьовує дані щодо вилову та вирощування риби і виробництва рибної продукції, продукції аквакультури та рибальського флоту.

Враховуючи зазначене вище та аналізуючи ринкове середовище, що оточує виробників риби, нами було досліджено специфічні особливості СРП ЄС, з урахуванням того, щоб рибальство та аквакультура були екологічно, економічно та соціально сталими, забезпечували продовольством населення. Її метою є заохочення до динамічного розвитку рибного господарства та забезпечення справедливого рівня життя для риболовецьких громад. Незважаючи на те, що важливо максимально збільшити вилов, виокремлені аспекти мають бути обмеженими. Людство повинно переконатися, що риболовецька діяльність не нанесе шкоди рибним популяціям в розмноженні. Сучасна СРП ЄС передбачає, що в період між 2015 і 2020 роками повинні бути встановлені обмеження на вилов, які є сталими і підтримують рибні запаси в довгостроковій перспективі.

Очевидним є те, що до цих пір, вплив рибальства на морське середовище не є повністю зрозумілим. З цієї причини у рамках СРП було прийнято обережний підхід, який визнає вплив людської діяльності на всі компоненти екосистеми. Вона сконцентрована на тому, щоб зробити риболовецький флот вибірковою у тому, що виловлюють і припинити практику викидання небажаної риби.

Дослідження висвітлюють, що актуальним нині є вирішення проблеми диверсифікації національних економік. Очевидно, вказані аспекти направлені на сталий розвиток приморських регіонів, районів із діяльністю у сфері аквакультури, рибальства у внутрішніх водоймах [101; 102]. Таким чином, в результаті розрахунків встановлено, що рибальство здатне збільшувати свої вилови лише у випадку припинення надмірної експлуатації запасів риби і отриманні цими за-

пасами можливостей для відновлення. Аналіз висвітлює, що Спільна рибна політика Європейського Союзу уособлює і відповідні складові (рис. 1.3).

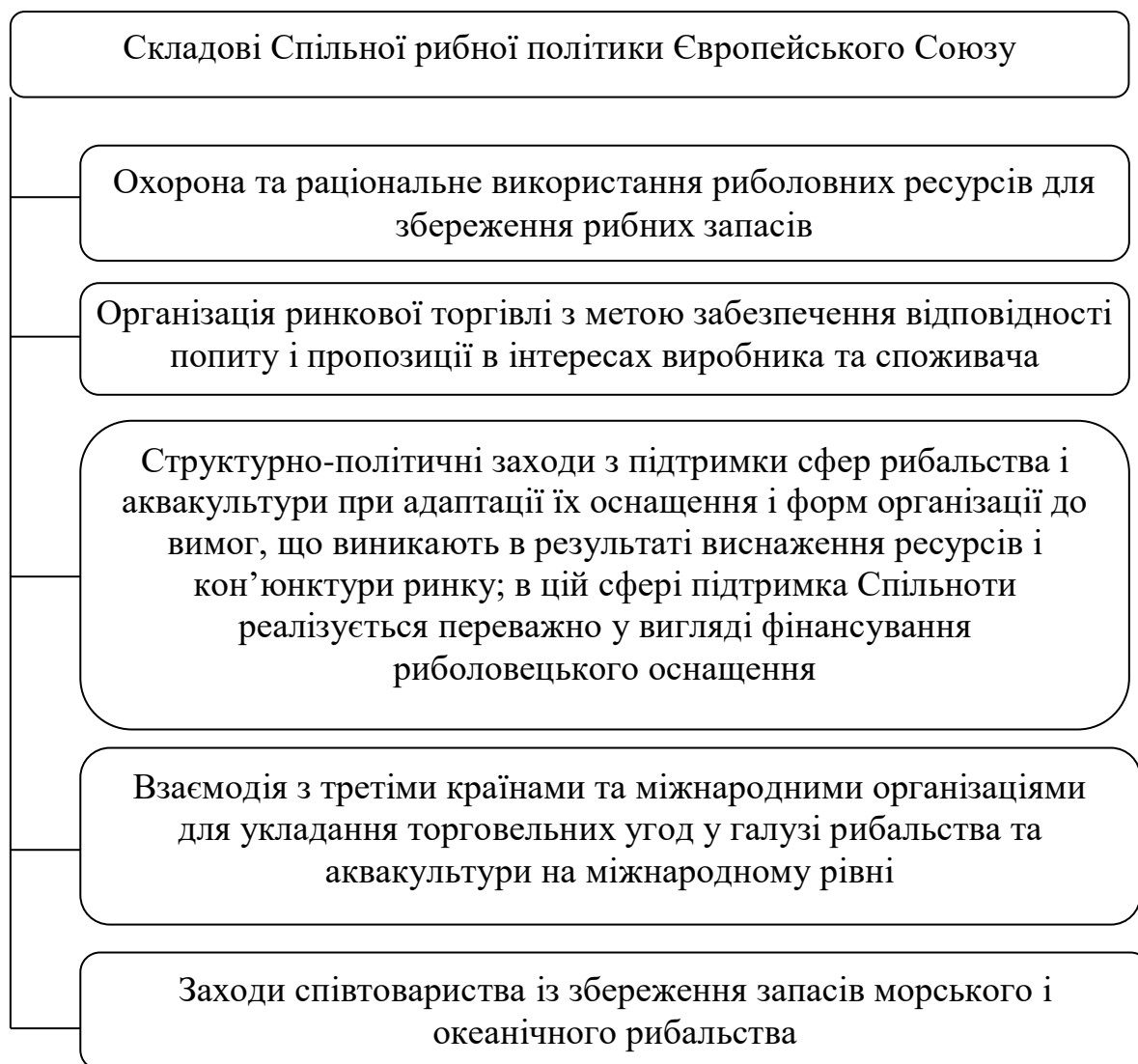

Рис. 1.3. Складові Спільної рибної політики Європейського Союзу у контексті дії системи із збереження та сталого використання рибних ресурсів

Джерело: узагальнення результатів праць авторів [17; 15; 53; 118; 210; 221]

Європейський Союз на сьогоднішній день прагне проводити дієву політику, що охоплює рибальство, охорону навколишнього середовища та морський промисел. У сферу впливу Спільної рибної політики Європейського Союзу входить збереження морських біологічних ресурсів і управління процесом визначення таких видів у рибальстві [15; 53; 118; 210, С. 28; 220, С. 7–12; 222; 221].

Крім того, Спільна рибна політика Європейського Союзу включає в себе, з огляду на ринкові та фінансові заходи, для підтримки її цілей, охорону прісноводних біологічних ресурсів, діяльність у сфері аквакультури, а також переробку, збут риби, рибної продукції [22, С. 79–84; 218; 210, С. 28; 220, С. 7–12].

Спільна рибна політика Європейського Союзу спроможна забезпечити діяльність у сфері рибного господарства, яка б сприяла довгостроковій екологічній, економічній та соціальній сталості, включаючи правила, спрямовані на забезпечення походження, простежуваності, безпеки та якості продукції.

Крім того, наприклад, аквакультура має сприяти збереженню потенціалу виробництва продовольства на сталій основі по всій території Європейського Союзу, з метою гарантування довгострокової продовольчої безпеки, в тому числі постачання продовольства, а також розвитку та зайнятості громадян.

Також має зробити свій внесок у задоволення зростаючого світового попиту на харчові продукти, що виробляються із водних біоресурсів. Стратегія Комісії «Про сталий розвиток європейської аквакультури», затверджена в 2009 р., яка була затверджена Радою і схвалена Європейським парламентом, наголошує на необхідності створення та просування рівних умов в якості основи для сталого розвитку аквакультури. Діяльність у сфері аквакультури в Європейському Союзі перебуває під впливом різних умов у межах національних кордонів, у тому числі, що стосується дозволів для операторів.

Таким чином, стратегічні керівні принципи Спільноти для національних стратегічних планів мають бути розроблені і для підвищення конкурентоспроможності рибного господарства, підтримання його розвитку, а також заохочення до економічної активності, диверсифікації та підвищення якості життя в прибережних і внутрішніх районах. Крім того, повинні бути введені механізми для обміну між державами-членами інформацією та передовим досвідом через відкритий метод координації національних заходів, що стосуються безпеки бізнесу, доступу до вод і просторів ЄС, а також спрощення дозвільних про-

цедур. Специфіка аквакультури вимагає створення Консультативної ради для консультацій із зацікавленими сторонами про елементи політики Союзу, які можуть вплинути на аквакультуру [97, С. 9–13; 210, С. 28]. Водночас прослідковується можливість через таку політику сприяти підвищенню продуктивності, справедливому рівню життя у секторі рибальства, включаючи дрібномасштабне рибальство і стабільність ринків. СРП спонукає до забезпечення доступності населення рибною продукцією за доступною ціною. Потрібно враховувати те, що у випадку, коли така діяльність здійснюється на території держав-членів, у водах ЄС, зокрема і рибальськими суднами під прапором чи зареєстрованими у третіх країнах, союзними рибальськими суднами, а також громадянами держав-членів, без шкоди для основних зобов'язань держави прапора, та дотримуються статті 117 Конвенції Організації Об'єднаних Націй з морського права від 10.12.1982 р. [53]. При цьому СРП ЄС узгоджена із Стратегією Європа 2020 для досягнення раціонального й сталого та всеосяжного зростання [45, С. 7–11].

Ми погоджуємося із дослідженнями провідних іноземних і вітчизняних економістів, що рибне господарство Європи володіє значним потенціалом для інновацій. Водночас налічується близько 5 млн робочих місць і сконцентровано більше 500 млрд євро щороку.

Таким чином, через цільові дослідження і інвестиції є можливість подальшого розвитку. Сказане виступає основоположним принципом «синього зростання» у Європейському Союзі. Для цього використовують різні фонди, зокрема і Horizon 2020 з метою подальшого перспективного розвитку міжнародного співробітництва у різних сферах господарської діяльності [17; 218, С. 71–79].

Як показали проведені нами дослідження є п'ять Європейських структурних та інвестиційних фондів, що підтримують економіку Європи («Фонди ESI»), якими керують Європейська Комісія та країни ЄС [121; 219] (рис. 1.4).

Більше половини фінансування ЄС спрямовується через дані фонди. Всі перелічені фонди управляються самими країнами Європейського Союзу, засно-

ваними на партнерських угодах. Кожна країна, у співпраці з Європейською Комісією, складає угоду, яка визначає, яким чином ці кошти будуть використовуватися в поточному періоді програмування, зокрема у 2014–2020 роках.

Рис. 1.4. Європейські структурні та інвестиційні фонди

Джерело: складено на основі аналізу та узагальнення матеріалів [76; 97; 121; 17; 37; 68; 164; 211; 213; 215, С. 17–24; 218, С. С. 71–79; 221]

Метою Європейського фонду регіонального розвитку (ERDF) є зміцнення економічної та соціальної єдності в Європейському Союзі шляхом збалансування

різниці між його регіонами. Дана діяльність регулюється Регламентом (ЄС) Європейського Парламенту та Ради № 1301/2013 від 17.12.2013 «Про Європейський фонд регіонального розвитку і Спеціальні умови для інвестицій для цілей зростання та зайнятості та скасування Регламенту (ЄС) № 1080/2006» (додаток А).

Європейський фонд регіонального розвитку концентрує свої інвестиції на деяких пріоритетних напрямках. Це називається тематичною концентрацією. Ці сфери є такими: інновації та дослідження; цифрова програма; підтримка малих і середніх підприємств (МСП).

Розподіл коштів Європейського фонду регіонального розвитку на ці пріоритети визначається категорією регіону.

У більш розвинених регіонах не менше 80% коштів має бути спрямовано на принаймні два з цих пріоритетів. У перехідних регіонах 60% коштів слід виділити на досягнення мети. У свою чергу, 50% коштів слід належним чином виділяти в менш розвинуті регіони.

Крім того, певна кількість ресурсів ERDF повинна бути спрямована на проекти, що сприяють розвитку економіки: у більш розвинених регіонах – 20%; перехідні регіони – 15%; у менш розвинених регіонах – 12%.

Європейський фонд регіонального розвитку також приділяє особливу увагу окремим територіальним особливостям.

Діяльність Фонду спрямована на зменшення економічних, екологічних і соціальних проблем у містах, приділяючи особливу увагу сталому розвитку міст. На цю територію виділяється щонайменше 5% ресурсів Європейського фонду регіонального розвитку, які вкладаються в інтегровані дії міст [219].

Особливу увагу приділяють регіонам, на яких негативно впливають географічні обставини, зокрема гірські регіони та регіони з низькою щільністю населення. Водночас Європейський фонд регіонального розвитку надає допомогу найбільш важливим регіонам для усунення впливу від різних негативних наслідків, які пов'язані з їх територіально віддаленим розташуванням.

Європейський соціальний фонд (ESF) є ключовим інструментом, який Європа використовує для підтримки створення робочих місць, допомоги людям у пошуку кращих робочих місць та забезпечення рівних можливостей для працевлаштування всіх громадян Європейського Союзу. Європейський соціальний фонд інвестує в європейський людський капітал, зокрема працівників, молодь та всіх шукачів роботи. Фінансування Європейського соціального фонду на суму 10 млрд євро на рік допомагає поліпшити перспективи щодо зайнятості багатьох європейців, особливо тих, кому важко знайти роботу. Європейський Союз намагається створювати більше і кращі робочі місця та формувати соціально інтегроване суспільство. Це основні цілі стратегії «Європа–2020» для розумного, сталого і всеохоплюючого зростання в Європейському Союзі. Сучасна економічна криза ускладнює її виконання. Європейський соціальний фонд відіграє важливу роль у досягненні цілей Європи та зменшенні наслідків економічної кризи, зокрема, запобігаючи зростанню безробіття та бідності.

Європейська комісія визначає пріоритети Європейського соціального фонду і як вона витрачає свої ресурси у партнерстві з країнами Європейського Союзу. Одним із пріоритетних завдань є покращення пристосованості працівників, надання їм можливості набути нових навичок та адаптації до компаній, що дозволяє їм використовувати нові методи роботи.

Наступний пріоритет, зокрема поліпшення доступу до зайнятості, допомагає молодим людям переходити від школи до роботи або навчати низькокваліфікованих працівників з метою підвищення перспектив їх подальшої зайнятості. Професійна підготовка та навчання протягом усього життя, які дають людям можливість вивчати нові навички є частиною багатьох проектів Європейського соціального фонду.

Інший пріоритет полягає у сприянні «соціальній інтеграції», що вказує на важливість працевлаштування, щоб допомогти людям краще інтегруватися в суспільство та в їх повсякденне життя. Фінансова криза призвела до подвоєння

зусиль, спрямованих на підтримку людей на ринку праці або для швидкого повернення до них, якщо вони втратили роботу. Європейський соціальний фонд не є агентством зайнятості. Замість цього фінансує досить багато місцевих, регіональних і національних проектів, які пов'язані із зайнятістю у всіх країнах Європи, починаючи від невеликих проектів, що реалізуються місцевими благодійними організаціями, щоб допомагати місцевим інвалідам знаходити придатну роботу та закінчуючи національними проектами, які просувають все професійне навчання. Проекти Європейського соціального фонду різноманітні з точки зору їх характеру, розміру та цілей, і призначені для широкого кола цільових груп. Проекти спрямовані на освітні системи для вчителів та учнів, включають проекти для молодих і старших за віком осіб, які шукають роботу, а також проекти для потенційних підприємців різних соціальних верств. Люди є головною цільовою групою Європейського соціального фонду.

Кожна держава-член в партнерстві з Європейською комісією має узгоджувати одну чи декілька операційних програм фінансування Європейського соціального фонду протягом семирічного програмного періоду.

Операційні програми описують операційні пріоритети, а також їхні цілі. Європейський Союз розподіляє фінансування Європейського соціального фонду на країни-члени та регіони для фінансування своїх операційних програм. Ці програми фінансують проекти, пов'язані з роботою, які реалізуються різними державними та приватними організаціями і називаються бенефіціарами. Такі проекти надають перевагу своїм членам, як правило, приватним особам, але іноді також компаніям або організаціям.

Європейський соціальний фонд створено для функціонування і партнерства між Європейською Комісією й національними та регіональними адміністраціями. Це партнерство також включає в себе багатьох інших партнерів, таких як неурядові організації та організації працівників, для сприяння розробленню стратегії Європейського соціального фонду і контролю за її впровадженням. Робота в

партнерстві способом забезпечення такої ефективної та ефективної допомоги, яка відповідає потребам відповідного регіону чи спільноти.

Два інші важливі принципи визначаються Європейським соціальним фондом:

а) співфінансування надає реальний інтерес на національному та регіональному рівнях. Швидкість співфінансування може становити від 50% до 85% (у виняткових випадках – 95%) від загальної вартості проекту залежно від відносного рівня добробуту регіону; б) спільне управління дозволяє брати на себе відповідальність на належному рівні. Тобто робочі керівні принципи розробляються на європейському рівні через консультації з широким колом зацікавлених сторін. У той час операційні програми узгоджуються між національними органами влади та Комісією. Процесом впровадження на місці через операційні програми управляють відповідні органи влади кожної країни.

Сума фінансування ESF та типів проектів, що фінансуються, залежить від регіонів залежно від їхнього відносного розвитку. Регіони Європейського Союзу поділяються на три категорії фінансування, виходячи із їхнього регіонального ВВП на одну особу порівняно із середнім ВВП Європейського Союзу.

Фонд згуртування (CF) призначений для держав-членів, валовий національний дохід на одну особу складає менше 90% від середнього показника в Європейському Союзі. Фонд направлений на зменшення економічних і соціальних розбіжностей та сприяння сталому розвитку.

Відповідно до Положення про загальні положення, фонд повинен тепер працювати за тими ж правилами планування, управління та нагляду, як Європейський фонд регіонального розвитку (ERDF) та Європейський соціальний фонд (ESF).

За період з 2014 р. до 2020 р. Фонд згуртування (CF) надав підтримку Болгарії, Хорватії, Кіпру, Чехії, Естонії, Греції, Угорщині, Латвії, Литві, Мальті, Польщі, Португалії, Румунії, Словаччині та Словенії. Фонд згуртування виділив в цілому 63,4 млрд євро на діяльність у наступних категоріях:

1. Транс'європейські транспортні мережі, зокрема, пріоритетні проекти європейського значення, визначені Європейським Союзом. Фонд «Згуртованість» буде підтримувати інфраструктурні проекти під об'єктом Connecting Europe Facility.

2. Навколишнє середовище. У цьому регіоні Фонд згуртування також може підтримувати енергетичні та транспортні проекти, якщо вони надають чіткі екологічні переваги, сприяють енергоефективності, використанню відновлюваної енергетики, розвитку різноманітних форм підтримки транспорту.

Фінансова допомога, надана Фондом згуртування, може бути скасована рішенням Ради, якщо держава-член має надмірний дефіцит і держава не вирішила проблему або не запровадила відповідних заходів для її вирішення.

Політика ЄС щодо розвитку сільських територій фінансується через Європейський аграрний фонд розвитку сільської місцевості (EAFRD), який функціонував у 2014–2020 рр. У звітному періоді це 100 млрд євро. Для кожної країни ЄС кошти розподіляються з Фонду протягом 7 років. Ці кошти також залучають державне фінансування у сумі 61 млрд євро. Протягом цього періоду функціонувало 118 різних програм розвитку сільських районів у 28 країнах-членах, з яких 20 є спільними національними програмами, в той час як 8 держав-членів обрали рішення з двома чи більше регіональними програмами.

Країни-члени та регіони розробляють програми розвитку сільських районів на основі потреб їхньої території та зосереджують увагу принаймні на чотирьох із шести спільних пріоритетів Європейського Союзу:

сприяти передачі знань та інновацій у сільському господарстві, лісовому господарстві та сільській місцевості;

підвищити рентабельність та конкурентоспроможність всіх видів продукції сільського господарства, сприяти інноваційній аграрній технології та сталому веденню лісового господарства;

сприяти організації харчового ланцюга, добробуту тварин та управління ризиками в сільському та рибному господарстві;

відновити, зберегти та покращити екосистеми, пов'язані з сільським і лісовим господарством;

сприяти ефективному використанню ресурсів та підтримці переходу до економіки з низьким рівнем викидів вуглецю, підготовленої до зміни клімату в секторах сільського господарства;

сприяння соціальній інтеграції, подоланню бідності та економічному розвитку саме в сільській місцевості.

Пріоритети розвитку села поділяються на пріоритетні напрямки. Зокрема пріоритети щодо ресурсозбереження включають «скорочення викидів парникових газів і аміаку в сільському господарстві» й «сприяння збереженню та залученню вуглецю у сільському та лісовому господарстві». У своїх програмах сільського розвитку країни-члени та регіони встановлюють кількісні цілі в цих пріоритетних сферах.

Потім вони окреслюють, які заходи або цілі будуть досягнуті, і скільки їх буде спрямовано на кожний захід.

Не менше 30% фінансування кожної програми розвитку сільських районів повинно бути направлено на заходи, пов'язані з навколишнім середовищем і зміною клімату.

Сільське господарство є важливим для природного середовища Європейського Союзу. Сільське господарство та природа впливають один на одного:

а) сільське господарство протягом століть сприяло створенню та підтримці унікальної сільської місцевості. Землепорядкування в сільському господарстві стало позитивною силою для розвитку багатих різноманітних ландшафтів та місць проживання, включаючи мозаїку лісів, водно-болотних угідь, великі масиви відкритої сільської місцевості;

б) екологічна цілісність та мальовнича цінність ландшафтів роблять сільські регіони привабливими для створення бізнесу, місць для проживання, а також з метою туристичного та рекреаційного бізнесу.

Зв'язок між багатством природного середовища та практикою сільського господарства є складною.

Багато цінних середовищ існування у Європі підтримуються великим господарством, і для цього вони покладаються на широкий спектр диких видів.

Водночас неприйнятна сучасна сільськогосподарська практика та землекористування також можуть негативно впливати на природні ресурси, наприклад, забруднення ґрунту, води та повітря, фрагментація місць існування, втрата дикої природи. Спільна аграрна політика ЄС гарантує, що виписані правила сумісні з екологічними вимогами, і що заходи Спільної аграрної політики Європейського Союзу сприяють розвитку сільськогосподарської практики, збереження навколишнього середовища та захисту сільської місцевості.

Фермерів заохочують продовжувати відігравати позитивну роль у підтримці сільської місцевості та навколишнього середовища. Правила державної допомоги Європейського Союзу закріплені в Договорі про функціонування Європейського Союзу (LFEU).

Слід зауважити, що саме з 1 липня 2014 року впроваджено новий Регламент про агрегатне блокове звільнення (ABER) та Рекомендації громад щодо державної допомоги саме у секторах сільського та лісового господарства («GL»).

Нові правила державної допомоги в аграрному секторі базуються на трьох різних принципах:

- а) дотримання загальних принципів конкурентної політики;
- б) узгодження із загальною політикою Європейського Союзу щодо сільського господарства та сільського розвитку;
- в) врахування міжнародних зобов'язань Європейського Союзу.

Відзначимо й те, що основною метою роботи Фондів ESI є надання інвестицій для інвестування в організацію робочих місць, створення здорової, стабільної європейської економіки та навколишнього середовища.

Аналіз висвітлив, що кошти переважно використовуються за наступними напрямками: дослідження та інновації, цифрові технології, підтримка малої економіки, сталий менеджмент природних ресурсів, малий бізнес [211, С. 132–139].

Результати проведених наукових досліджень розкривають основоположні засади проведення реформи в СРП ЄС, висвітлюючи її особливості, оскільки це надало країнам ЄС більший контроль над національним та регіональним рівнями.

Аналіз економічної літератури дозволив виокремити чотири напрями СРП:

1. Управління рибальством.
2. Міжнародна політика.
3. Ринкова та торговельна політика.
4. Фінансування політики (додаток А, рис. А. 1):
 - Європейський рибальський фонд (2007–2013 рр.).
 - Європейський Фонд морського та рибного господарства (2014–2020 рр).

Можна констатувати той факт, що одним із п'яти Європейських структурних та інвестиційних фондів, які підтримують відновлення економіки Європи на період до 2020 року, є Європейський Фонд морського та рибного господарства (EMFF), який спеціально призначений для вирішення питань європейських морів та узбережжя. Доцільно звернути увагу, що це один із п'яти фондів Європейського Союзу, які доповнюють один одного та спрямовані на покращення економічного зростання, конкурентоспроможності рибної галузі та зайнятості в Європі (додаток А, рис. А. 2).

Вказане створило умови для затвердження положення про Європейський Фонд морського та рибного господарства, що прийшов на заміну існуючому Європейському рибальському фонду [37; 211; 214, С. 360–362; 215, С. 17–24; 220].

Європейський рибальський фонд у 2007–2013 рр. надавав фінансову підтримку суб'єктам господарювання у рибному господарстві, щоб адаптуватись до змін, досягти сталого розвитку та бути економічно життєздатними.

Бюджет Європейського рибальського фонду становив 4,3 млрд євро.

Фінансова допомога охоплювала всі сфери рибного господарства. Проекти фінансувалися на основі стратегічних та оперативних планів, підготовлених національними органами. Європейський рибальський фонд базувався у своїй діяльності на п'яти пріоритетах:

1. Адаптація флоту Європейського Союзу та допомога при виведенні з експлуатації рибальських суден.
2. Аквакультура, рибальство у внутрішніх водоймах, переробка і збут, надання допомоги у застосуванні більш екологічно чистих методів виробництва.
3. Заходи для поліпшення простежуваності виробництва і маркування продукції.
4. Сталий розвиток зон рибальства.
5. Технічна допомога (сприяння управлінню коштами).

Функціонування Європейського Фонду морського та рибного господарства (EMFF) сприяє застосуванню нових правил Спільної рибної політики Європейського Союзу та підтриманню ініціатив, що поліпшують економічні, екологічні та соціальні показники сектора [17, С. 27; 210, С. 28; 213, С. 61–67].

Загальний бюджет Європейського Фонду морського та рибного господарства становив 8,6 млрд євро (ЄС + національні бюджети). При цьому, внесок ЄС складає 6,4 млрд євро і направляється не лише на підкріплення оновленої Спільної рибної політики Європейського Союзу та доведення рибальства та аквакультури до прибуткової конкурентоспроможної господарської діяльності [17].

З цих коштів 5,7 млрд євро використовується у загальному управлінні. EMFF функціонує із урахуванням шести основних пріоритетів.

Серед них виділяють основні блоки (додаток А, рис. А. 3):

1. Стале рибальство (26,9%). Прогноз балансу між рибальськими потужностями та доступними природними ресурсами, вилов риби у селективний спосіб, припинення втрат риби, яка виловлена як прилов, що не є цільовим об'єктом рибальства [17].

2. Стала аквакультура (21%). Направлена щоб зробити сектор прибутковим та конкурентоспроможним із зосередженням зусиль на підвищенні якості продукції, здоров'я людей, виробництва екологічнобезпечної продукції аквакультури. Також передбачено забезпечення споживачів високоякісною, поживною та такою, що заслуговує на довіру, рибною продукцією [17].

3. Запровадження положень оновленої Спільної рибної політики Європейського Союзу (19,1%). Удосконалення порядку збирання інформації, наукових знань, рибогосподарського законодавства в частині контролю та застосування інструкцій, нормативно-правових актів [17].

4. Маркетинг та переробка (17,6%). Удосконалення організації ринку риби, інфраструктури ринку, висвітлення відомостей про ринок та інформування споживачів про стан на найбільшому у світі ринку риби та морепродуктів.

5. Зайнятість населення та зміцнення об'єднаності територій (9%). Передбачена допомога прибережним рибальським громадам і громадам, які займаються рибальством у внутрішніх водоймах. Здійснюється надання допомоги громадам, де ведеться аквакультурна рибогосподарська діяльність. Зростання доходів від результатів діяльності у сферах рибальства та аквакультури. Диверсифікація національних економік в інші напрями морегосподарської діяльності, включаючи надання рекреаційних послуг.

6. Інтегрована морегосподарська політика (1,2%). Поліпшення знань у сфері морезнавства. Очевидно, що важливим є планування діяльності у морі, сприяння співробітництву у морському наглядові та управлінні морськими басейнами відповідно до їх басейнових потреб у сучасних умовах.

Решта 5,1% стосуються технічної допомоги [14; 16; 68; 216, С. 117–118].

Таким чином, ми маємо можливість прийти до висновку, що за межами наведених пріоритетів, Європейський Фонд морського та рибного господарства не визначає, яким чином мають бути використані кошти, але виділяє відповідну частку бюджету кожній країні. Слід відмітити, що керівництво Європейського

Фонду морського та рибного господарства (EMFF) залишає питання вибору бізнес-проектів та рішень для поліпшення функціонування економіки за кожною місцевою організацією та будь-якими національними компетентними органами.

Кошти Європейського Фонду морського та рибного господарства використовуються для фінансування проектів, в доповнення до національного фінансування. Кожній країні надається частка від загального бюджету Фонду в пропорції до розміру його риболовецького сектору та готується оперативна програма, де вказують, як кошти будуть витрачені. Після затвердження програми Комісією, національні органи приймають рішення, які проекти фінансувати. Водночас національні органи влади відповідальні за реалізацію програми.

Проте як висвітлюють дослідження, вказане твердження підтверджує, щоб отримати доступ до фінансування з боку Європейського Фонду морського та рибного господарства (EMFF) потрібно:

- а) перевірити, чи проект має право на фінансування;
- б) проконсультуватись з національним органом;
- в) дотриматись відповідної процедури подачі заявок для того щоб, керуючий орган зміг контролювати правомочність проекту і подивитися, чи даний проект відповідає критеріям відбору та інвестиційним пріоритетам.

У даний час Європейський Союз прийняв інвестиційну програму для морських секторів, рибальства та аквакультури для різних країн-членів Європейського Союзу.

Як показали дослідження, у цьому зв'язку, EMFF прагне максимізувати співробітництво та синергетичний ефект від використання різних фондів і створити оптимальні умови для економічного відновлення, так щоб місцеві бізнеси й спільноти могли працювати разом у напрямі створення яскравого, блакитного та сталого майбутнього європейських морів та узбережжя.

Очевидно функціонування EMFF сприяє тому, що:

- європейське рибне господарство отримує підтримку для полегшення імплементації реформ та подолання інформаційних розривів (прогалин);

– європейські фермери та переробники риби, виробники рибної продукції отримують фінансування для запровадження нових технологій, сучасного устаткування, підвищують стандарти здоров'я й, безперечно, ставлення до довкілля або урізноманітнюють свою діяльність у напрямі використання нових об'єктів аквакультури та нових ринків на відкритому повітрі;

– органи державного управління отримують підтримку у посиленні та поліпшенні системи збирання інформації та відповідності їх зобов'язань щодо контролю за рибогосподарською діяльністю;

– організації виробників, професійних організацій, отримують тимчасову підтримку, до 2019 року для забезпечення зберігання своєї продукції у випадках, коли ринковий попит занадто обмежений. Виробники мають можливість отримати фінансування для складання виробничих та маркетингових планів на тривалу перспективу в умовах трансформаційних процесів.

У результаті запровадження таких планів, переробна промисловість отримає користь від стабільного постачання продукції з дикої та вирощеної риби. Споживач має всі можливості для того, щоб отримати доступ до здорової, досить поживної та виловленої у сталий спосіб або вирощеної у сталих умовах риби та рибної продукції.

Як видно з проведеного аналізу, при практичному запровадженні вказаних заходів, поліпшиться також і ступінь інформування споживача про вирощену, виловлену рибу та вироблену з неї продукцію. Вибіркове фінансування селективного рибальства є ефективним у процесі місцевого зростання та розвитку. Науковці і дослідники отримають фінансування для здійснення розвідок в частині управління рибним господарством, управління океаном, наслідків змін клімату, захисту узбережжя, морегосподарської економіки тощо. Приватні компанії, які працюють поблизу берега та віддалік від нього, отримають підтримку у запровадженні «зелених» технологій. Ключовим елементом Спільної рибної політики Європейського Союзу є поетапне скорочення викидів

приловів нецільових видів риб як економічно неефективної діяльності, яка робить суттєвий внесок у зменшення запасів.

Тому від рибалок вимагають вивантажувати всю виловлену рибу без виключення, а отримання допомоги сприятиме забезпеченню вивантаження, переробки та маркетингу такої продукції.

Зауважимо, що у той же час рибалки зможуть отримати фінансування для використання знарядь лову, які мінімізують вплив на довкілля та забезпечують вилов лише того, що хочуть рибалки. Тобто бажаних, цільових видів риби.

Для кращого використання коштів Європейських структурних та інвестиційних фондів, що включає фінансові інструменти для політики згуртованості, розвитку сільських районів і рибальство, у грудні 2013 року Рада прийняла Регламент Спільних положень (ЄС) № 1303/2013) (додаток Б).

Регулювання передбачає загальні правила, а дана норма визначає загальний набір правил для всіх структурних та інвестиційних фондів. До них відносяться положення про умови, процедури спостереження, моніторинг, звітність та процедури оцінки, а також відповідність.

Таким чином, спільні положення в Європейському Союзі прийняті з метою оптимізації впливу структурних фондів і європейських інвестицій, які включають фінансові інструменти щодо здійснення політики розвитку сільських районів та рибного господарства. Очевидно, що при цьому безпосередню роль відіграє субсидювання галузі рибного господарства. Вказане налаштовує нас на проведення подальших досліджень саме у питаннях методичної складової визначення та надання рибогосподарських субсидій.

На завершення слід вказати, що така ситуація, на нашу думку зумовлена тим, що першочергово потрібно визначити методичні підходи та оцінити наслідки використання субсидій з урахуванням їх призначення для забезпечення конкурентних переваг і прямої підтримки уряду з урахуванням міжнародного світового та європейського досвіду.

1.3 Методичні підходи до змісту та наслідків використання субсидій як інструменту забезпечення конкурентних переваг

Нині рибне господарство, як стверджують учені та практики обов'язково має розглядатися не лише як діяльність, що задовольняє сукупний попит виробників якісних продуктів харчування, але і як напрямок конкурентоспроможного, ефективного зростання і досягнення соціальних та екологічних завдань й цілей.

При цьому, останніми десятиліттями субсидії привернули увагу світової спільноти з огляду на складність взаємозв'язків субсидій з торгівлею, екологічною сталістю, конкурентними перевагами галузі та соціально-економічним розвитком.

Для забезпечення галузевої конкурентоспроможності, рибогосподарські субсидії вченими визначено переважно як фінансові платежі від державних установ сектору рибальства, які допомагають сектору бути більш прибутковим, аніж у випадку відсутності субсидій.

Субсидія є типом державної підтримки приватному секторові, яка зазвичай послуговується і спільним цілям. Під час аналізу терміну «субсидія» у словниках ми встановили, що субсидія є «прямим або непрямим платежем, економічною поступкою, або наданням привілеїв урядом приватним компаніям, домогосподарствам, іншим урядовим одиницям для сприяння досягнення цілей, які стоять перед суспільством» [123; 166]. Виходячи з цього загального визначення, можемо поглиблено проаналізувати визначення рибогосподарських субсидій, відповідно до якого субсидії в своїй основі можуть бути будь-яким втручанням уряду або відсутністю такого втручання, що впливає на рибне господарство та яке має економічну цінність. Економічна цінність інтерпретується як щось, що має вплив на прибутковість рибного господарства. У цьому визначенні не враховуються внутрішньоурядові аспекти і субсидії визначаються як дії або їх відсутність, щодо структур, які належать до приватного сектора рибного господарства та не включають жодних «інших урядових одиниць».

Однак не все, що робить або не робить державний сектор може бути класифіковано як субсидії і у тому, що стосується вітчизняних орієнтирів, потрібно додаткове визначення. Відповідно ми позиціонуємо субсидії як процес, що здійснюється за межами звичайного порядку, тобто робиться відмінно від того, що прийнято. Рибогосподарські субсидії це дія або відсутність дії уряду за межами унормованої практики дій або відсутності дій, які змінюють збільшенням або зменшенням потенційну прибутковість галузі рибного господарства у коротко-, середньо- та довгостроковій перспективі. Вважаємо, що до поняття «уряду» включено також інші урядові та державні установи інші ніж власне уряд у тій країні, де субсидії існують. Це буде, наприклад, включати внески від державних і міжнародних інституцій з надання допомоги для розвитку та співробітництва. Згадане включає і дії, а також їх відсутність саме з боку державних установ і організацій, які не мають прямого відношення саме до галузі рибного господарства. Тому ці дії чи їх відсутність корисні для галузі рибного господарства, тоді про їх можна вести мову як про рибогосподарські субсидії. Надання спонсорських коштів приватними компаніями однак не вважається рибогосподарськими субсидіями.

Рибне господарство відноситься до всіх виробничих підсекторів рибальства та аквакультури, тобто до всіх типів індустрії, що постачають рибне господарство витратними матеріалами та надають послуги з транспортом й іншими послугами з підтримки включно рибальства, аквакультури, переробки та маркетингу. Поняття охоплює всіх виробників та операторів, як дрібно- так і великомасштабних, залучених до рекреаційної, комерційної діяльності та діяльності із забезпечення середовища мешкання риби. Для нашого конкретного дослідження ми звичайно можемо вирішити, що ми розглядатимемо групу суб'єктів господарювання у галузі, один або декілька підсекторів, а також агрегований рівень галузі.

Варто зазначити, що визначення субсидій, яке використано у даному науковому дослідженні, значно ширше аніж те, яке використовується Світовою

організацією торгівлі (СОТ) в Угоді про субсидії і компенсаційні заходи (Угода). При цьому воно є найбільш часто цитованим і практично застосовуваним визначенням субсидій. Угода є базовою угодою СОТ і такою, що у даний час врегульовує торговельні суперечки в частині рибного господарства. Угода вказує на те, що субсидія існує, якщо «існує фінансовий внесок уряду або будь-якої державної установи» і цей внесок відповідає певним специфічним умовам, або «якщо існує будь-яка форма підтримки доходів або цін у контексті статті XVI ГАТТ 199». Крім того, пільги або вигоди мають бути надані. Що стосується субсидій, які становлять виклики, вони мають бути також «специфічними», «забороненими» або «такими, що вимагають вжиття заходів» та спричиняти «шкідливий ефект» згідно Угоди СОТ 1994 року щодо субсидій та компенсаційних заходів, стаття 1 [137].

Визначення субсидій не потребує дотримання всіх перерахованих вимог. Тому дія або відсутність дій вважаються субсидіями, якщо вони здійснюються у спосіб, який виходить за рамки звичайної практики та впливають на прибутковність або конкурентоспроможність галузі рибного господарства. Це регуляторні втручання як більш широкі заходи субсидіювання, втручання урядів третіх країн, у той час як СОТ чинить інакше.

Ми пропонуємо також брати до уваги субсидії, які зменшують прибутковність, а не ігнорувати їх як це робить СОТ.

Встановлено, що світове рибальство є перекапіталізованим, оскільки результатом є зменшення запасів рибних ресурсів [118; 143; 219; 220; С. 7–12].

Субсидії, що надаються урядами, можуть бути ідентифіковані з одного боку як рушійні фактори для розбудови надлишкових рибальських потужностей, які підривають сталість морських ресурсів та з іншого – як засоби для існування тих, хто залежить від них [119; 154; 166; 217, С. 2379–2402].

Субсидії, що сприяють збільшенню доходів або зменшенню витрат, призводять до зростання прибутковості у вузькому сегменті господарської діяльності, тим

самим збільшуючи стимули для учасників рибальства та рибальських зусиль. Субсидії, що сприяють збереженню рибних ресурсів та управлінню розглядаються, однак, як корисні та необхідні [137].

Науковці, управлінці, політики та громадськість дискутують з приводу питання застосування попередніх типів рибогосподарських субсидій, оскільки вони чинять прямий чи непрямий внесок у створення надлишкових потужностей та перелов.

З прогресом суспільства, обговорення питання надання рибогосподарських субсидій на глобальному рівні активізувались ФАО ООН на початку 1990-х років під час підготовки до травневої конференції щодо відповідального рибальства 1992 року у Мексиці [137].

ФАО ООН [136] чітко надала аргумент, заснований на економічній теорії.

Справедливо нині звучить теза, що субсидії є основним фактором створення та збереження надлишкових рибальських потужностей.

Важливо й те, що при цьому було надано оцінку рибальським субсидіям на рівні близько 54 млрд дол США. Як виявилось, у процесі досліджень, вказане є верхньою межею оцінки навіть з урахуванням інфляції. Подальший перегляд прямої та непрямой допомоги, яка заохочує й сприяє будівництву, підтримці, модернізації рибальського флоту, а також забезпечує його діяльність, було здійснено вченим М. Мілацо [137], який визначив і оцінив його у близько 14–20 млрд дол США.

З цього приводу М. Мілацо стверджував, що така допомога становить 20–25% вартості всіх вивантажень. Історія науки відрізняється нерівномірністю: попередні оцінки регіональних рибогосподарських субсидій, здійснені Азіатсько-Тихоокеанським економічним співробітництвом (АРЕС) [151], а також вченими Г. Монро та Ю. Сумайлом [138].

Глибше було висвітлено це питання у дослідженнях Д. Паула [155], який був одним із перших, хто використав точну методику з урахуванням усіх типів

субсидій для морських країн світу. Це дослідження базується на згаданій опрацьованій методиці Ю. Сумайла, А. Хана, А. Дюка [132; 154; 155] з метою отримання сучасної та оновленої оцінки глобальних рибальських субсидій.

Дослідження наукового доробку В. Качинські та Д. Флухарті [131] показало, що інформація та розрахункові дані щодо рибогосподарських субсидій досить обмежені в розкритті питань стосовно якісної складової і є описовими за природою.

Оцінку субсидій, що надаються донорами країнам, що розвиваються, відповідно до міжнародних або двосторонніх угод, а також місцевих субсидій, які надаються як індустріальному, так і дрібномасштабному рибальству у країнах, що розвиваються, проаналізовано вченими Ю. Сумайла, А. Ханом, А. Дюком, Р. Ватсоном, Г. Монро та П. Тедмерсом [154; 155].

Основна відмінність між результатами проведених досліджень полягає у тому, що «інтенсивність субсидій», тобто використання співвідношення величини субсидій до вартості вивантажених уловів риби та інших водних живих ресурсів у розрізі країн, за відсутності інформації, дозволяє оцінити ймовірний рівень субсидіювання у подібних країнах. Ураховується позитивна інформація щодо того, які було надано види субсидій. При цьому спостерігається феномен, коли не має можливості оцінити величину субсидій [155]. При розрахунках використовується взятий за основу той самий методичний підхід, але через використання даних з уловів із бази даних The Sea Around Us [146] та ФАО ООН. Дослідження підтверджують, що не існує якогось єдиного шляху класифікації рибогосподарських субсидій, оскільки вони належать до різних категорій, які поєднуються залежно від своєї природи та цілей класифікації [137, 151; 159].

Складність цього питання полягає у тому, що не існує якоїсь єдиної методики та домовленості стосовно розуміння рибогосподарських субсидій або ж яким чином можуть бути проведені розрахунки, а також вимірний ефект від їх застосування.

Субсидії, програми підтримки, фінансова підтримка та урядові фінансові трансфери – це лише найпоширеніші назви платежів, які надають уряди рибному господарству.

У процесі наукового пошуку встановлено, що саме для визначення й оцінки рибогосподарських субсидій формують наступні складові: мета політики субсидій, опис програм субсидіювання, обсяг, охоплення та їх тривалість, щорічний обсяг у доларах США, джерела фінансування, орган, який адмініструє субсидії, отримувачі субсидій та механізми трансферу [147].

Можемо зробити висновок, що субсидії є формою прямої або непрямой урядової підтримки, зокрема у монетарній формі і переважно приватному секторові. Однак інтерпретації точного характеру та обсягу субсидій досить складні у зв'язку із суперечливістю визначення «рибогосподарські субсидії».

Водночас рибогосподарські субсидії пропонуємо розуміти як такі, що пов'язані з загальними питаннями, послугами, що включають дослідження, дотримання законодавства та здійснення ефективного управління.

Також зазвичай направляють субсидії на підсектор як аквакультури, так і переробки менше, ніж для сектору рибальства.

До питання рибогосподарських субсидій було привернуто особливу увагу вітчизняних вчених і практиків не так давно. Це, перш за все пов'язано з їх впливом на торгівлю, екологічну сталість, соціально-економічний розвиток.

Як показали проведені дослідження, світове морське рибальство надвикористовує рибні ресурси, воно надкапіталізоване та має надлишкові потужності. У зв'язку з цим у світі порушується питання про те, що субсидії сприяють створенню надлишкових потужностей [119; 149].

Однак точна роль субсидій не досить поглиблено вивчена. Це пояснюється тим, що субсидії, які збільшують прибутки або зменшують витрати можуть призводити до збільшення стимулів до участі у рибальстві та збільшенню рибальських зусиль [137]. При цьому субсидії, спрямовані на сприяння збереженню

ресурсів і запровадженню належного управління вважаються корисними, а у деяких випадках і необхідними.

Таким чином, беручи до уваги перелічені вище невизначеності, встановлено, що існує міжнародна підтримка щодо можливості застосування рибогосподарських субсидій та необхідності зменшення тих субсидій, які призводять до створення надлишкових потужностей.

У контексті розгляду завдань економічної науки у сфері регулювання господарських процесів, доцільно звернути увагу на можливість практичного використання класифікації сформованої й на основі базових ідей Ю. Сумайла [154], за якою рибогосподарські субсидії розподіляються на:

1. Субсидії, що збільшують вигоду від діяльності.
2. Субсидії, що збільшують потужності.
3. Неоднозначні субсидії.

1. Субсидії, що збільшують вигоду від діяльності, це програми, виконання яких призводить до інвестицій у основні засоби, які визначаються як максимальний розподіл природних ресурсів для суспільства у цілому шляхом максимізації економічної ренти.

Субсидії, що збільшують вигоду від діяльності, розширюють можливості зростання рибних запасів шляхом їх збереження, моніторингу рівня виловів через контроль та заходи із спостереження для досягнення біологічного та економічного оптимального використання.

Субсидії, що збільшують вигоду від діяльності, складаються з двох типів. В умовах розвинутого ринку, прикладом є субсидії на програми з управління рибальством та відповідні послуги. При цьому вони мають забезпечити, щоб рибними ресурсами, які є державною власністю, управляли, і безперечно, щоб встановлені правила належним чином виконувались [153].

Варто відзначити, що деякі вчені-економісти та дослідники не відносять державну підтримку до блоку управління субсидіями.

2. Субсидії, що збільшують потужності, визначаються як програми субсидіювання, діяльність яких призводить до вилучення інвестицій з основних засобів як тільки рибальські потужності розвиваються до певної точки.

Важливим є етап, під час якого ступінь експлуатації ресурсів починає перевищувати максимальний економічний дохід. Це дорівнює максимальній ренті, яку можна отримати від рибальства, що обчислюється як найбільша позитивна відмінність між загальними витратами та загальними прибутками.

Максимальний економічний дохід відповідає зусиллям меншим, аніж максимальний сталий вилов.

Розширені вилучення інвестицій можуть призвести у деяких випадках до прямого знищення природних, водних і рибних ресурсів.

Субсидії, що збільшують потужності, або шкідливі субсидії, включають всі форми капітальних вкладень та інфраструктурних інвестицій з державних джерел, що зменшують витрати або збільшують прибутки, включають всі наступні типи.

Прикладом є рибогосподарські субсидії з метою будівництва суден, різних програм щодо оновлення і модернізації.

Також прикладом вказаних субсидій є субсидіювання на пальне.

3. Неоднозначні субсидії визначено як програми, що потенційно у перспективі можуть призводити і до збільшення інвестицій у рибні та інші водні живі ресурси, так і виокремлення інвестицій саме із природного капіталу.

Дані програми з субсидіювання в рибному господарстві призводять і до позивних наслідків, зокрема розширення ресурсних програм і до негативних, тобто надексплуатація рибних ресурсів.

Субсидії цієї категорії включають програми допомоги рибалкам, програми викупу суден, програми розвитку громад рибальських поселень [119].

Попередня глобальна оцінка рибальських субсидій, без урахування інфляції, знаходилась у діапазоні від 14–20 млрд дол США [137] до 54 млрд дол США [136]. При цьому перша оцінка виглядає досить низькою, а друга є значно

завищеною. Якщо взяти до уваги розрахунки, то середня, тобто медіанна оцінка становить від 20 млрд дол США до 30 млрд дол США [154; 155].

Таким чином, оцінка для Азійсько-Тихоокеанського регіону складає приблизно 12 млрд дол США [151]. Необхідно зазначити, що для Північної Атлантики субсидії становлять 2,5 млрд дол США [138].

У даний час у рамках Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) дані щодо рибогосподарських субсидій публікуються щорічно як частина оглядів рибальства та статистичних бюлетенів у розрізі окремих країн [148; 153].

При цьому, щодо інших регіонів, таких як тихоокеанські острівні держави або карибські острівні держави, інформація щодо субсидій існує лише у неофіційних даних і зазвичай не є кількісною оцінкою [130].

Спроби надати емпіричні результати щодо впливу субсидіювання на рибні ресурси обмежені як масштабом, так і часом. Вплив субсидій на структуру витрат і доходів рибальства з відкритим доступом було продемонстровано при застосуванні рівноважної моделі Гордона – Шефера.

Теорія, що покладена в основу підсилює ефект впливу рибогосподарських субсидій навіть коли рибальство не є видом діяльності з відкритим доступом.

У той же час, необхідними є дані для аналізу впливу чинних субсидій на сталість рибальства, і серед іншого, розуміння природи, а також обсягів рибогосподарських субсидій за різними регіонами. Таке розширене дослідження може суттєво полегшити розуміння поточної природи рибогосподарських субсидій і дати можливість зробити безпосередньо оцінку величини рибогосподарських субсидій у світі в цілому.

Таким чином, результати такої оцінки, в тому числі і в кожній морській рибальській країні, за основними географічними регіонами корисні для реформування рибної політики у напрямі зменшення надлишкових потужностей у морському рибальстві у світі та довгострокового соціально-економічного розвитку.

РОЗДІЛ 2

СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ КОНКУЕНТОСПРОМОЖНОГО РИБНОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

2.1. Аналіз стану та тенденцій розвитку рибного господарства України в умовах фінансових і продовольчих викликів

Протягом останніх років Україна реалізовує Угоду про партнерство і співробітництво з Європейським Союзом з урахуванням політики стратегічного добросусідства. Європейський вектор партнерства з Європейським Союзом сприяє виробникам риби та рибної продукції досягнути конкурентної за ціною продукції на ринку. Очевидно, що для ефективної діяльності в напрямі європейської інтеграції слід постійно підвищувати конкурентоспроможність вітчизняної рибної продукції як у напрямі ціноутворення, так і в контексті її якості [31].

Тому вивчення і дослідження проблемних питань для позиціонування галузі рибного господарства в світовому конкурентному просторі нині є актуальним і практично необхідним. У вирішенні білкової проблеми, яка набула планетарного масштабу, звичайно важливу роль відіграє риба. Крім повноцінних білків, що мають майже всі незамінні амінокислоти, м'ясо риби містить ліпіди, ферменти, біологічно активні речовини і мікроелементи (калій, кальцій, фосфор, магній, залізо) в достатній для потреб людини кількості. Всі ці складові сприяють покращенню здоров'я та продовжують тривалість життя людини. За загальним вмістом білка у м'язах риба фактично не поступається основним свійським тваринам та переважає їх за рівнем перетравлюваності білка організмом людини. Дослідженням учених доведено, що споживання м'яса білого, строкатого товстолобиків, населенням, хворим на гіпертонію, сприяє пониженню у людей артеріального тиску, зменшує вміст холестерину. Позитивний аспект вчені пояснюють специфічним співвідношенням в м'ясі товстолобиків саме омега-3-поліненасичених жирних кислот. Це є наслідком годівлі такої риби. Доведено, що вміст у спожитій людиною рибі

саме омега-3-поліненасичених жирних кислот на сьогоднішній день обернено пропорційний і частоті виникнення цих серцево-судинних хвороб.

Рибне господарство тісно пов'язане з використанням водних об'єктів як для сфери рибальства, так і для сектору аквакультури. В аквакультурі можуть бути використані: водні об'єкти; рибогосподарські технологічні водойми; частини водних об'єктів (для розміщення садкових рибницьких господарств); акваторії (водний простір) морських вод (для ведення морської аквакультури); площадки з рециркуляційними аквакультурними системами. За умов соціально-економічної кризи нині все більше застосовують екстенсивну, а також випасну аквакультуру, що зменшує її собівартість риби і рибної продукції. Ті проблеми, що впливають на рівень конкурентоспроможності рибного господарства кардинально не відрізняються від негараздів в інших секторах вітчизняної економіки. Це слабка система державного управління, а також досить регульоване виробництво, фінансове і податкове навантаження на суб'єктів господарювання та відсутність інновацій, інвестицій. Тож виправлення такого стану необхідно почати з інвентаризації. Потрібно встановити дієву систему контролю за використанням рибогосподарських водних об'єктів. Донині держава не спроможна була відслідковувати її ефективність практичного використання водойм. Так, вилов, виробництво риби і рибної продукції у рибальстві та сфері аквакультури для забезпечення продовольчої безпеки України, направляє вчених до подальшого опрацювання підходів щодо переходу галузі до динамічного розвитку в сучасних умовах.

Дослідженням встановлено, що Україна здійснює промисел в Світовому океані, Чорному та Азовському морях, а також у внутрішніх водоймах (додаток В).

Вилов риби та інших водних біоресурсів у 2017 р. становив 92,6 тис. тонн, що більше на 4,8% аналогічного періоду 2016 р. (88,4 тис. тонн) (додаток В, рис. В. 1, табл. В. 2). У водоймах України у 2017 р. добуто 84,7 тис. тонн риби та інших водних біоресурсів, що на 4,4% більше аналогічного періоду 2016 р. (81,1 тис. тонн).

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РИБНОГО ГОСПОДАРСТВА

3.1 Концептуальні засади підвищення конкурентоспроможності галузі через призму впливу зростаючого виробництва риби

Товарна риба та морепродукти останнім часом позиціонуються як продукція, що посідає у європейському вимірі, у зовнішній торгівлі, перші місця. Крім того, реалізація та рух такої продукції спрямовані від країн із низькими доходами до країн із досить високими доходами. Кілька останніх років, власне починаючи з 2011 року, в Україні вибудувалась нова, відмінна від попередніх років, система планування і проведення структурних реформ задля підвищення рівня конкурентоспроможності рибного господарства. Водночас важливість рибного господарства для місцевих і глобальних продовольчих систем, його роль у забезпечення здорового харчування, особливо для незаможного населення, залишаються без належної уваги та очевидно недооцінюються. Тому вченим необхідно спрямовувати свої зусилля саме на вивчення проблем формування та реалізації заходів підвищення рівня конкурентоспроможності рибного господарства з необхідністю розроблення й адаптації науково-практичних рекомендацій для вирішення проблемного питання щодо зменшення розміру орендної плати за землі водного фонду як державної, так і комунальної власності для забезпечення населення доступною за ціною продукцією аквакультури.

Ринки товарної риби та морепродуктів, включаючи дрібну сушену рибу, існують всюди і знаходяться в центрі уваги багатьох провідних вчених-економістів.

У країнах, що розвиваються вони доступні і для незаможного населення, оскільки харчові продукти для них продаються за низькими цінами [150, С. 784–786]. Як стверджують провідні зарубіжні дослідники Т. Сігборн та Ф. Ейш,

збільшення обсягів штучно вирощеної продукції аквакультури, особливо в країнах Азії, сприяло стабілізації цін на рибу, зберігаючи їх на рівні, доступному для незаможних людей [160, С. 784–786]. Аквакультура також позитивно впливає на зменшення волатильності цін завдяки посиленню контролю над виробництвом риби та рибної продукції, стабілізації їх постачання.

Дослідження підтверджують, що у Бангладеш обсяги виробництва продукції аквакультури збільшились за останнє десятиріччя більш ніж удвічі.

При цьому вчені Б. Белтон та С. Тілстед, вивчали питання зменшення цін на фермерську товарну рибу, що у результаті зробило цей харчовий продукт більш доступним для незаможних людей. Однак ціни на місцеву, туводну живу рибу, яка виловлена в умовах рибальства та яку споживає незаможне населення, різко зросли [116, С. 77–87; 158, С. 609–620]. Безперечно, вказане підтверджує думку про те, що рибальство та аквакультура здатні відігравати додаткову роль у збільшенні наявності та доступності риби, а також морепродуктів.

Маємо можливість стверджувати, що у науковій фаховій літературі активно вивчаються і дискутуються проблеми, пов'язані із пошуком напрямів підвищення конкурентоспроможності галузі рибного господарства. Проте віддаючи належне науковим напрацюванням вітчизняних і зарубіжних учених у дослідженні даної проблематики, потрібно зазначити, що недостатнє зосередження на проблемах підвищення конкурентоспроможності окремо як сектору рибальства, так і аквакультури в Україні, під час виокремлення важелів впливу на розвиток галузі, є прикладом невикористаних можливостей, які мають бути реалізовані з метою забезпечення здорового харчування населення.

Рибальство є досить різноманітним за кількістю видів риб, у той час як аквакультура ґрунтується на вирощуванні декількох вибраних видах риби. Як вважають Дж. Богард, М. Віел та С. Тілстед, корисність вживання риби пов'язана з високою концентрацією біодоступних мінералів, важливих жирних кислот і тваринних білків [50; 117, С. 120–133; 168, С. 222–229]. На думку дослідника,

підняті проблемні питання М. Хансеном, як джерело високобіоактивного кальцію, дрібна риба досить важлива у харчуванні бідних людей, позбавлених таких продуктів як молоко та молочні продукти [129, С. 148–154]. Те ж саме стосується і цинку та заліза, які, як вважається, є «проблемними поживними речовинами» у глобальному вимірі. Поживна цінність риби може бути також підвищена шляхом розвитку ланцюгів з поліпшення споживчої цінності кінцевого продукту. Вказане має зменшити понесені втрати та бути досягнутим за рахунок розвитку технологій додаткової переробки риби, переважно в'ялення та копчення риби, для збільшення термінів її зберігання, концентрації поживних речовин, збільшення доступності риби та рибної продукції незалежно від сезону, зниження податкового навантаження на виробників продукції аквакультури, встановлення фіксованого розміру орендної плати для земельних ділянок, задіяних в аквакультурі.

Направлення інвестицій на розвиток ланцюгів місцевих і регіональних ринків риби, виступає ефективним напрямком забезпечення доступності харчових продуктів для незаможних верств населення. Поліпшення якості й збільшення обсягів виробництва риби та морепродуктів потребує додаткових інвестицій як в управління рибальством з метою підтримання різноманіття та забезпечення того, щоб рибні ресурси не було переловлено, так і в зростання кількості вирощуваних і культивованих в аквакультурі видів риби та підвищення конкурентоспроможності самої галузі рибного господарства.

Для вирішення поставлених завдань на завершальному етапі дослідження, у роботі використовувалася низка загальних і спеціальних методів наукового дослідження, до числа яких віднесено: системний – у прикладному застосуванні теоретичних і науково-методичних положень конкурентоспроможності рибного господарства з урахуванням особливостей у формуванні попиту та пропозиції на рибу; аналізу, синтезу та логічного узагальнення – для визначення особливостей та обґрунтування закономірностей у питанні зменшення волатильності цін шляхом посилення контролю над виробництвом та реалізацією риби; моделювання –

для виявлення цілей рибогосподарської, мультисекторальної політики у різних блоках завдань від ефективного управління та захисту виробничих систем, диверсифікації виробничих систем, створенні доданої вартості та розвитку ринків риби, врахуванні потреб та уподобань споживачів. Все більш актуальним з огляду на забезпечення конкурентоспроможності рибного господарства, досягнення продовольчої безпеки і якісного харчування постає питання зменшення прямих втрат риби та відходів від переробки. Втрати риби та відходи від переробки становлять до 39% від вивантажень риби-сирця у світовому масштабі, з величезними обсягами викидів частини вилову, що викидається у море в процесі морського рибальства ще до вивантаження риби [156]. Втрати після вилову є досить високими у країнах з низьким рівнем доходу через слабку інфраструктуру, відсутність достатньої кількості холодильних потужностей, переробних потужностей та складських приміщень. У той час в країнах з високим рівнем доходів великі втрати є на рівні ритейлу та кінцевого споживача. Зменшення втрат і відходів можуть базуватись на поліпшенні умов для працівників, серед яких багато жінок.

Особливо це стосується країн з низькими доходами. Також важливим є поліпшення технологій переробки для того, щоб вирішувати проблеми у пік сезонного вилову, зменшення залежності споживання від сезону та збільшенні доступності риби для населення, які не мають можливості купувати й споживати свіжу рибу.

Якщо проаналізувати цілі рибної політики в Україні та в Європі, видно, що вони залишаються секторальними та включають лише обмежений докладний розгляд конкурентоспроможного потенціалу рибного господарства у досягненні більш широких соціальних цілей, таких як харчування, здорова їжа, сталість її постачання і отримання.

Важливим, на наш погляд, є наукові думки М. Ахмеда і М. Лоріка відносно максимального збільшення продуктивності та потенціалу усього рибного господарства [113, С. 125–141; 133; 169].

Тому в монографії пропонується здійснити заходи з удосконалення вітчизняної рибної політики здійснювати за напрямками:

- а) врахування потреб та уподобань споживачів у харчових продуктах;
- б) диверсифікація виробничих систем;
- в) ефективне управління, регулювання та захисту виробничих систем;
- г) створення доданої вартості та розвиток ринків риби та рибної продукції.

Подальший розвиток і функціонування рибного господарства має передбачати дотримання підходів, що забезпечують якісне харчування враховують потреби та уподобання споживачів у харчових продуктах. Але все це має здійснюватись у контексті забезпечення та оцінки галузевої конкурентоспроможності.

Необхідно поєднувати і враховувати культурні уподобання споживачів, звички у харчуванні, потреби у поживних речовинах, зокрема вразливих груп, таких як жінки, діти та люди похилого віку. Також доцільно розробляти плани управління рибним господарством та водними біоресурсами, що включали б підтримку різноманітного постачання багатих на поживні речовини продуктів. При цьому має бути на належному рівні оцінена важливість уподобань у формуванні попиту на певні види риби та рибної продукції, морепродуктів. Особливо зазначене може мати важливі наслідки під час аналізу тенденцій попиту та формування прогнозних моделей постачання риби та рибної продукції на майбутні періоди.

Інтегровані та диверсифіковані виробничі системи, впливаючи на харчування людей, можуть суттєво розширити комплексні вигоди від рибного господарства в питанні забезпечення здорового харчування населення. З метою поліпшення доступності різноманітної й здорової їжі, продуктів, що містять поживні речовини, потрібно розширити сферу підтримки рибного господарства з метою виробництва більшого різноманіття видів риби та збільшення асортименту якісної рибної продукції. Диверсифікація рибогосподарського виробництва зумовлена об'єктивними причинами як природного, так і економічного характеру. Вона

позитивно впливає на економічну, соціальну і екологічну ефективність господарств галузі. Через реалізацію проектів диверсифікації рибогосподарського виробництва покращується використання водних об'єктів, засобів виробництва, трудових і рибних ресурсів, займаються додаткові ніші на ринках, стабілізується фінансове становище суб'єктів господарювання у галузі рибного господарства, у більш повній мірі задовольняється сукупний попит на рибу та рибну продукцію.

Обрані напрями функціонування та розвитку рибного господарства зосереджені на торгівлі та ринках риби, рибної продукції для забезпечення виробництва і реалізації достатньої кількості безпечної для харчування людини риби до країн саме з високим рівнем доходів, створення доданої вартості.

Як показали дослідження, на розвиток даних ринків, як правило, направляються значні інвестиції, переважно у системи інспекції з продовольчої безпеки та поліпшення відстежуваності.

Також слід відмітити, що країни-імпортери часто наполягають на сертифікації безпосередньо ланцюгів постачання.

Водночас зазначимо, що розвиток даних ринків має бути переорієнтований у напрямі сприяння доступності риби та морепродуктів, забезпечення споживчих можливостей незаможного населення. Вказане переважно стосується поширених місцевих і регіональних ринків, де реалізується сушена та копчена дрібна риба, від якої залежать незаможні люди. У такому випадку потрібне розширення координації між секторами національної економіки, залучених у процес рибогосподарського виробництва, зокрема, трудових прав, транспорту та інфраструктури, соціального добробуту. Також потрібно вирішити проблему розуміння цієї складної системи. Увагу слід було б приділити постачанню різних, багатих на поживні речовини видів риб, створенню, підтриманню відповідної інфраструктури для забезпечення належної якості рибної продукції, що надходить на ринок, безперебійному постачанню протягом всього року, а також захисту учасників процесу – жінок із незаможних прошарків населення та захист споживачів

у місцевих харчових ланцюгах. Безперечно вказане дає можливість зробити висновок про те, що без виваженої державної підтримки рибне господарство, включаючи рибальство та аквакультуру будуть залишатися досить чутливими до негативних впливів зростаючого глобального ринку, на якому прогнозується зростання реалізація риби та морепродуктів до країн із достатньо високими доходами.

Ефективне управління, регулювання та захист виробничих систем. Ефективне управління та регулювання у рибному господарстві з метою досягнення конкурентоспроможності полягає у тому, щоб рибницькі господарства та переробні підприємства мали рівноправний доступ як до загальних водних, так і рибних ресурсів. Необхідно пам'ятати, що виробництво риби є не лише використанням водного та морського простору. Водночас будівництво гребель на річках й озерах, висушування багатих на рибні запаси річкових заплави і боліт, прибережна урбанізація, розвиток туризму – всі перелічені вище заходи створюють конкуренцію для розвитку виробництва риби та рибної продукції.

У глобальному вимірі існує потреба в тому, щоб збільшити споживання дрібної риби, наприклад, сардин та анчоусів людиною. Зменшення природних запасів риб і пов'язані з цим зростаючі витрати спонукають до використання альтернативних інгредієнтів для кормів для риб, що вирощуються в аквакультурі, зокрема багаті на поживні речовини водорості. Тож потрібна потужна скоординована державна політика та відповідні дії для забезпечення нарощування обсягів виробництва продукції рибного господарства саме в даному секторі економіки. У більшості випадків товаровиробники аквакультури є основними платниками податків, роботодавцями у відповідній сільській або селищній територіальній громаді. У такий спосіб держава має дбати про створення сприятливих умов для розвитку рибогосподарського виробництва.

Дослідження показують, що згідно Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» від 28.12.2014 № 71-VIII, внесено зміни до Податкового

кодексу України від 02.12.2010 № 2755-VI й деяких інших законодавчих актів України щодо податкової реформи. Ці зміни раніше стосувалися також рибницьких господарств як платників фіксованого сільськогосподарського податку. У результаті проведеного подальшого вивчення питання, нами було з'ясовано, що після набрання чинності 1 січня 2015 року нової редакції Податкового кодексу України від 02.12.2010 № 2755-VI, податкове навантаження на рибогосподарських товаровиробників, у тому числі суб'єктів рибного господарства у аквакультурі, значно підвищилось. Це пов'язано із тим, що рибницькі господарства одразу автоматично були переведені на єдиний податок четвертої групи спрощеної системи оподаткування з фіксованого сільськогосподарського податку. Якщо раніше рибогосподарські товаровиробники могли обговорювати питання з податковими органами щодо обов'язкової реєстрації прав власності або користування земельними ділянками, які перебувають у власності або користуванні платника фіксованого сільськогосподарського податку, то з 1 січня Податковим кодексом України у статті 2921 набула чинності норма про те, що такі права повинні бути обов'язково оформлені та зареєстровані відповідно до законодавства [67].

Сказане вище спонукає до проведення дослідження у частині вирішення проблеми зменшення орендної плати за водогосподарські об'єкти для цілей аквакультури та встановлення відповідного розміру оподаткування рибогосподарських виробників – платників єдиного податку четвертої групи. Підставою для нарахування єдиного податку для платників єдиного податку четвертої групи є дані територіального органу Держгеокадастру за місцем знаходження земельної ділянки, та дані державного реєстру речових прав на нерухоме майно згідно норм п. 2921.2 Податкового кодексу України. Єдиний податок перераховується в установлений строк на відповідний рахунок місцевого бюджету за місцем розташування земельної ділянки, згідно пп. 295.9.8 [67; 169].

Для господарських суб'єктів базою оподаткування податком для платників єдиного податку четвертої групи є нормативна грошова оцінка землі, що

знаходиться в оренді [67]. Нормативна грошова оцінка одного гектара сільськогосподарських угідь (ріллі, сіножатей, пасовищ і багаторічних насаджень), з урахуванням коефіцієнта індексації, визначеного за станом на 1 січня базового податкового (звітного) року відповідно до порядку, встановленого у розділі XII Податкового кодексу України. Дослідження в черговий раз підтверджують, що нормативна грошова оцінка збільшилась через зміну порядку її визначення. Якщо звернутись до попередньої редакції документу, нормативна грошова оцінка визначалась станом на 1 липня 1995 року. Як бачимо, у новій редакції нормативно-правового акту кумулятивне значення коефіцієнта індексації нормативної грошової оцінки земель з 1995 року станом на 01.01.2015 року становить 3,997.

Проте слід враховувати, що як і було раніше, розмір залежить від категорії (типу) земель, їх розташування та у відповідності з пп. 293.9 Податкового кодексу України від 02.12.2010 № 2755-VI становить (у відсотках бази оподаткування):

- для ріллі, сіножатей і пасовищ (крім ріллі, сіножатей і пасовищ, розташованих у гірських зонах та на поліських територіях, а також ріллі, сіножатей і пасовищ, що перебувають у власності товаровиробників, які спеціалізуються на виробництві та переробці продукції рослинництва на закритому ґрунті, або надані їм у користування, у тому числі на умовах оренди) – 0,45 [67, С. 9];

- для ріллі, сіножатей і пасовищ, розташованих у гірських зонах та на поліських територіях, багаторічних насаджень (крім багаторічних насаджень, розташованих у гірських зонах та на поліських територіях) – 0,27 [67];

- для багаторічних насаджень, розташованих у гірських зонах та на поліських територіях – 0,09 [67, С. 9];

- для ріллі, сіножатей і пасовищ, що перебувають у власності виробників, які спеціалізуються на виробництві (вирощуванні) та переробці продукції рослинництва на закритому ґрунті, або надані їм у користування, у тому числі на умовах оренди – 3 та для земель водного фонду – 1,35 [67]. Таким чином, вказані зміни призвели до того, що ставка податку зросла до 1,35 з 0,45.

3.3 Раціональне використання водних біоресурсів з урахуванням вимог Спільної рибної політики Європейського Союзу

Раціональне використання рибних ресурсів є одним із актуальних питань у контексті вирішення проблеми виснаження природних ресурсів. Як і Спільна аграрна політика, Спільна рибна політика Європейського Союзу є сферою спільної відповідальності Європейського Союзу та держав-членів і має визначальний вплив на конкурентоспроможність рибного господарства [43].

Рибне господарство є галуззю економіки, завданнями якої є вивчення, охорона, відтворення, вирощування, використання водних біоресурсів, їх вилучення (добування, вилов, збирання), реалізація та переробка. Водночас рибальство є традиційним видом господарської діяльності, який відіграє важливу роль в економіці України та включає вилов водних біоресурсів, її переробку, відтворення, зариблення, охорону рибних запасів, науково-дослідне, проектно-конструкторське забезпечення, галузеву багаторівневу систему навчання та підвищення кваліфікації кадрів, систему безпеки мореплавства.

Промислове рибальство здійснюють згідно встановлених наукових обґрунтувань на кожен вид ресурсу та на кожен водний об'єкт. У випадку критичного стану певного ресурсу його обсяг для промислового рибальства може зменшуватись, або взагалі встановлюватись заборона на промисел.

Останнім часом висловлюється думка щодо мораторію на промислове рибальство, вилов водних біоресурсів у науково-промислових, дослідно-конструкторських цілях. Дана ініціатива відображена у проекті Закону України «Про введення заборони (мораторію) на промисловий вилов водних живих ресурсів на деяких водоймах України».

Водночас запропоновані твердження, на нашу думку, містять дискусійні положення, а трансформаційні процеси, які відбуваються сьогодні в усіх сферах рибного господарства України, вимагають від українського суспільства і держави

в цілому нових підходів і методів, щодо реалізації заходів з охорони та відтворення рибних ресурсів, урахуваючи вибір параметрів, що характеризують конкурентоспроможність, визначення коефіцієнтів і подальше їх використання при проведенні експертної оцінки. З метою забезпечення дотримання правил СРП ЄС має функціонувати як ефективна система управління, інспектування і контролю за дотриманням, що включає в свою сферу компетенції боротьбу з незаконним, непідзвітним, неконтрольованим рибальством (ННН-рибальством).

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності Міністерства аграрної політики та продовольства України, Міністерства соціальної політики України, інших центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується через відповідних міністрів» від 16.10.2012 № 5462-VI повноваження щодо встановлення лімітів вилову рибних ресурсів та щодо погодження квот вилову суб'єктам господарювання були передані від Міністерства екології та природних ресурсів до Державного агентства меліорації та рибного господарства України. У контексті розгляду поставлених завдань у сфері вирішення питання створення системи управління рибним господарством, охороною та відтворенням водних живих ресурсів, необхідно звернути увагу на те, що не менш важливо забезпечити належне збереження місць їх існування, тобто самих водних об'єктів.

Дана пропозиція знайшла своє відображення проекту Закону України «Про введення заборони (мораторію) на промисловий вилов водних живих ресурсів на деяких водоймах України» від 27.07.2015 № 2454а. Закон вводить заборону (мораторій) на здійснення промислового рибальства на деяких рибогосподарських водних об'єктах України починаючи з 2016 року. Дане відтермінування необхідне для визначення саме тих водойм, на яких має бути запроваджена заборона; для проведення аналізу чинників негативного впливу на екосистему, що дасть можливість визначити комплекс ефективних управлінських рішень; для проведення соціально-економічного аналізу стану рибальства, а також для здійснення низки

організаційних заходів щодо введення заборони на здійснення промислового рибальства на водних об'єктах і розроблення Програми створення нових робочих місць для забезпечення зайнятості населення, яке вивільниться при набранні чинності цим Законом України» від 27.07.2015 № 2454а.

Крім того, у проекті Закону передбачено здійснення державного нагляду (контролю) за додержанням законодавства про охорону, використання та відтворення риби та інших водних живих ресурсів щодо промислового рибальства, вилову водних біоресурсів у науково-дослідних, науково-промислових, дослідно-конструкторських цілях, з метою з'ясування їх санітарно-епідеміологічного стану (дослідний вилов), контрольного вилову для визначення їх стану та запасів, меліоративного вилову з метою формування їх оптимального видового та вікового складу на водоймах, здійснення промислового, любительського спортивного рибальства, а також додержання мораторію на здійснення промислового рибальства, проводить центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів [17; 98, С. 90; 97, С. 11].

Надання повноважень центральному органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища передбачено для:

– визначення пріоритетних напрямків й узагальнення практики застосування законодавства з питань охорони та відтворення водних біоресурсів, розроблення пропозицій щодо його вдосконалення та внесення в установленому порядку проектів законодавчих актів, затвердження лімітів спеціального використання водних біоресурсів; погодження квот їх добування; погодження правил і режимів рибальства, добування, вилучення, вилову, відтворення водних біоресурсів;

– погодження порядку штучного розведення (відтворення), вирощування водних біоресурсів та їх використання, інструкції про порядок здійснення

штучного розведення, вирощування водних біоресурсів та їх використання у спеціальних товарних рибних господарствах, передбачає передачу значної частини управлінських функцій з рибогосподарських питань Мінприроди України.

Тут варто відмітити, що вказані заходи уповільнять процеси європейської інтеграції, оскільки не повною мірою відповідають загальному курсу реформ в Україні на дерегуляцію, дублюватимуть функції центрального органу виконавчої влади з питань рибного господарства (Держрибагентства України) та створять нові проблеми з управління рибним господарством. Саме Закон України «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів» у статті 6 чітко визначає місце в усіх центральних органах виконавчої влади України з питань управління національним рибним господарством [81; 37; 150]. На наш погляд, передача функцій державного нагляду (контролю) у сфері рибного господарства та рибної промисловості, охорони, використання та відтворення водних живих ресурсів, регулювання рибальства, взаємодії органів контролю та нагляду у сфері рибного господарства України від Держрибагентства України іншому відомству, суттєво ускладнить, а в деяких випадках унеможливить реалізацію положень статей 6, 295, 407, 408, 409 Угоди про асоціацію між Європейським Союзом і Україною.

Аналіз висвітлив, що Україна підписала також низку міжнародних угод в галузі рибного господарства з Російською Федерацією, Грузією, Туреччиною, Марокко, відповідальним за виконання якої з українською сторони виступає Держрибагентство. Положеннями даних угод передбачено безпосереднє здійснення та виконання контрольно-наглядових функцій в галузі рибного господарства.

Важливою особливістю є те, що нині промислове рибальство здійснюється відповідно до встановлених наукових обґрунтувань на кожен вид ресурсу та на кожен водний об'єкт [97, С. 10; 106]. Станом на початок 2015 р., кількість користувачів, які відповідно до чинного законодавства України отримали квоти та мають право здійснювати промислове рибальство становить 559 суб'єктів, з

них, зокрема на: Київському водосховищі – 34, Канівському водосховищі – 31, Кременчуцькому водосховищі – 63, Дніпродзержинському водосховищі – 37, Запорізькому – водосховищі 18, Каховському водосховищі – 56, річці Південний Буг (в межах Вінницької області) – 2, річці Дніпро (в межах Чернігівської області) – 6, річці Десна (в межах Чернігівської області) – 4. Вже у 2014 році вилучено водних біоресурсів у Азово-Чорноморському басейні та внутрішніх водоймах понад 35,7 тис. тонн. З них в Азовському морі – 20 тис. тонн, Чорному морі – 3,4 тис. тонн, водосховищах Дніпра – 9 тис. тонн. Переважають наступні об'єкти промислу: в Азово-Чорноморському басейні – бички, тюлька, шпрот, хамса, калкан, ставрида; у внутрішніх водоймах – плітка, лящ, карась, тюлька, плоскирка, судак, рослиноїдні риби. Таким чином, на думку дослідників, пропозиція щодо створення спеціальних промислових зон до 40% акваторії водного об'єкту, а вони мають бути розташовані не ближче 200 метрів від урізу води, не має під собою достатнього наукового обґрунтування, оскільки не висвітлено розрахункові механізми введення даної норми [68].

Проведене наукове дослідження дало можливість на основі теоретико-методичних та організаційно-господарських заходів, вивчення проекту Закону щодо заборони промислового рибальства водних біоресурсів, дозволяє сформулювати такі висновки, оскільки заборона промислового вилучення водних біоресурсів у внутрішніх водоймах до затвердження промислових зон до 40% акваторії поставить під загрозу захист вітчизняного товаровиробника, забезпечення існуючих і новостворених потужностей рибопереробних та інших підприємств сировиною, задоволення потреб населення у високоякісній продукції рибного господарства. Також може виникнути соціальна напруга серед рибалок, які задіяні у промисловому вилученні водних біоресурсів. Це тисячі робочих місць самих рибалок та робочі місця із суміжних галузей, що пов'язані з роботою рибалок. При цьому заборона промислового вилучення водних біоресурсів у внутрішніх водоймах призведе до зменшення надходжень до Державного

Бюджету України у вигляді сплати за використаний ресурс та податків від роботи суб'єктів господарювання, зайнятих у рибному господарстві. У випадку заборони промислового вилучення водних біоресурсів у внутрішніх водоймах, не виключено, що більшість рибалок, які були задіяні у промислі, і для яких це є єдине джерело прибутку, будуть працювати у тіні та займатися браконьєрством.

Водночас проконтролювати масову боротьбу з цим явищем в масштабах України буде досить важко та практично неможливо, що у повній мірі не співпадатиме з основоположними принципами Спільної рибної політики Європейського Союзу у контексті вирішення проблеми виснаження рибних ресурсів та перешкоджатиме реальному формуванню системи показників оцінки рівня розвитку та стану конкурентоспроможності рибного господарства.

Дослідження підтвердили, що при обранні показників для оцінки конкурентоспроможності галузі рибного господарства важливо врахувати точність оцінки конкурентоспроможності порівнюваних об'єктів. Провівши поглиблений аналіз методичних розробок запропонованих науковцями до оцінки галузевої конкурентоспроможності, зокрема таких вчених як О. Агафоненко [1], О. Акулич [2], Ю. Кирилов [48; 49], вважаємо, що при удосконаленні основних підходів до проведення оцінки, потрібно врахувати, що саме для рибного господарства має бути обрана оптимальна кількість показників для полегшення збирання даних, а сама система показників має відповідати завданням, відповідно до яких здійснюється оцінка. Крім того, важливо врахувати, що набір показників має бути комбінований як відносними, так і абсолютними показниками. Це сприятиме порівнянню секторів галузі, які є різними за масштабами рибогосподарської діяльності. Слід зазначити, що оцінка конкурентоспроможності, зокрема, може проводитись і з метою виявлення конкурентних переваг однієї зони за регіонами України над іншими. Вказане дає можливість забезпечити інформацією користувачів при порівнянні галузі з обраним еталоном або з метою порівняння за регіонами в різні періоди для виявлення тенденцій зміни галузевої конкурентоспроможності.

Як зауважує вчений-економіст Кваша С. М. у науковому дослідженні, конкурентоспроможність є відносним показником, оскільки може бути визначена тільки в результаті порівняння [46, С. 101]. Наприклад, дослідник підкреслює, що саме тому при оцінці конкурентоспроможності української продукції навіть на світовому агропродовольчому ринку не достатньо лише абсолютних показників. Важливішими є відносні показники. Таким чином, при обґрунтуванні системи показників було враховано, що кількість показників мають охопити основні аспекти рибогосподарської діяльності як у рибальстві, так і в аквакультурі (рис. 3.1). Грунтуючись на результатах дослідження, зроблено висновки, що основою, підґрунтям для розкриття базових складових конкурентоспроможності рибного господарства є забезпеченість водними та рибними ресурсами, наявність належних умов і позитивних результатів виробничої рибогосподарської діяльності, стан матеріально-технічної бази, інвестиційна привабливість галузі, стан ринку риби та рибної продукції.

Використання отриманих теоретичних, методичних і практичних розробок, перш за все, спрямоване на ефективний розвиток рибного господарства та отримання достовірної оцінки конкурентоспроможності галузі.

Виявлена сукупність взаємозв'язків сприятиме виявленню сильних і слабких сторін галузі, підвищення об'єктивності оцінки без необхідності залучення експертів, послуги яких є досить витратними.

На основі систематизації даних було досягнуто поставлене завдання стосовно універсальності характеру запропонованої системи показників, оскільки розроблений методичний інструментарій щодо оцінки галузевої конкурентоспроможності може бути використаний в будь-якій галузі за умови коректно підібраних показників.

Це підтверджується тим, що до блоку абсолютних показників віднесено саме показники розвитку рибного господарства, а до відносних – показники, які визначають конкурентоспроможність цієї галузі.

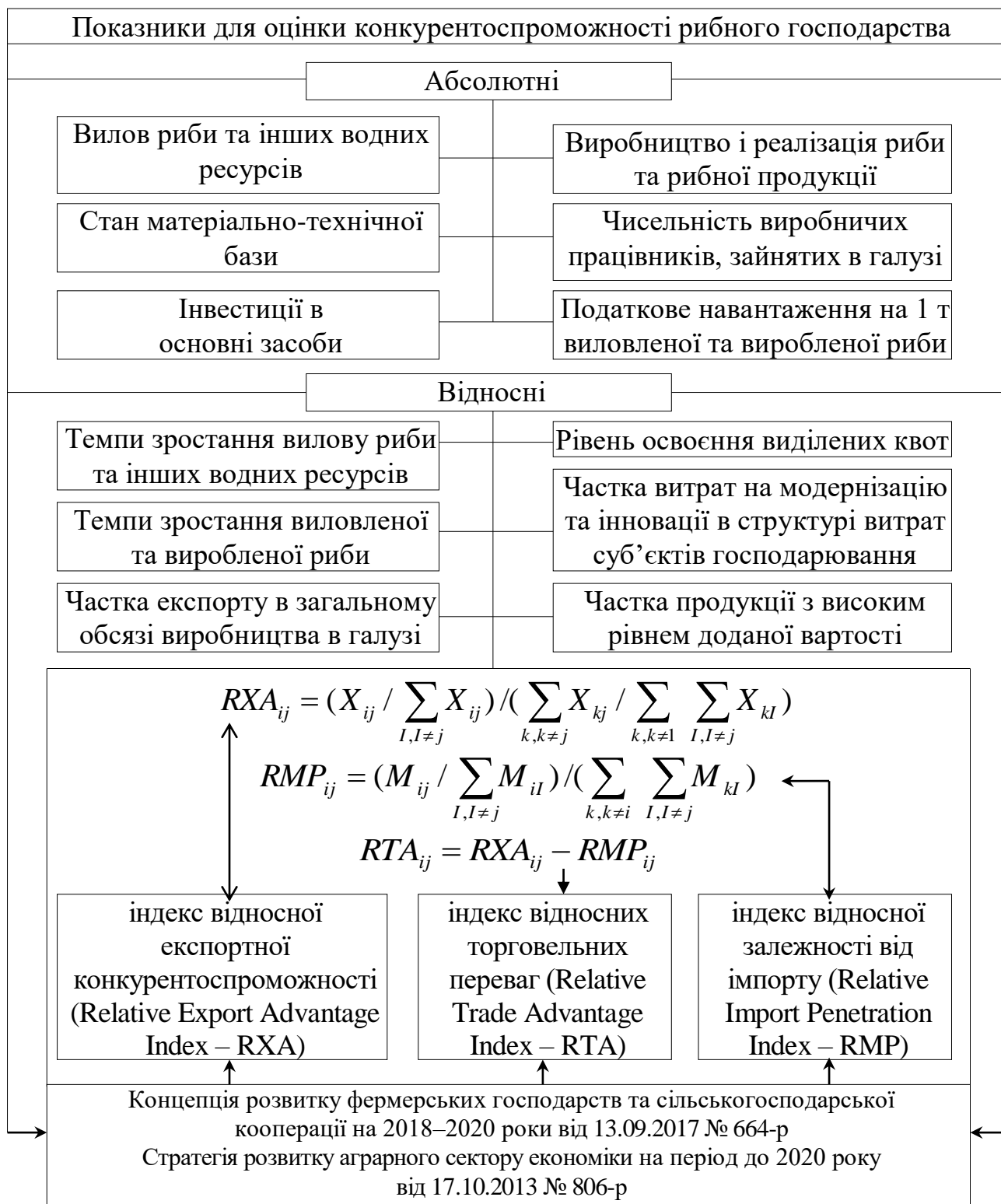

Рис. 3.1. Система показників, яка формує конкурентоспроможність рибного господарства

Джерело: розроблено на основі досліджень авторів [1, С. 56–61; 34; 47; 54; 65, С. 79–85; 86; 107; 108; 110; 156; 165; 166; 162]

Саме таке групування перелічених вище показників, на наш погляд, робить їх досконалішими та інформативнішими вимірниками конкурентоспроможності. Вважаємо, що у перспективі на основі розробленої системи показників, яка формує конкурентоспроможність рибного господарства, є можливість здійснити розрахунок: індексу відносної експортної конкурентоспроможності (Relative Export Advantage Index – RXA), індексу відносної залежності від імпорту (Relative Import Penetration Index – RMP) та індексу відносних торговельних переваг (Relative Trade Advantage Index – RTA) [46]. Індекс відносної експортної конкурентоспроможності розраховують за формулою (3.1):

$$RXA_{ij} = (X_{ij} / \sum_{I, I \neq j} X_{ij}) / (\sum_{k, k \neq j} X_{kj} / \sum_{k, k \neq 1} \sum_{I, I \neq j} X_{kl}), \quad (3.1)$$

де X – експорт, i та k – види товарів, j та I – країни.

Індекс RXA визначають як відношення частки країни в світовому експорті певного товару до її частки в світовому експорті всіх інших товарів. Значення індексу RXA інтерпретується так: якщо воно є більшим від 1, то країна має порівняльні конкурентні переваги щодо експорту товару, щодо якого проводиться дослідження, зокрема судака та ікри осетрової (чорної ікри) якщо ж меншим від 1, то це вказує на конкурентні невігоди.

Індекс відносної залежності від імпорту RMP є дуже схожим до індексу RXA, з тією лише різницею, що в цьому випадку до уваги береться імпорт і розраховується за формулою (3.2):

$$RMP_{ij} = (M_{ij} / \sum_{I, I \neq j} M_{ij}) / (\sum_{k, k \neq i} \sum_{I, I \neq j} M_{kl}), \quad (3.2)$$

де M – імпорт; I та k – види товарів; j та I – країни.

Якщо значення індексу $RMP > 1$, то залежність від імпорту висока (вказує на конкурентні невігоди), у випадку ж якщо $RMP < 1$, то залежність від імпорту низька (вказує на порівняльні конкурентні переваги). Для розрахунку індексу

відносних торговельних переваг РТА використовують показники експорту та імпорту певного товару використовують формулу (3.3):

$$RTA_{ij} = RXA_{ij} - RMP_{ij}, \quad (3.3)$$

де RTA_{ij} – індекс відносних торговельних переваг i – го товару j – ї країни, RXA – індекс відносної експортної конкурентоспроможності i – го товару в j – й країні, RMP_{ij} – індекс відносної залежності від імпорту i –го товару у j – й країні.

Так, конкурентоспроможність галузі можливо оцінювати на основі аналізу (у динаміці) числа конкурентоспроможних суб'єктів господарювання у галузі, середнього числа впроваджених інновацій в галузі, ступеня зносу основних засобів [65, С. 79–85; 111]. За зазначеними вище дослідженнями варто константувати, що конкурентоспроможність галузі оцінюється за формулою (3.4):

$$KO = \sum_{i=1}^n \Phi O_{\phi_i} a_i, \quad (3.4)$$

де ΦO_{ϕ_i} – середня бальна оцінка по кожному фактору конкурентоспроможності галузі загальним числом n ; a_i – вагомість кожного фактора при оцінці галузі.

Рекомендовані бали для оцінки показників конкурентоспроможності галузі наведено далі. Характеристика показників: а) збільшення в динаміці числа конкурентоспроможних підприємств галузі (кількість балів – 2); б) скорочення в динаміці числа конкурентоспроможних підприємств галузі (кількість балів – 0); середнє число впроваджених інновацій в галузі в динаміці збільшується (кількість балів – 2); середнє число впроваджених інновацій в галузі в динаміці зменшується (кількість балів – 0); ступінь зносу основних засобів менше 20 % (кількість балів – 2); ступінь зносу основних засобів 20–40 % (кількість балів – 1); ступінь зносу основних засобів більше 40 % (кількість балів – 0).

Дослідження, проведені у даній роботі, висвітлюють, що запропонований набір показників може бути змінений, поглиблений або доповнений з урахуванням специфіки будь-якої галузі національної економіки [29; 46].

Якщо взяти до опрацювання проєкт «Єдиної комплексної стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на 2015–2020 роки», то в ньому окремим блоком виділено пріоритети в галузі рибного господарства. Серед них виокремлено: приведення законодавства України в галузі рибного господарства у відповідність вимогам законодавства ЄС; посилення боротьби з незаконним промислом; зменшення на ринку України продукції браконьєрства; ефективне використання водних об'єктів для потреб рибного господарства; забезпечення фінансової стабілізації та інвестиційної привабливості рибної галузі; здійснення моніторингу стану водних ресурсів; відтворення і селекції.

Дослідженням встановлено, що сучасний стан розвитку продуктивних сил і виробничих відносин засвідчує надходження до бюджету від компенсації за використання водних біоресурсів у 2016 р. у розмірі 3 300 000 грн, у 2015 р. – 3 900 000 грн, у 2014 р. – 3 200 000 грн. При цьому сплачено збитків у галузі відповідно за роками 1 407 089 грн, 2 579 676 грн, 2 098 916 грн; нараховано збитків 35 018 642 грн, 20 552 174 грн, 4 815 105 грн, стягнуто штрафів відповідно у 2016 р. – 1 530 979 грн, у 2015 р. – 2 171 104 грн та у 2014 р. – 2 098 916 грн (додаток Р).

У той же час проблемою є: невдале та непрозоре адміністрування існуючих надходжень до бюджету; фізичне старіння суден, відсутність обігових коштів для оновлення флоту; низький рівень державної підтримки рибного господарства; зменшення кількості та погіршення екологічного стану наявних нерес-твищ, забруднення води та, як наслідок, виснаження запасів водних біоре-сурсів; неможливість залучення доступних кредитів рибницькими господарст-вами; відсутність субсидіювання галузі; недостатність високоякісних комбікормів для риб; низька конкурентоспроможність та наявність технічних бар'єрів для експорту продукції; відсутність належної інфраструктури рибного госпо-дарства; наявність нерегульованого, непідзвітного та незаконного рибальства і торгівлі незаконно добутими водними біоресурсами.

Повертаючись до аналізу теоретичних і прикладних напрацювань вітчизняних та зарубіжних вчених з питань забезпечення конкурентоспроможності рибного господарства, варто зауважити про те, що Латвія має одну з найбільш розвинутих моделей регулювання рибальства в Європейському Союзі.

Якщо взяти за модель Латвійський фонд підтримки рибного господарства то можливо адаптувати особливості діяльності фонду і надати обґрунтовані пропозиції щодо створення і функціонування Фонду розвитку рибного господарства України. Зокрема, джерелами надходжень до Латвійського фонду підтримки рибного господарства є:

- компенсація за завдані збитки рибним ресурсам;
- доходи від реалізації конфіскованих знарядь лову та незаконно добутої риби; плата за оренду та плата за ліцензію на лов;
- частина плати за оренду водойм та оренду тих водойм, які не знаходяться в приватній власності; бюджетні кошти, які виділені на цільові програми розвитку рибного господарства; пожертвування фізичних та юридичних осіб;
- кошти, які нерезиденти вкладають в міжнародні проекти рибного господарства та проекти розвитку рибного господарства в Латвії, інші доходи.

Проведені дослідницькі пошуки дали змогу виявити те, що відповідні кошти направляються на: прогнозування, розроблення та реалізацію цільових програм і проектів розвитку рибного господарства як державного, так і місцевого призначення; фінансування науково-дослідних програм; науково-технічний розвиток, примноження, відтворення рибних ресурсів, заходи щодо охорони рибних ресурсів і створення бази даних, а також покриття пов'язаних витрат з Фондом підтримки рибного господарства; реалізацію програм і проектів між-державного співробітництва в сфері рибного господарства; підготовку та підвищення кваліфікації спеціалістів в рибному господарстві, ліквідацію наслідків стихійних лих і розроблення нормативно-технічної документації в сфері відтворення, охорони і вивчення рибних ресурсів.

Ключовою програмою фінансування зокрема Словенської рибної галузі, яка затверджена Європейською Комісією є: фінансування з коштів Європейського фонду морського та рибного господарства (EMFF); загальний бюджет, виділений для Словенської рибної галузі на період 2014–2020 рр. складає 32,6 млн євро.

При цьому кошти використовуються на зростання ефективності використання ресурсів; підвищення конкурентоспроможності та рівня професійних знань в секторі аквакультури, рибальства; забезпечення прибутковості аквакультури; розвиток риболовецьких громад завдяки диверсифікації професійної діяльності.

За результатами зазначимо, що часткове фінансування рибного господарства Норвегії здійснюється через Норвезьку дослідницьку раду та Інститут морських досліджень і податкові відрахування в розмірі 0,3% від експортних надходжень. Фінансові кошти розподіляє комітет, який призначається Міністерством рибальства та берегової адміністрації Норвегії. Кошти використовуються на: забезпечення контролю за якістю рибної продукції; фінансування наукових досліджень і розробок; покращення адміністрування використання отриманих коштів; моніторинг екологічних потреб; проведення реорганізаційних заходів і впровадження інновацій; проведення досліджень й моніторинг рибних ресурсів та морських ссавців, екології моря та узбережжя; дослідження в галузі штучного риборозведення, а також морських рибоводних господарств.

На сьогоднішній день Міністерством сільського господарства розроблено Стратегію рибальства Естонії на 2014–2020 рр. Вказана стратегія є основною програмою для реалізації політики Європейського Фонду морського та рибного господарства та спрямована на підвищення конкурентоспроможності рибальства Естонії. Основними цілями є створення сприятливого, стабільного та прибуткового середовища для розвитку рибальства, аквакультури та переробки риби; покращення економічної життєздатності прибережного рибальства, а також рибальства у внутрішніх водоймах; забезпечення оптимального використання рибних і водних ресурсів; підвищення ефективності нагляду за використанням

біоресурсів; розвиток співробітництва між науково-дослідними установами.

Як було в дослідженні зазначено нами вище, для компенсації втрат вітчизняних рибогосподарських товаровиробників альтернативою може стати Фонд підтримки рибного господарства (рис. 3.2). Фонд доцільно створити для напрацювання економічних і законодавчих стимулів, що сприятимуть нарощуванню рибогосподарського потенціалу України в умовах сталого використання природних ресурсів і фінансової підтримки рибного господарства.

Проведене дослідження спонукає до визначення основних підходів щодо розроблення програми розвитку рибного господарства до 2030 року. Для цього бажано в розрізі блоків подивитись, що можна досягти в марикультури, і що Україні для цього потрібно, в осетрівництві, ставковій аквакультури, рибальстві, у випасному розведенні лососевих, в індустріальній аквакультури.

На сьогоднішній день по кожному блоку треба бачити, якими резервами рибне господарство насправді володіє, як можливо їх задіяти і які саме цільові показники чітко прописати в нових програмах розвитку для того, щоб рибне господарство досягло задекларованих індикаторів, зробило безпосередній внесок в сектор блакитної економіки, забезпечило створення нових робочих місць та зростання у громадах і позиціонувало себе як конкурентоспроможна галузь.

Складовими конкурентоспроможності галузі є галузева структура; наявність висококонкурентних підприємств-лідерів; розвинена галузева інфраструктура; система науково-технічного, виробничого, матеріально-технічного і комерційного співробітництва як всередині галузі, так і з іншими галузями в країні та за її межами; система розподілу продукції; продуктивність праці; капіталомісткість і наукоємність, технічний рівень продукції, сукупність знань і наукових розділів, необхідних для самостійного освоєння продукції та її відтворення; обсяг технічних напрацювань для реалізації наукових проектно-конструкторських розробок; ступінь експортної орієнтації або імпоротної залежності галузі; ступінь відповідності рівня розвитку галузі загальному рівню розвитку економіки,

ступінь використання продукції в різних галузях національного господарства.

Рис. 3.2. Пропозиції до механізму функціонування Фонду підтримки рибного господарства України

Джерело: розробка на основі аналізу та узагальнення матеріалів [82; 140]

Запровадження комплексу заходів для належного функціонування рибо-відтворювальних комплексів, придбання обладнання та витратних матеріалів, підготовка та перепідготовка кадрів, забезпечення здійснення генетичних досліджень, експертиз в рибному господарстві.

3.4 Прогнозування підвищення рівня конкурентоспроможності галузі рибного господарства України

Коли ми говоримо про розвиток рибогосподарського виробництва та відповідно збільшення споживання риби населенням ми маємо на увазі здоров'я українців. Враховуючи світові тенденції зменшення обсягів добування водних біоресурсів і натомість збільшення продукції аквакультури необхідно створити модель функціонування конкурентоспроможного рибного господарства, яка б відповідала всім вимогам: суспільним, економічним, екологічним і сприяла розвитку усіх напрямків рибного бізнесу, особливо малих і середніх рибних ферм, зростанню рівня галузевої конкурентоспроможності.

Законом України «Про Державний бюджет України на 2018 рік» на фінансування програм Державного агентства рибного господарства України за рахунок загального фонду передбачено 403 919,7 тис. грн.

Для виконання Україною взятих зобов'язань щодо сплати внесків до бюджетів міжнародних рибогосподарських організацій у 2017 р. використано кошти в сумі 6 461,7 тис. грн, що в 1,4 рази більше порівняно з 2016 р., але не забезпечує в повному обсязі потребу у видатках на участь у заходах з виконання міжнародних зобов'язань України як стороною міжнародних конвенцій та угод.

Для ефективного виконання завдань, передбачених законодавством, Державне агентство рибного господарства України до 2021 року мало визначену структуру затверджену наказом «Про введення в дію структури Державного агентства рибного господарства України» від 21.12.2016 № 461 (рис. 3.3).

Кількість посад державної служби категорій «А» і «Б» в Держрибагентстві України становило не більше третини його штатної чисельності відповідно до Закону України «Про державну службу». На вакантні посади керівників державних підприємств і територіальних органів рибоохорони проводились прозори та відкриті конкурси. У 2017 р. з Державного бюджету України було виділено 378 036,5 тис. грн, що майже в 2,3 рази більше за попередній 2016 р.

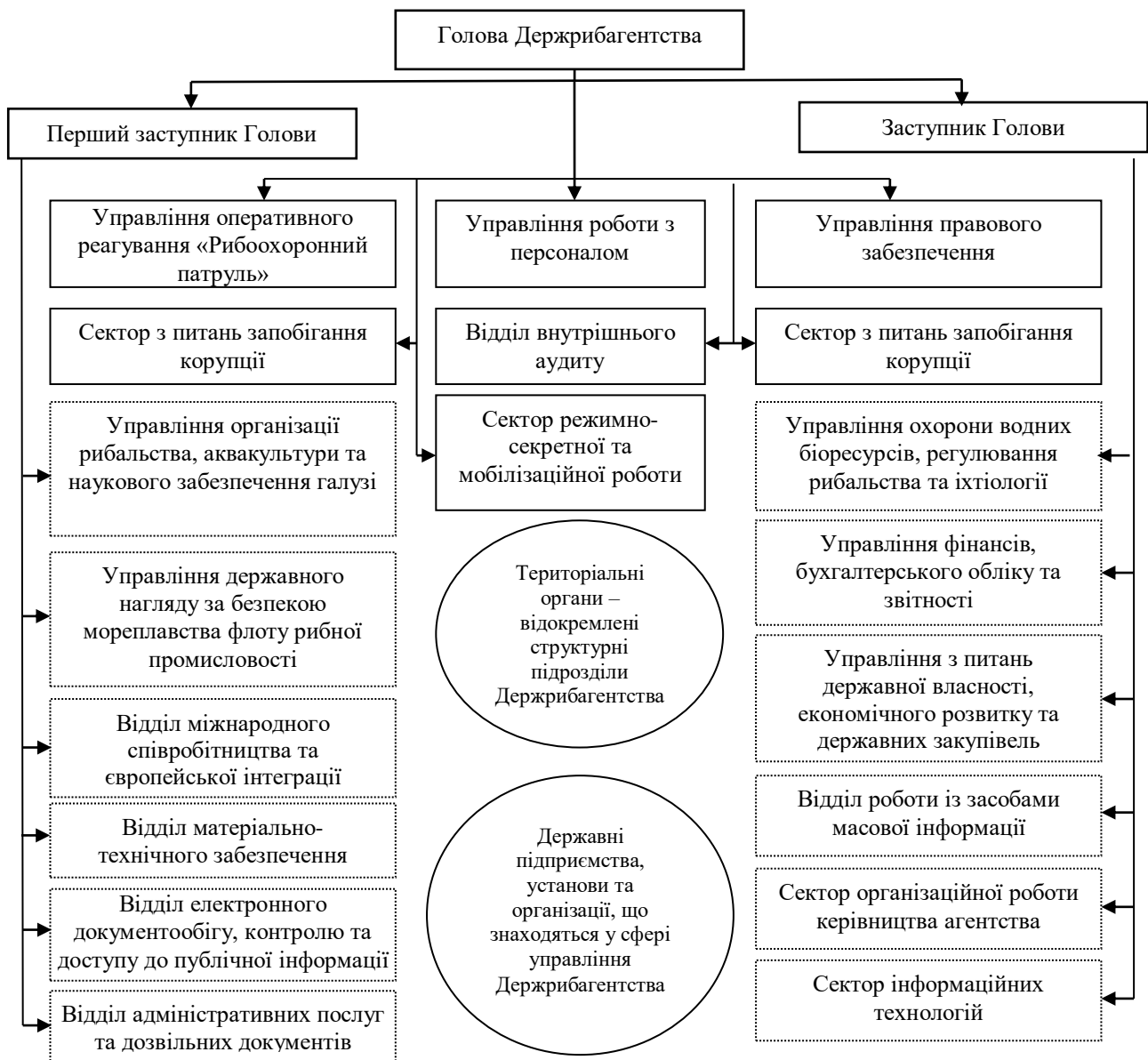

Рис. 3.3. Організаційна структура Держрибагентства України

Джерело: узагальнено на основі аналізу матеріалів [81; 162; 164]

Для реалізації державної політики у сфері рибного господарства та рибної промисловості, охорони, використання, та відтворення водних біоресурсів, регулювання рибальства, безпеки мореплавства суден флоту рибного господарства виділялись кошти на реалізацію таких бюджетних програм:

– 2804010 «Керівництво та управління у сфері рибного господарства» на 2018 р. затверджено видатки на загальну суму 326 771,9 тис. грн, що у 1,2 рази більше порівняно з 2017 р.

У 2017 р. було використано асигнувань в сумі 276 798,6 тис. грн, з них: на оплату праці та нарахування – 199 695,0 тис. грн, на оплату комунальних послуг та енергоносіїв – 3 835,3 тис. грн, та на інші видатки в тому числі й утримання – 73 268,3 тис. грн. У порівнянні з 2016 р. асигнування у 2017 р. збільшено майже в 2,4 рази, а саме на заробітну плату зросли в 2,2 рази, на оплату комунальних послуг та енергоносії в 1,3 рази та на інші видатки в 3,3 рази, враховуючи, що з них капітальні видатки складають 40 000,0 тис. грн, за рахунок яких придбано 37 водних транспортних засобів з комплектуючими та 43 автомобілі.

На виконання постанови Кабінету Міністрів України від 30.09.2015 № 894 «Питання функціонування територіальних органів Державного агентства рибного господарства України» протягом 2016–2017 рр. було створено 23 територіальні підрозділи Державного агентства рибного господарства України.

– 2804020 «Організація діяльності рибовідтворювальних комплексів та інших бюджетних установ у сфері рибного господарства» на 2018 р. затверджено видатки в сумі 61 217,1 тис. грн, що в 1,2 рази більше порівняно з 2017 р. У 2017 р. було використано коштів в сумі 52738,1 тис. грн, з них на оплату праці та нарахування – 38 982,6 тис. грн, на оплату комунальних послуг та енергоносіїв – 6 380,1 тис. грн, та на інші видатки в тому числі й утримання – 7 375,4 тис. гривень. У порівнянні з 2016 р. асигнування у 2017 р. збільшено в 1,4 рази, а саме видатки на оплату праці зросли в 1,4 рази, на оплату комунальних послуг та енергоносіїв в 1,1 рази та на інші видатки в 1,8 рази.

– 2804030 «Прикладні науково-технічні розробки, виконання робіт за державними замовленнями у сфері рибного господарства» на 2018 р. передбачено видатки в сумі 1 100,0 тис. грн, що в 1,3 рази більше порівняно з 2017 р.

На фінансування проведення досліджень водних біологічних ресурсів з метою визначення обсягів їх можливого вилучення, розроблення рекомендацій з раціонального ведення промислу та охорони екосистем Азовського і Чорного морів, природних внутрішніх водойм та водосховищ; розроблення наукових

основ управління рибальством, оптимального використання, збереження і відтворення водних біоресурсів на базі екосистемного підходу у 2017 р. було використано 869,5 тис. грн, що в 1,2 рази більше за 2016 р., але не задовольнили потребу наукових установ галузі у виплаті заробітної плати, оплаті енергоносіїв, придбанні паливно-мастильних матеріалів.

– 2804090 «Міжнародна діяльність у галузі рибного господарства» на 2018 р. державним бюджетом передбачено 4 300,0 тис. грн, що у 1,5 рази менше порівняно з 2017 р.

Протягом 2017 р. в Держрибагентстві всього було підготовлено 16 наказів про оголошення конкурсів на зайняття вакантних посад державної служби категорії «Б» та «В», з них: 7 до апарату Держрибагентства України; 9 до відокремлених структурних підрозділів Держрибагентства України (територіальні органи). Усього з початку року опрацьовано 216 пакетів документів, що надійшли від осіб, які виявили бажання взяти участь у конкурсах.

Як висвітлює проведене дослідження, було проведено 88 конкурсів на зайняття вакантних посад, з них: 44 до апарату Державного агентства рибного господарства України (категорія «Б» – 25; категорія «В» – 19); 44 до відокремлених структурних підрозділів Держрибагентства (територіальні органи) (рис. 3.4). Відповідно науковцям і практикам слід розуміти, які результати з урахуванням нинішньої ситуації ми отримаємо в 2020 році, і які плани можна формувати на наступний період з 2020 р. по 2030 р.

Для цього потрібно чітко уявляти за якими напрямками слід сфокусувати роботу Державного агентства меліорації та рибного господарства України як галузевого регулятора. Доцільним є опрацювання ряду питань, серед яких розроблення механізмів підтримки товарної аквакультури, у тому числі стимулювання банків до кредитування малих підприємств, і науковий супровід з розробленням рецептів комбікормів, профілактики і лікування хвороби риб, підготовка кадрів для рибницьких господарств. Також приділятися увага має

адмініструванню, нормативно-правовій базі з внесенням змін до них. Необхідно тримати на порядку денному питання ефективності. Нині продовжується активна фаза роздавання користувачам рибних ділянок (акваторій). Водночас їх слід експлуатувати та належно використовувати.

Рис. 3.4. Реформування органів рибоохорони у структурі рибного господарства

Джерело: складено на основі аналізу та узагальнення матеріалів авторів [17; 53; 88; 163]

Завдання змінити ситуацію із забезпеченням простежуваності походження водних біоресурсів, здобутих у водоймах України, стоїть перед нашою країною з огляду на зобов'язання, взяті за Угодою про Асоціацію з Європейським Союзом, у відповідності до змісту Глави 18 «Політика у галузі рибальства та морська політика». Зокрема, Статтею 408 Угоди передбачено впровадження в Україні кращих практик управління рибальством з метою забезпечення збереження рибних запасів, шляхом, що забезпечує сталий стан таких запасів і ґрунтується на екосистемному підході. У статті 410 Угоди про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом передбачено здійснення заходів з метою налагодження контролю саме риболовної діяльності суб'єктів господарювання шляхом запровадження і використання в практичній діяльності сучасного обладнання для спостережень,

організацію відповідного збирання інформації та достовірних даних щодо вилову та вивантаження уловів, розробки заходів для удосконалення ефективності функціонування ринків, зокрема шляхом запровадження дії механізму простежуваності.

Актуальні проблеми врегулювання та запровадження у практику механізму забезпечення законності використання водних живих біоресурсів в Україні висвітлено у проекті Єдиної комплексної стратегії та плані дій розвитку сільського господарства та сільських територій України на 2015–2020 роки Мінагрополітики України. При цьому у запропонованому документі саме до пріоритетних заходів з метою реформування та розвитку вітчизняного рибного господарства віднесено перегляд та напрацювання законодавчої бази.

На наш погляд, вказане буде у перспективі сприяти переважно контролю за рибальством, посиленню боротьби з незаконним промислом та торгівлею рибою та рибною продукцією. Вказані заходи відбуватимуться у рамках наближення вітчизняного законодавства галузі в рибного господарства до законодавства Європейського Союзу.

Як показали дослідження, у цьому зв'язку має бути створений реєстр суб'єктів господарської діяльності, що є першими продавцями водних біоресурсів, вилучених і вивантажених в Україні. В нашій країні такими суб'єктами фактично є усі рибальські підприємства.

Має бути створений реєстр суб'єктів господарчої діяльності (перших покупців), що придбають нерозділені партії (лоти) вивантажених водних біоресурсів у перших продавців. При цьому потрібно в подальшому забезпечити роздільну реалізацію цих водних біоресурсів, беручи на себе відповідальність регулярно звітувати про обсяги реалізації до державних компететних органів. Важливо забезпечити супроводження сировини, яка реалізується відповідними сертифікатами з вихідними даними для простежуваності до місць перероблення або кінцевої реалізації. Також має бути створена Державна служба обліку реалізовуваних водних біоресурсів, що є об'єктами перших комерційних операцій. Інформація

до даної служби має надходити регулярно від перших продавців і перших покупців, цілком централізовано.

Пропонується надання даних безпосередньо до єдиного інформаційного центру або через регіональні інформаційні підрозділи, що забезпечують збирання даних на місцях і регулярне звітування до головного інформаційного центру. Необхідно також запровадити порядок реалізації або переробки розділених партій водних біоресурсів, який передбачає обов'язкову наявність ідентифікаційних даних для кожної частки розділеної біологічної сировини водного походження.

Вказані ідентифікаційні дані мають бути обов'язковим свідоцтвом легальності сировини, що є об'єктом комерційних операцій [15; 38; 55; 61; 68; 75; 88; 101; 121].

При цьому в Європейському Союзі розроблено та впроваджено систему сертифікації уловів водних біоресурсів, які є об'єктами зовнішньої торгівлі.

Система сертифікації вважається ключовим фактором для забезпечення простежуваності водних біоресурсів у комерційних операціях. Велику увагу в Європейському Союзі приділяють забезпеченню електронної звітності про комерційні операції з біологічною сировиною водного походження, що полегшує ефективний державний контроль законності комерційних операцій.

Як підтверджують проведені нами дослідження, законодавчі умови за даним напрямом містяться в регламентних документах Європейського Союзу № 1005/2008 (ЕС) від 29.09.2008 та № 1224/2009 (ЕС) від 20.11.2009. Водночас, необхідно зазначити, що всі умови були імплементовані у національному законодавстві кожної без виключення держави-члена Європейського Союзу.

При розробленні проекту даної Концепції було також ураховано відповідні інформацію та рекомендації Генеральної Комісії з питань рибальства у Середземномор'ї (GFCM).

Слід відмітити, що нині Україна є стороною-партнером Генеральної Комісії з питань рибальства у Середземномор'ї.

У процесі розроблення та запровадження сучасних підходів саме для функціонування даної галузі, доцільно скористатися досвідом законодавства та змістом консультацій з фахівцями Королівства Норвегія, де законодавчі механізми простежування комерційних операцій з водними біоресурсами природного походження дійсно створено та ефективно використовуються. Водночас у процесі дослідження взято до уваги досвід законодавства Королівства Норвегія, де законодавчі механізми простежування комерційних операцій з водними біоресурсами природного походження також створено та ефективно функціонують. Концепція цілком відповідає базовим принципам і рекомендаціям Організації ООН з сільського господарства та продовольства (ФАО).

Останнім часом значна кількість дискусій відбувається навколо створення Державної служби обліку реалізовуваних водних біоресурсів (рис. 3.5).

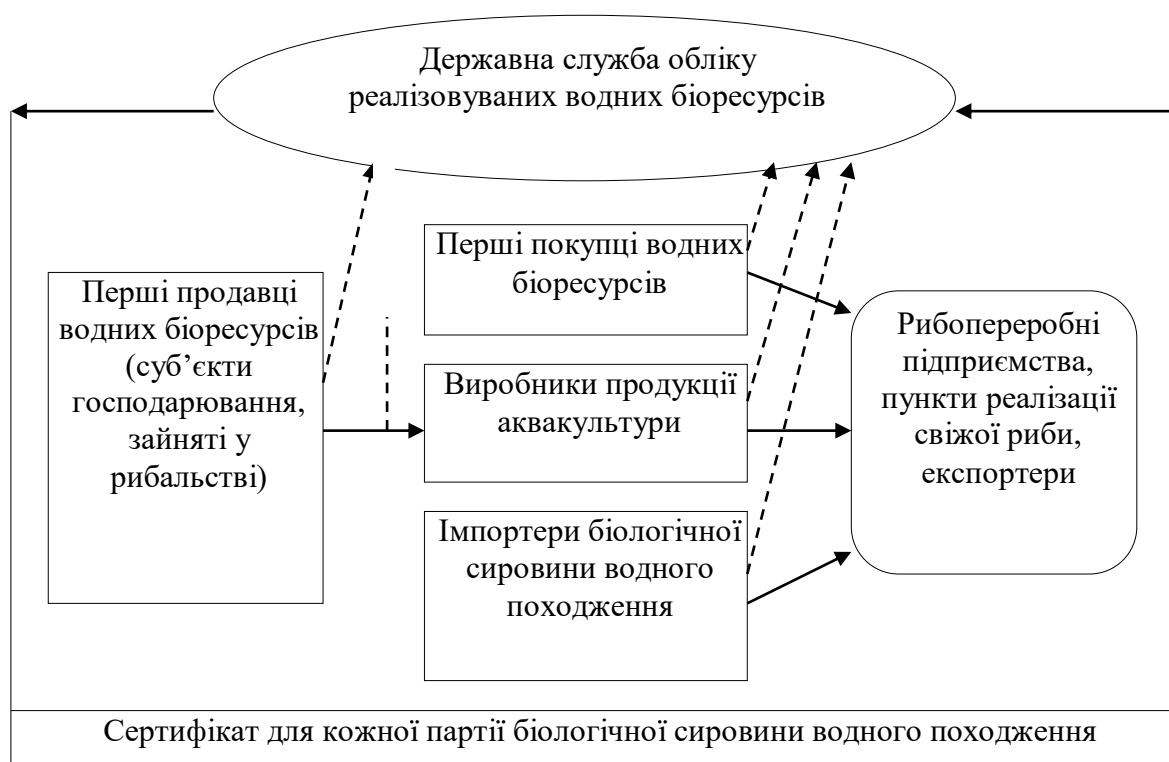

Рис. 3.5. Блок-схема обліку водних біоресурсів для реалізації з мінімізацією впливу людського фактору та підтвердження законності походження

Джерело: складено на основі аналізу даних [13; 35; 43; 55; 80]

На основі опрацювання офіційних матеріалів Державного агентства меліорації та рибного господарства України та вчених-економістів, ми повністю погоджуємося із висновками щодо необхідності та доцільності підтвердження походження водних біоресурсів та продукції з них.

Вказані ресурси виступатимуть нині об'єктами перших комерційних операцій. Важливим на даний час є реалізація на практиці порядку реалізації та/або переробки розділених партій водних біоресурсів, який передбачає обов'язкову наявність ідентифікаційних даних для кожної частки розділеної біологічної сировини водного походження.

Ці ідентифікаційні дані мають бути обов'язковим свідоцтвом легальності сировини, що є об'єктом комерційних операцій.

Дослідження підтверджують, що з метою запобігання легалізації незаконно вилучених водних біоресурсів шляхом приховання їх як імпорт або продукція аквакультури, саме для імпортерів і виробників вітчизняної продукції аквакультури доцільно розробити й встановити чіткі правила.

Тут необхідно передбачити та створити відповідні реєстри імпортерів не переробленої, свіжої та охолодженої, можливо також замороженої біологічної сировини водного походження, а також виробників продукції аквакультури.

У практичній діяльності важливо також, щоб запропонована система працювала автоматизовано, з мінімізацією впливу людського фактору та пов'язаних із ним корупційних ризиків.

Реалізація запропонованих у монографічному дослідженні інструментів, прозорих для суспільства та досить простих для вітчизняних підприємців, сприятиме детінізації у вітчизняному рибному господарстві.

Дослідження підтверджують, що формування та функціонування організаційно-економічного механізму, який у майбутньому запобігатиме легалізації біологічної сировини водного походження, що була виловлена незаконним шляхом, відповідно зменшення рівня ННН-рибальства в Україні.

При цьому очікування справдяться за рахунок:

отримання позитивного ефекту для збереження риби та інших водних біоресурсів у вітчизняних природних водоймах, зростання запасів водних біоресурсів та обсягу їх комерційних уловів приблизно на 50% протягом найближчих двох років після повної імплементації нових правил;

розвитку міжнародної торгівлі України, зокрема з ЄС, шляхом наближення законодавчих норм, що діють нині в Україні, до регламентів ЄС;

створення об'єктивної національної бази даних щодо комерційних операцій з біологічною сировиною водного походження, незалежно від її надходження на агропродовольчий ринок;

покращення умов для розвитку національного сектору рибальства та аквакультури за рахунок захисту національних виробників від конкуренції з незаконним, непідзвітним та нерегульованим рибальством (ННН-рибальством);

виконання зобов'язань України згідно вимог Угоди про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

Загальна організація ринку риби має забезпечити рівні умови для всіх продуктів як рибальства, так і аквакультури, незалежно від їх походження, дозволити споживачам приймати більш обґрунтовані рішення та підтримувати відповідальне споживання.

Крім того, необхідно поліпшити економічні знання й розуміння ринків про ланцюг поставок, обґрунтувати основу для формування ланцюгів доданої вартості в рибному господарстві, які дозволять елімінувати структурні зрушення у вирощуванні рибопосадкового матеріалу, товарної риби і виробництві рибної продукції. Це пов'язано із тим, що даний процес включає безпосередньо лише витрати власних трудових ресурсів [126, С. 95–122; 152].

У даному дослідженні наведемо прогноз виробництва риби.

За складовою імпорту був здійснений прогноз, виходячи із необхідності імпортозаміщення риби, що пояснюється стабільною тенденцією обсягів

вітчизняного виробництва та прагненням збалансувати споживання якісної, безпечної риби населенням України, посиленням позицій в питаннях експорту (рис. 3.6).

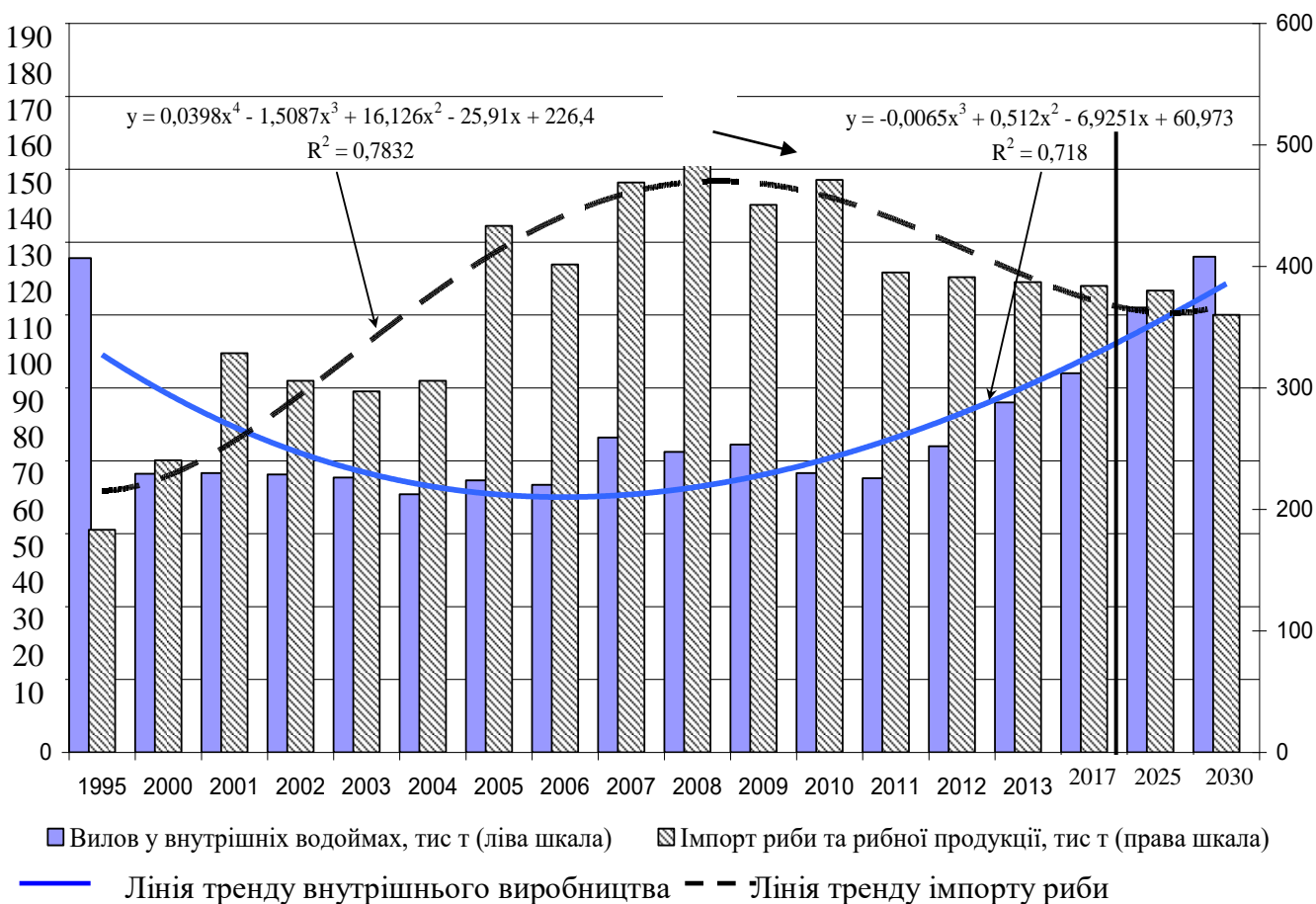

Рис. 3.6. Прогноз розвитку вітчизняного ринку риби

Джерело: складено на основі власних розрахунків

Звідси маємо всі підстави зробити висновок, що зростаючий попит на рибу задовольняється за рахунок імпорту.

При цьому за досліджуваний період до 2030 року простежується тенденція до зниження обсягів власного вилову риби, а деяких роках є практично сталою та становить у 2017 р. на 6,6 % більше 2016 р. Для досягнення поставленої в роботі мети пропонуємо наукові рекомендації до проекту Комплексної програми розвитку рибного господарства та аквакультури України на період з 2023–2030 рр.

Як висвітлює проведене дослідження, серед основних складових блоків доцільно виділити перегляд і напрацювання нормативно-правової бази, що сприятиме інноваційно-інвестиційній привабливості рибного господарства, модернізації та розвитку рибальства й аквакультури.

При цьому вбачається за необхідне прикладне використання запропонованих у роботі заходів фінансово-кредитного, податкового забезпечення рибного господарства та виокремлення напрямів збереження, раціонального використання водних біоресурсів Чорного, Азовського морів, внутрішніх водойм України, виробництва продукції з доданою вартістю.

Авторське бачення полягає в тому, що додана вартість за своїм складом спроможна задовольнити інтереси усіх учасників, опираючись на складові блоки Концепції розвитку фермерських господарств та сільськогосподарської кооперації на 2018–2020 роки, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 13.09.2017 № 664-р і Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17.10.2013 № 806-р. та дозволяє досягти прогнозних обсягів виробництва в рибному господарстві в 124,9 тис. тонн на період до 2030 року.

Таким чином, можна зробити висновок, що вказане передбачає концептуальне виокремлення нових можливостей для відродження конкурентоспроможності галузі рибного господарства, посилення боротьби з незаконним, непідзвітним та нерегульованим рибальством (ННН-рибальством), відтворення та посилення ролі рибогосподарського потенціалу водних об'єктів, рибогосподарських технологічних водойм, встановлення фіксованого розміру орендної плати саме для земельних ділянок, що використовуються для виробництва риби, можливе в перспективі впровадження системи сертифікації уловів водних біоресурсів, здійснення об'єктивної оцінки стану запасів водних біологічних ресурсів використання субсидій як інструменту конкурентних переваг і прямої урядової підтримки в умовах євроінтеграційних процесів.

ВИСНОВКИ

У монографії запропоновано вирішення важливого наукового завдання, яке полягає в обґрунтуванні науково-методичних основ, теоретичних положень і розробленні комплексу практичних заходів щодо забезпечення конкурентоспроможності рибного господарства за умов інтеграційних процесів. Отримані результати дозволили сформулювати такі висновки теоретико-методичного та науково-практичного характеру:

1. Теоретично доведено та емпірично підтверджено, що проблема забезпечення населення Землі та окремих країн достатньою кількістю харчових безпечних продуктів останніми роками загострюється. В Україні особливого значення набуває питання виходу на європейський ринок провідних галузей національної економіки. Тому закріплення вітчизняного виробника харчових продуктів на конкурентоспроможних позиціях, доведення внутрішнього споживання, виходячи з фізіологічних норм, можливе лише за умов пошуку резервів забезпечення конкурентоспроможності галузі, приведення умов виробництва риби до норм та стандартів Європейського Союзу. Це дало змогу не тільки проаналізувати напрямки здійснення аграрної політики протягом останніх років, але й з'ясувати на основі аналізу еволюції теоретичної думки, пріоритетні завдання досягнення розвитку галузевої конкурентоспроможності в Україні.

2. Доведено, що європейські орієнтири надають вітчизняному рибному господарству, як повноцінній складовій сільського господарства, відповідний вектор розвитку, відкривають нові можливості для відродження галузі, створюють додаткові порівняльні переваги на ринку риби. Встановлено, що п'ять інвестиційних фондів підтримують відновлення економіки Європи на період до 2020 року. Серед них Європейський Фонд морського та рибного господарства, який спрямований на забезпечення конкурентоспроможності рибної галузі та зайнятості в Європі з загальним бюджетом 8,6 млрд євро, де внесок Європейського Союзу становить 6,4 млрд євро. При цьому в умовах

поглиблення інтеграційних процесів важливим є усвідомлення можливостей, а також ймовірність викликів, які несуть у собі процеси інтеграції для забезпечення конкурентоспроможності рибного господарства України.

3. Важливою умовою галузевого розвитку є теоретичне та наукове осмислення понятійно-категоріального апарату. Запропоновано авторське трактування «конкуренентоспроможність рибного господарства» як сукупність узагальнюючих показників стабільної діяльності суб'єктів господарювання, здатних забезпечувати високий рівень доходу та зайнятості, ефективно використовувати технологічні, людські, водні та рибні ресурси, виробляти товари, послуги, у контексті формування ланцюжків доданої вартості та реалізації можливостей галузі вдало функціонувати в умовах внутрішньої й зовнішньої конкуренції, що є вкрай важливим у зв'язку із розробленням нового Класифікатора видів економічної діяльності.

4. На підставі аналізу встановлено, що пропозиція риби та морепродуктів в Україні формується за рахунок трьох основних рибпромислових ресурсів у: Чорному та Азовському морях, Світовому океані, а також у внутрішніх водоймах. Загальний вилов риби та інших водних біоресурсів у 2017 р. становив 92,6 тис. тонн, що на 327,3 тис. тонн менше ніж у 1997 р. Зниження обсягів вилову свідчить про важливість здійснення заходів підвищення конкурентоспроможності галузі рибного господарства та забезпечення її ключових позицій у формуванні продовольчої безпеки України. Проведений аналіз дозволив надати та сформувавши рекомендації щодо нарощування даного потенціалу у процесі виробництва як рибопосадкового матеріалу, так і товарної риби.

5. Проведений критичний аналіз особливостей функціонування рибного господарства на основі індикаторів формування сировинних ресурсів, які включають: рибпродуктивність ставків, чисельність маточного та ремонтного поголів'я, виробництво та щільність посадки рибопосадкового матеріалу (личинки, мальків) на 1 га, витрати кормів на 1 кг приросту риби в нагулі,

ліміти та квоти, рівень завантаження виробничих потужностей. Подальше використання такого підходу можна реалізувати ґрунтуючись на досвіді Франції у розробленні програм підвищення конкурентоспроможності галузі в національних робочих планах у рамках дії Регламенту (ЄС) СРП № 1380/2013. Саме такі заходи сформуєть виробничий потенціал на сучасній науково-технічній базі та визначать конкурентні позиції України.

6. Подальша імплементація концептуальних засад конкурентоспроможного розвитку рибного господарства, його специфічні риси, роль і місце в структурі національної економіки, спонукали до проведення розрахунку забезпечення ефективного використання наявних потужностей рибогосподарського водного фонду України. Для оптимізації орендної плати доцільно встановити фіксований розмір орендної плати стосовно земельних ділянок, що використовуються для виробництва риби, у розмірі 3% нормативної грошової оцінки як дієвого інструменту податкового регулювання конкурентоспроможності галузі. Визначено, якщо плата за використання земель водного фонду у договорі оренди буде максимальна, тобто 12% нормативної грошової оцінки, річна сума оренди землі зросте до 20 580,8 грн замість 5 145,2 грн за 1 га. Для земель водного фонду, наданих у користування для цілей аквакультури, де нині кумулятивне значення коефіцієнта індексації нормативної грошової оцінки земель з 1995 р. станом на 01.01.2015 р. становить 3,997 запропоновано встановити ставку податку у розмірі 0,45, а не 1,35 для платників єдиного податку четвертої групи.

8. Обґрунтовано концептуальний підхід до визначення взаємодії складових системи показників, яка формує конкурентоспроможність рибного господарства. За розробленими підходами розкрито базові складові, які включають показники вилову риби та інших водних ресурсів, виробництва і реалізації риби та рибної продукції, стану матеріально-технічної бази, рівня освоєння виділених квот, частку витрат на модернізацію і інновації в структурі витрат суб'єктів господарювання, податкове навантаження на 1 тону виловленої та виробленої

риби, частка експорту в загальному обсязі виробництва в галузі, частка продукції з високим рівнем доданої вартості. На основі розробленої системи показників здійснено розрахунок індексу відносної експортної конкурентоспроможності (RXA), індексу відносної залежності від імпорту (RMP) та індексу відносних торговельних переваг (RTA). Використання на практиці удосконаленого в роботі механізму дії Фонду підтримки рибного господарства сприятиме нарощуванню рибогосподарського потенціалу України.

9. У результаті дослідження запропоновано шляхи підвищення рівня конкурентоспроможності рибного господарства у контексті налагодження взаємодії між виробниками, споживачами, фінансово-кредитною системою, органами державної влади з метою прийняття рішень, які б максимально задовольняли економічні інтереси усіх суб'єктів у відносинах, пов'язаних із рибогосподарською сферою. Обґрунтовано, що досягнення прогнозних обсягів виробництва в 124,9 тис. тонн на період до 2030 р. залежить не лише від наявності економічних передумов, що призводить до системних змін у забезпеченні конкурентоспроможності рибного господарства.

Список використаних джерел

1. Агафоненко О. Ю. Про необхідність формування системи показників конкурентоспроможності регіонів. Регіональна економіка. 2007. № 1. С. 56–61.
2. Акулич О. Методические подходы к оценке конкурентоспособности рыбной отрасли. Известия Иркутской экономической академии. 2011. № 2.
3. Алексахина Л. В. Типология факторов, влияющих на функционирование рыбохозяйственного комплекса региона. Культура народов Причерноморья. 2013. № 247. С. 19–22.
4. База даних OECD-WTOTradeinValueAdded (TiVA): [електронний ресурс]. Режим доступу: http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=TIVA_OECD_WTO.
5. База даних World Input-Output Data base (WIOD): [електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.wiod.org>
6. Березіна Л. М., Ярема Я. Р., Онікієнко Є. В., Себко А. В. Состояние финансово-хозяйственного потенциала деятельности предприятий рыбного хозяйства Украины. Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Серія: Економічні науки. 2013. Вип. 2 (7). Т. 2. С. 55–60.
7. Борисова Т. Конкуренентоспроможність галузі: детермінанти формування та сучасні методи оцінювання. Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки. 2011. № 6. Т. 1. С. 54–60.
8. Брижань А., Жучкова Г. Концепція використання ланцюгів доданої вартості в умовах створення конкурентоспроможної національної економіки. Економіка і регіон. 2008. № 4 (19). С. 175–179.
9. Вакульчик О. М. Ранжування підприємств на основі аналізу доданої вартості. Проблеми теорії та практики. 2003. Вип. 179. С. 278–288.
10. Вакульчик О. М., Горянська О. В. Аналіз факторів впливу на формування доданої вартості підприємств. Економічний простір. 2011. № 52/1. С. 210–218.
11. Вакульчик О. М., Козлова О. В. Інтегрована оцінка дивідендного потенціалу акціонерного товариства. Механізм регулювання економіки. 2005. № 1. С. 101–109.

12. Вдовенко Н. М. Державне регулювання розвитку аквакультури в Україні: [монографія]. К.: Вітас ЛТД, 2013. 464 с.

13. Вдовенко Н. М. Mechanisms of state regulatory policy implementation in agricultural production. Конкуренентоспроможність в умовах глобалізації: реалії, проблеми та перспективи: IX Міжнародна науково-практична конференція, 14–15 травня 2015 року. Житомир, КІБІТ, 2015. 111 с.

14. Вдовенко Н. М. Економіко-організаційні підходи до штучного вирощування гідробіонтів розвинутими риболовецькими державами. Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Ґжицького. 2011. Ч. 5. Т. 13. № 4 (50). С. 37–46.

15. Вдовенко Н. М. Методологізація галузевого державного управління на шляху адаптації економіки до умов та вимог Європейського Союзу. ScienceRise. 2015. № 5/3 (10). С. 39–44.

16. Вдовенко Н. М. Ретроспектива і аналіз сучасного стану функціонування аквакультури в Центральній і Східній Європі. Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. 2011. № 3 (43). С. 57–62.

17. Вдовенко Н. М. Рибне господарство України в умовах глобалізації економіки: [монографія]. К.: Компринт, 2016. 476 с.

18. Вдовенко Н. М. Сучасна парадигма регулювання розвитку галузей аграрного сектору в умовах глобального дефіциту продовольства. ScienceRise. 2015. № 2/3 (7). С. 20–26.

19. Вдовенко Н. М., Варшавська Н. Г., Павленко М. М. Забезпечення конкурентоспроможності галузей АПК в умовах євроінтеграції. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. 2018. Вип. 284. С. 204–211.

20. Вдовенко Н. М., Павленко М. М. Концептуальні засади конкурентоспроможної діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання. Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2018. Вип. 1 (13). С. 83–87.

21. Вдовенко Н. М., Сокол Л. М. Макроекономічна оцінка аграрного сектору економіки України за умов інтеграційних процесів. Науковий вісник Полісся. 2016. № 3 (7). С. 22–28.

22. Вдовенко Н. М., Чуклин А. В. Регуляторная политика государства и механизмы ее реализации в аграрном секторе экономики. Украина-Болгария-Европейский Союз: Международная научная конференция, 11–17 сентября 2014. г. Варна, 2014. Т. 1. С. 79–84.

23. Вдовенко Н. М., Шепелєв С. С. Еволюція теоретичних концепцій щодо забезпечення конкурентоспроможності галузей національної економіки. Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка. 2017. Т. 22. Вип. 11 (64). С. 49–54.

24. Вдовічен А. А. Макроекономічні диспропорції економіки України: сутність та особливості формування: [монографія]. К., 2017. 306 с.

25. Войнаренко М., Фурманюк О. Економічна конкурентоспроможність та інвестиційна привабливість України. Економіст. 2006. № 12. С. 25–28.

26. Гельвановский М., Жуковская В., Трофимова И. Конкурентоспособность в микро-, мезо- и макроуровневом измерениях. Российский экономический журнал 1998. № 3. С. 57–64.

27. Гірна О. Б., Глинський Н. Ю., Кобиліух О. Я. Формування доданої вартості для клієнта в ланцюгу поставок. Логістика: теорія та практика. 2012. № 1. С. 39–46.

28. Гончарук Т. І. Конкуренція: сучасна економічна характеристика та особливості. Актуальні проблеми економіки. 2006. № 2. С. 130–145.

29. Горбатов В. М. Конкурентоспособность и циклы развития интегрированных структур бизнеса: [монография]. Х.: ИНЖЭК, 2006. 592 с.

30. Гохберг О. Конкурентоспроможність бізнесу: теоретико-методологічні основи аналізу. Вісник Львівської державної фінансової академії. 2010. № 18. С. 50–56.

31. Гурнак В. М., Кавер І. К. Проблеми державної підтримки рибного господарства України. Рыбное хозяйство Украины. 2001. № 5. С. 42–44.

32. Демчук О. В. Современные тенденции управления финансово-хозяйственной деятельностью предприятий рыбного хозяйства. Проблемы економіки. 2012. № 4. С. 166–170.

33. Демчук О. В., Сушко Н. А., Кухарчук С. В. Экономика и управление рыбной отраслью Украины: [монографія]. Симферополь: ДИАЙПИ, 2012. 239 с.

34. Деренько О. Витрати на продукцію аквакультури у країнах Європейського Союзу та оцінка її споживання. Science without borders – 2017: XIII International scientific and practical Conference, 30 March–07, April 2017. England. 2017. V. 2. С. 89–93.

35. Діброва А. Д. Механізм бюджетної підтримки сільського господарства України. Агросвіт. 2007. № 15. С. 6–11.

36. Драган О. І. Управління конкурентоспроможністю підприємств: теоретичні аспекти: [монографія]. К.: ДАКККіМ, 2006. 160 с.

37. Європейський Фонд морського та рибного господарства: [електронний ресурс]. http://ec.europa.eu/fisheries/cfp/emff/index_en.htm

38. Жаліло Я. А., Базилюк Я. Б., Белінська Я. В. Конкуентоспроможність економіки України в умовах глобалізації. 2005. 388 с.

39. Жуйков Г., Ганжуренко І. Перспективи світового рибальства в глобальній системі стійкого виробництва продовольства. Вісник Одеського національного університету, 2013. Т. 18. Вип. 4. С. 99–101.

40. Ільчук М. М., Коновал І. А. Підвищення конкурентоспроможності продукції скотарства в Україні. Економіка АПК. 2016. № 5. С. 51–59.

41. Ільчук М. М., Коновал І. А., Мельникова І. В. Конкуентоспроможність продукції скотарства і птахівництва України в системі євроінтеграції: [монографія]. К.: Аграф Медіа Груп, 2015. 322 с.

42. Кавер І. К., Верходанов В. Г., Изотов С. В. Креативний імператив рибної отрасли. Севастополь: Украинский морской институт, 2008. 190 с.

43. Кваша С. М. Наслідки створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС для аграрного сектору вітчизняної економіки. Формування глобального і

регіонального ринків сільськогосподарської сировини та продовольства: [монографія]. К.: ННЦ ІАЕ, 2015. 320 с.

44. Кваша С. М. Методологічний базис прийняття суспільних рішень в аграрній політиці. Економіка АПК. 2013. № 8. С. 12–21.

45. Кваша С. М., Вдовенко Н. М. Аквакультурне виробництво: від наукових експериментів до промислових масштабів. Інвестиції практика та досвід. 2011. № 20. С. 7–11.

46. Кваша С. М., Голомша Н. Є. Конкурентоспроможність вітчизняної сільськогосподарської продукції на світовому аграрному ринку. Економіка АПК. 2006. № 5. С. 99–104.

47. Кизим М. О. Пилипенко А. А., Зінченко В. А. Збалансована система показників: [монографія]. Х.: ІНЖЕК, 2007. 192 с.

48. Кирилов Ю. Концептуальні засади конкурентоспроможного розвитку аграрного сектору економіки України в умовах глобалізації: [монографія]. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. 420 с.

49. Кирилов Ю. Модель конкурентоспроможного розвитку аграрного сектора економіки України в умовах глобалізації. Глобальні та національні проблеми економіки. Вип. 5. 2015. С. 152–156.

50. Кіндзерський Ю., Паламарчук Т. Проблеми національної конкурентоспроможності та пріоритети конкурентної політики в Україні. Економіка України. 2006. № 8. С. 19–30.

51. Ковалець Б. М. Теоретико-методологічні підходи до трактування сутності конкурентоспроможності галузі: [електронний ресурс]. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Економіка. 2010. Вип. 13. С. 335–341.

52. Ковалець Б. М. Теоретико-методологічні підходи до трактування сутності конкурентоспроможності галузі. Наукові записки. Серія: Економіка. 2010. Вип. 13. С. 335–341.

53. Конвенція Організації Об'єднаних Націй з морського права та Угоди про впровадження частини XI цієї Конвенції (OJ L 179, 23.6.1998, С. 3).

54. Кулик П. Концепція створення сучасного аквакультурного комплексу з вирощування товарної риби та інших водних біоресурсів. К.: НТУУ Політехніка, 2015. С. 24–31.

55. Кундеус О. М. Формування конкурентних переваг суб'єктів аграрної економіки під впливом інноваційних кластерів. Інноваційна економіка. 2010. № 1. С. 3–9.

56. Леткова К. Ю. Конкурентна галузь у системі конкурентоспроможності національної економіки. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2002. Вип. 35. Ч. 1. С. 70.

57. Мазилкина Е. И., Паничкина Г. Г. Конкуренция: от теории к практике: Равновесие. 2006.

58. Макаренко Ю. П. Проблемы управления финансово – хозяйственной деятельностью предприятий рыбного хозяйства Украины. Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Серія: Економічні науки. 2013. Вип. 2 (7). Т. 1. С. 40–44.

59. Макаренко Ю. П., Мірошніченко П. І. Проблеми управління фінансовою безпекою підприємств рибного господарства. Вісник Полтавської державної аграрної академії. 2013. № 4 (8). С. 145–151.

60. Малік М. Й. Конкурентоспроможність аграрних підприємств: методологія і механізми: [монографія]. К.: ННЦ ІАЕ, 2007. 270 с.

61. Маркова Є. Ю. Підвищення конкурентоспроможності підприємств рибної галузі. Агросвіт. № 9. 2016. С. 39–44.

62. Маргасова В. Г. Моделювання макроекономічної динаміки за наслідками реалізації управлінських рішень. Глобальне управління та економіка. 2017. № 1 (1). С. 216–221.

63. Національний класифікатор України. Класифікація видів економічної діяльності ДК 009:2010 (чинний від 01.01.2012): [електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.ubc.ua/Links/codes_ua2.html

64. Остапенко А. В. Визначення сутності поняття «конкуренентоспроможність галузі». Бізнес Інформ. 2015. № 5. С. 15–23.

65. Паламарчук О. М. Складові та фактори конкуренентоспроможності на різних ієрархічних рівнях. Економічний вісник університету, 2007. Вип. 7. С. 79–85.

66. Піменова О. Проблеми конкуренентоспроможності аграрного сектору України. Теоретичні та прикладні питання економіки. Вип. 21. 2010. С. 355–360.

67. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. Офіційний вісник України. 2010. № 92. Т. 1. С. 9.

68. Політика у сфері рибальства та санітарні норми рибної продукції (Січень, 2014): [електронний ресурс]. <http://darg.gov.ua/>

69. Портер М. Е. Конкуренция: пер. с англ. М.: Вильямс, 2001. 495 с.

70. Портер М. Конкуренентная стратегия. Методика анализа отраслей и конкурентов. М.: Альпина Паблишер, 2017. 454 с.

71. Портер М. Конкуренентное преимущество. Как достичь высокого результата и обеспечить его устойчивость. М.: Альпина Паблишер, 2017. 716 с.

72. Портер М. Международная конкуренция: конкурентные преимущества стран. М.: Альпина Паблишер, 2017. 947 с.

73. Портер М. Стратегия конкуренції: Методика аналізу галузей і діяльності конкурентів. К.: Основи, 1998. 390 с.

74. Попова О. Л. Статистика та економіка рибного господарства в Україні. Статистика України. 2017. № 3. С. 13–19.

75. Почтарук І. С. Методичні підходи до оцінки галузевої конкуренентоспроможності: [електронний ресурс]. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. 2011. Вип. 7. С. 41–45. Режим доступу до журналу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzlubp_2011_7_14.

76. Про внесення змін до Регламентів Ради ЄС. Регламент ЄС від 20.05.2015 № 2015/812 (із змінами до Регламентів Ради ЄС № 850/98, 2187/2005, 1967/2006, 254/2002, 2347/2002, 1224/2009, а також Регламентів (ЄС)

№ 1379/2013 та ЄС № 1380/2013 Європейського Парламенту та Ради, Регламент Ради (ЄС) № 1434/98.

77. Про Спільну рибну політику. Регламент ЄС від 11.12.2013 № 1380/2013 Європейського Парламенту та ради із змінами до Регламентів ЄС № 1954/2003 та ЄС № 1224/2009 та скасування Регламентів Ради № 2371/2002 та (ЄС) № 639/2004 та Рішення ради 2004/585/ЄС.

78. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 07.06.1996 № 236/96-ВР (у редакції від 12.11.2015 № 782–VIII зі змінами та доповненнями). Відомості Верховної Ради України. 1996. № 36.

79. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.2001 № 2210-III. Офіційний вісник України. 2001. № 7. С. 51.

80. Про ратифікацію Угоди між Урядом України і Європейським Союзом про участь України в програмі ЄС «Конкурентоспроможність підприємств малого і середнього бізнесу (COSME) (2014–2020): Закон України від 22.02.2017 № 1904–VIII. Відомості Верховної Ради України, 2017. № 13. С. 14.

81. Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів: Закон України від 08.07.2011 № 3677–VI. Офіційний вісник України. 2011. № 59. С. 120.

82. Про рибу, інші водні живі ресурси та харчову продукцію з них: Закон України від 06.02.2003 № 486-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 15. С. 107.

83. Про схвалення Концепції розвитку фермерських господарств та сільськогосподарської кооперації на 2018–2020 роки від 13.09.2017 № 664-р. Офіційний вісник України. 2017. № 79. С. 7.

84. Про схвалення Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року від 17.10.2013 № 806-р. Офіційний вісник України 2013. № 83. С. 23.

85. Пуцентейло П. Р. Конкурентоспроможний розвиток галузі тваринництва як вищий рівень прояву конкуренції. Інноваційна економіка. 2014. № 3. С. 55–61.

86. Серегин С. С. Факторы повышения конкурентоспособности рыбной отрасли. Рибне господарство України. 2009. № 4. С. 68–74.

87. Скупський Р. М., Волосюк М. В. Конкурентоспроможність аграрного сектора економіки як похідна інноваційного розвитку. БІЗНЕСІНФОРМ, 2012. № 11. С. 150–154.

88. Спільна рибна політика ЄС. Регламент від 11.12.2013 № 1380/2013. Офіційний вісник Європейського Співтовариства L354/22.

89. Стасишен М. С. Основні тенденції розвитку рибного господарства України в умовах глобалізації. Економіка природокористування і охорони довкілля. 2009. С. 206–219.

90. Тихонов Р. Конкурентоспособность промышленной продукции. М.: Издательство стандартов, 2005. 174 с.

91. Томсон А. А., Стрикленд Дж. Стратегический менеджмент. Концепции и ситуации для анализа: пер. с англ. Вильямс, 2007. 928 с.

92. Транченко О. М. Оцінка галузевої конкурентоспроможності (на прикладі агропромислового комплексу). Економіка та управління національним господарством. 2013. № 9–10 (2). С. 7–10.

93. Фатхтундинов Р. А. Конкурентоспособность: экономика, стратегия, управление. М.: ИНФРА-М, 2000. 640 с.

94. Фатхутдинов Р. Менеджмент как инструмент достижения конкурентоспособности: [электронный ресурс]. Вопросы экономики. 1997. № 5. Режим доступа: <http://www.alleng.ru/d/manag/man045.htm>.

95. Фесенко О. О. Аналіз стану рибного господарства в контексті стратегування розвитку рибпромислового комплексу Одеської області. Економічні інновації. 2012. Вип. 48. С. 261–268.

96. Червен І., Євчук Л. Забезпечення конкурентоспроможності і економічного зростання в регіональному АПК. Миколаїв: Миколаївський державний аграрний університет, 2005. 440 с.

97. Шарило Ю. Є., Вдовенко Н. М. Сучасний досвід застосування методів прямого впливу на регулювання діяльності суб'єктів аграрного сектору в умовах глобалізації. Соціально-економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції: [зб. наук. праць]. 2015. № 16 (5). Т. 1. С. 9–13.

98. Шарило Ю. Є., Рибальченко К. О. Державне регулювання аквакультури у контексті світового досвіду. Nauka i inowacja-2014: X Mezinarodni vědecko-prakticka konference, 07–15 pazdziernika, 2014 r., Польша, Przemysł, 2014. С. 90–92.

99. Шведенко Н. Н., Губанов Е. П. Современное состояние и перспективы развития рыбного хозяйства Украины. Рыбное хозяйство Украины. 2001. № 3. С. 4–7.

100. Шевченко М. М. Методи оцінки конкурентоспроможності галузей промисловості в умовах інтернаціоналізації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.07.01 «Економіка промисловості». Харків, 2006. 16 с.

101. Шепелєв С. С. Підвищення рівня конкурентоспроможності рибного господарства через призму впливу зростаючого глобального ринку. Науковий вісник Полісся. 2016. № 3 (7). С. 76–83.

102. Шепелєв С. С. Раціональне використання водних біоресурсів у рамках Спільної рибпромислової політики ЄС. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. 2015. № 11. С. 89–92.

103. Шепелєв С. С. Оцінка глобальних субсидій рибному господарству в аспекті монетарної вартості та конкурентоспроможності. Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. № 14. 2018. С. 134–144.

104. Школьній О. Формування механізмів управління конкурентоспроможністю аграрних підприємств. Миколаїв, 2008. 40 с.

105. Шпикуляк О. Г. Воскобійник Ю. П., Овсянніков О. В. Формування конкурентоспроможності в аграрній економіці. Агроінком. 2007. № 9–10. С. 4–8.

106. Яркіна Н. Н. Рыбное хозяйство Украины как часть мирового рыбохозяйственного комплекса: тенденции, проблемы, перспективы. Економічний часопис – XXI. 2013. № 3-4 (1). С. 75–78.

107. Яркіна Н. Н. Управление рыбным хозяйством Украины: этапы реформирования и современная государственная политика. *Економіка АПК*. 2013. № 11. С. 85–91.

108. Яркіна Н. Н. Эффективность управления предприятиями океанического рыболовства. *Економіка: проблеми теорії та практики*, 2007. Вип. 223. Т. II. С. 503–509.

109. Яркіна Н. М. Принципи формування комплексного механізму управління підприємством. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2014. № 1 (52). С. 290–296.

110. Яркіна Н. М., Турега С. І. Державна політика розвитку рибного господарства України: передумови та цілі формування. *Сталий розвиток економіки*. 2013. № 3 [20]. С. 29–34.

111. Яценко О. М. Конкурентоспроможність галузей сільського господарства в умовах глобалізації ринку продовольства. *Економіка АПК*. 2013. № 1. С. 31.

112. Abonyi G. *Linking Greater Mekong Subregion Enterprises to International Markets: The Role of Global Value Chains, International Production Networks and Enterprise Clusters*. New York: The United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific. 2007. 89 p.

113. Ahmed M., Lorica M. H. Improving developing country food security through aquaculture development-lessons from Asia. *Food Policy* 27. 2002. P. 125–141.

114. Angus Moore. *Measuring Economic Uncertainty and Its Effects*. Economic record. Version of Record online: 9 JUN 2017 DOI: 10.1111/1475-4932.12356

115. Anticamara J. A., Watson R., Gelchu A., Pauly D. Global fishing effort (1950–2010): trends, gaps, and implications, *Fish. Res.* 107 (1–3) (2011) 131–136.

116. Belton, B., van Asseldonk, I. J. M., Thilsted, S. H., 2014. Faltering fisheries and ascendant aquaculture: Implications for food and nutrition security in Bangladesh. *Food Policy* 44. 2014. P. 77–87.

117. Bogard J. R., Thilsted S. H., Marks G. C., Wahab M. A., Hossain M. A. R., Jakobsen, J., Stangoulis, J. Nutrient composition of important fish species in Bangladesh and potential contribution to recommended nutrient intakes. *J. Food Comp. Anal.* 2015. 42. P. 120–133.

118. Clark C. W. *The Worldwide Crisis in Fisheries: Economic Models and Human Behaviour*, Cambridge University Press, United Kingdom, 2006.

119. Clark C. W., Munro G. R., Sumaila U. R., Environ J. Subsidies, buybacks and sustainable fisheries, *Econ. Manag.* № 50. 2005. P. 47–58.

120. *Ecosystem and Human Well-being*, Island Press, Washington, UNEP, DC, USA. 2005. Synthesis Report. P. 137.

121. Eiropas strukturālie un nvestīcijai fondi: [електронний ресурс]. https://ec.europa.eu/info/funding-tenders-0/european-structural-and-investment-funds_lv

122. Eric A. Hanushek (2013). Economic growth in developing countries: The role of human capital. *Economics of Education Review.* Vol. 37, P. 204–212.

123. *FAO Fisheries Glossary and Encyclopedia Britannica*, 2001.

124. *Fisheries and aquaculture sector study of Ukraine / Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), Project Document GCP/UKR/ 001/NOR / R. Jehle, M. Herranz, E. Kovach, N. Vdovenko, A. Woynarovich, K. Demianenko, V. Bekh, A. Didenko, A. Sishman K.: КОМПРИНТ, 2016. 141 с.*

125. Gechbaia B., Vdovenko N. Coordination of process standardization and methodology of state regulation of agrarian sector. *Moambe.* 2016. № 23. С. 17–21.

126. Gereffi G. *The organization of buyer-driven global commodity chains: How US retailers shape overseas production networks. Commodity Chains and Global Capitalism.* Westport, CT: Greenwood Press, 1994. P. 95–122.

127. Guido Turnip (2017). Identification of Small Open Economy SVARs via Markov-Switching Heteroskedasticity. *Economic record.* Version of Record online: 14 JUN 2017 DOI: 10.1111/1475-4932.12345.

128. Guy B. Re-conceptualising Commitments to Sustainable Development in the 21st Century – Nurturing Action and Accountability in the Networked World. Natural Resources Defense Council, New York. The Economic and Social Review. 2014. Vol. 45. No. 2. P. 223–244.

129. Hansen M., Thilsted S. H., Sandstrwm B., Kongsbak K., Larsen T., Jensen M., Srensen S. S., 1998. Calcium absorption from small soft-boned fish. J. Trace Elem. Med. Biol. 12. P. 148–154.

130. Haughton M. Fisheries subsidy and the role of regional fisheries management organizations: the Caribbean experience, In: Proceedings of Paper presented at the UNEP Workshop on Fisheries Subsidies and sUustainable Fisheries Management, April 26–27, 2001, United Nations Environment Program, Geneva, Switzerland, 2002.

131. Kaczynski V. M., Fluharty D. L. European policies in West Africa: who benefits from fisheries agreements? Mar. Policy. 26. 2002. P. 75–93.

132. Khan A. S. The Nature and Magnitude of Global Non-fuel Fisheries Subsidies, University of British Columbia, Canada, 2006.

133. Kobayashi M., Msangi S., Batka M., Vannuccini S., Dey M., Anderson J., 2015. Fish to 2030: the role and opportunity for aquaculture. Aquacult. Econ. Manage. 19. P. 282–300.

134. Kurmaev P., Bayramov E. Current trends of financing of innovative activity entities in Ukraine. Scientific bulletin of Polissia. 2017. № 2 (10). V. 1. P. 55–62.

135. Kozlovskiy S., Grynyuk R., Baltremus O., Ivashchenko A. The methods of state regulation of sustainable development of agrarian sector in Ukraine. Problems and Perspectives in Management. 2017. Vol. 15. Issue 2. P. 332–343.

136. Marine fisheries and the law of the sea: a decade of change – Special chapter (revised) of The State of Food and Agriculture, United Nations Food and Agriculture Organization, Rome, Italy, 1992.

137. Milazzo M. Subsidies in World Fisheries: A Re-examination, World Bank Technical Paper, Fisheries Series 406, World Bank Washington, DC. 1998.

138. Munro G., Sumaila U. R. The impact of subsidies upon fisheries management and sustainability: the case of the North Atlantic, *Fish 3*. 2002. P. 233–250.

139. Ninh N., Ponzoni R., Nguyen N., Woolliams J., Taggart J., McAndrew B., Penman D. «A Comparison of Communal and Separate Rearing of Families in Selective Breeding of Common Carp (*Cyprinus carpio*): Responses to Selection», *Aquaculture*, 2013. P. 152–159.

140. OECD/FAO (2016), «OECD-FAO Agricultural Outlook», OECD Agriculture statistics (database): [електронний ресурс]. <http://dx.doi.org/10.1787/888933381970>
Режим доступу: <http://dx.doi.org/10.1787/agr-outl-data-en>.

141. Pastor X. Letter to the Members of the European Parliament, Oceana, Brussels, Belgium, 2013.

142. Paul de Grauwe. A Fragile Eurozone in Search of a Better Governance University of Leuven. *The Economic and Social Review*. 2012. Vol. 43. №. 1. P. 3–30.

143. Pauly D., Christensen V., Guénette S., Pitcher T. J., Sumaila U., Walters C., Watson R., Zeller D., Towards sustainability in world fisheries, *Nature* № 418. (6898). 2002. P. 689–695.

144. Pitcher T., Cheung W. Fisheries: hope or despair? *Marine Pollution Bulletin*, 2013. № 74 (2). С. 506–516.

145. Policy implementation and fisheries resource management: lessons from Senegal, UNEP/ETB/2004/13, United Nations Environment Programme, New York, NY, USA, Geneva, Switzerland, 2004.

146. Rachel L. Carson, 1991. *The Sea Around Us*. Oxford University Press. 288 p.

147. Report of the Expert Consultation on Identifying, Assessing and Reporting on Subsidies in the Fishing Industry, United Nations Food and Agriculture Organization, Rome, Italy, 2003, December 3–6, 2002, Rome, Italy.

148. Review of fisheries in OECD countries, Country statistics 2000–2002, Organization for Economic Cooperation and Development, Paris, France, 2004.

149. Schrank, W. E. & Wijkström, U. Introducing fisheries subsidies. Food and Agriculture Organization of the United Nations Rome. 2003.

150. Smith M. D., Roheim C. A., Crowder L. B., Halpern B. S., Turnipseed M., Anderson J. L., Asche F., Bourillyn L., Guttormsen A. G., Khan A., Liguori L. A., McNevin A., O'Connor M. I., Squires D., Tyedmers P. Sustainability and global seafood. *Science*. 2010. 327. P. 784–786.

151. Study into the nature and extent of subsidies in the fisheries sector of APEC member economies, APEC Committee on Trade and Investment, Price-waterhouse Coopers and Asia Pacific Economic Cooperation Secretariat, Singapore, 2000.

152. Sturgeon T. J. How Do We Define Value Chains and Production Networks. *Institute of Development Studies Bulletin*. April 2001. Vol. 32. No. 3. P. 9–18.

153. Subsidies: a way towards a sustainable fisheries? Policy Brief, Organization for Economic Cooperation and Development, Paris, France, 2005.

154. Sumaila U. R., Khan A. S., Dyck A. J., Watson R. A., Munro G. R., Tyedmers P. H., Pauly D. J. A bottom-up re-estimation of global fisheries subsidies *Bioecon*. 12. 2010. P. 201–225.

155. Sumaila U. R., Pauly D. Catching More Bait: A Bottom-up Re-estimation of Global Fisheries Subsidies, Fisheries Centre, University of British Columbia, Vancouver, 2006, Fisheries Centre Research Reports 14.

156. Sustainable fisheries and aquaculture for food security and nutrition. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security. Food and Agriculture Organization, Rome, Italy. HLPE, 2014.

157. Tonini A. A Bayesian stochastic frontier: an application to agricultural productivity growth in European countries. *Econ Change Restruct*. 2012. 45. P. 247–269.

158. Toufique, K. A., Belton, B., 2014. Is aquaculture pro-poor? Empirical evidence of impacts on fish consumption in Bangladesh. *World Dev*. 64. P. 609–620.

159. Transition to Responsible Fisheries: Economic and Policy Implications, Organisation for Economic Cooperation and Development, Paris, 2000.

160. Tveterås, Sigbjorn, Frank Asche, Mark Bellemare, Martin Smith, Atle Guttormsen, Adun Lem, Kristin Lien, Sefania Vannuccini. Fish Is Food. The FAO's Fish Price Index. PLoS ONE. Vol 7. Issue 5: e36731, 2012.

161. Vasco M., Guanghua W. Discovering sources of inequality in transition economies: a case study of rural Vietnam. Economics of Planning (Econ Plann) Econ Change. 2008. P. 75–96.

162. Vdovenko N. M. Mechanisms of regulatory policy application in agriculture. Economic Annals-XXI. 2015. № 5–6. С. 53–56.

163. Vdovenko N. M., Heraimovych V. L. Mechanisms and methodology of data collection in the areas of agrarian sector of the economy. Науковий вісник національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. 2016. Вип. 244. С. 105–113.

164. Vdovenko N. M., Shepeliev S. S. Paradigmatic perspective on competitive fisheries development in conditions of new challenges: export and import of fish and fish products. Transformations in Contemporary Society: Economic Aspects: [collective monograph]. Opole, 2017. С. 17–24.

165. Vdovenko N. M., Sokol L. M., Shepeliev S. S. Ukrainian trading fish and fishery / aquaculture products. Transformation of international economic relations: modern challenges, risks, opportunities and prospects: [collective monograph]. Riga: Landmark SIA, 2017. Vol. 2. С. 53–76.

166. Vdovenko N., Heraimovych V., Bogach L. Methodological basis to ensure the competitiveness of the agricultural sector in terms of growth of aggregate demand for safe food. National economic reform: experience of Poland and prospects for Ukraine: [collective monograph]. Kielce, Poland, Baltija Publishing, 2016. V. 1. 472 p.

167. Watson R. A., Cheung W. W. L., Anticamara J. A., Sumaila U. R., Zeller D., Pauly D. Global marine yield halved as fishing intensity redoubles. Fish Fish. 14 (4). 2013. P. 493–503.

168. Wheal M. S., DeCourcy-Ireland E., Bogard J. R., Thilsted S. H., Stangoulis J., 2016. Measurement of haem and total iron in fish, shrimp and prawn using ICP-MS: implications for dietary iron intake calculations. *Food Chem.* 2016. P. 222–229.

169. Majsterek M., Welfe A. Price-wage nexus and the role of a tax system. *Econ Change Restruct.* 2012. DOI:10.1007/s10644-011-9112-1.

170. Yarkina N. Econometrics in the fishing industry management. *The advanced science journal.* 2014. Issue 2. P. 77–80.

171. Директива 2000/60/ЄС Європейського Парламенту і Ради «Про встановлення рамок діяльності Співтовариства в галузі водної політики» від 23.10.2000. Офіційний вісник Європейського Союзу від 21.03.2008. 2000 р. L0060. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_962#Text

172. Рамкова Директива про морську стратегію. Директива від 17.06.2008 № 2008/56/ЄС. Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/EU080076>

173. Регламент (ЕС) № 304/2011 на Европейския парламент и на Съвета от 09.03.2011 година за изменение на Регламент (ЕО) № 708/2007 на Съвета относно използването в аквакултурите на чуждоземни и неприсъстващи в района видове. Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:088:0001:0004:BG:PDF>

174. Guidance document on aquaculture activities in the Natura 2000 Network. 2020. Режим доступу: <https://cutt.ly/dEpJHwQ>

175. Технічний звіт Спільного дослідницького центру (JRC Technical Report) «Підходи в напрямі визначення індикаторів Європейської аквакультури».

176. Проект ФАО SHoCMed, інтегровані з інформацією від асоціацій виробників та урядових компетентних органів. Режим доступу: http://www.faosipam.org/?pag=content/_ShowPortal&Portal=SHOCMED

177. The European Union at a glance: see the Fact Sheets online. Режим доступу: <http://www.europarl.europa.eu/committees/en/studiesdownload.html?languageDocument=EN&file=29819>

178. The European Union. Режим доступу: http://www.windbarriers.eu/fileadmin/WB_docs/documents/WindBarriers_report.pdf

179. Internal Market, Industry, Entrepreneurship and SMEs. Режим доступу: <http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/business-environment/administrative-burdens/>

180. The European Union. COM(2012)79 5final

181. The Secretariat-General is responsible for the overall coherence of the Commission's work – both in shaping new policies, and in steering them through the other EU institutions. It supports the whole Commission. Режим доступу до статті: http://ec.europa.eu/dgs/secretariat_general/admin_burden/ind_stakeholders/ind_stakeholders_en.htm

182. EMFF Expert Group meeting of 8 September 2021. Режим доступу: http://ec.europa.eu/maritimeaffairs/documentation/studies/documents/economic_effects_maritime_spatial_planning_en.pdf

183. Fisheries. In this section you will find information on our Funding schemes, Training opportunities and Advisory services to support and enable you, as a Fisher active in the Irish Seafood Industry. Режим доступу до статті: http://www.bim.ie/media/bim/content/BIM_CLAMS_Explanatory_Handbook.pdf

184. INTECMAR. Режим доступу: <http://www.intecmar.org/esga/>

185. Ministry of agriculture and forestry of Finland. Режим доступу: http://www.mmm.fi/en/index/frontpage/Fishing,_game_reindeer/Fisheriesindustry/aquaculture.htm

186. Дорожня карта «Швидкість вітру». Режим доступу: <http://www.windspeed.eu/>

187. Резолюція GFCM/36/2012/1. Режим доступу: http://www.faosipam.org/GfcmWebSite/docs/RecRes/RES-GFCM_36_2012_1.pdf

188. Aquabestproject. <http://www.aquabestproject.eu>

189. European Commission. COM(2013)13 3final

190. European Commission. Режим доступу: <http://www.project-gpwind.eu/>
http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/guidance_en.htm

191. European Commission. Режим доступу: <https://cutt.ly/WEn0ymD>

192. The European Union. COM (2012) 494.

193. European Commission. Директива ради (ЄК) 79/409/ЕЕС.

194. European Commission. Режим доступу:

<http://ec.europa.eu/environment/nature/cormorants.htm>

195. European Commission. Режим доступу:

http://ec.europa.eu/agriculture/analysis/markets/organic_2010_en.pdf

196. Fisheries and aquaculture sector study of Ukraine. Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), Project Document GCP/UKR/ 001/NOR. R. Jehle, M. Herranz, E. Kovach, N. Vdovenko, A. Woynarovich, K. Demianenko, V. Bekh, A. Didenko, A. Sishman K.: Компринт, 2016. 141 с. Режим доступу: http://darg.gov.ua/files/7/11_24_fao.pdf

197. Про затвердження форми звітності № 1А-риба (річна) «Виробництво продукції аквакультури за 20__р.» та інструкції щодо її заповнення: наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 21.03.2012 № 141. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України від 09.04.2012 № 514/20827. Офіційний вісник України. 2012. № 31. С. 278.

198. Про Митний тариф України: Закон України від 19.09.2013 № 584-VII. Офіційний вісник України. 2013. № 84. Т. 1. С. 7.

199. Про аквакультуру: Закон України від 18.09.2012 № 5293-VI (чинний з 01.07.2013 р.). Офіційний вісник України. 2012. № 79. С. 26.

200. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України. Офіційний вісник України. 2015. № 25. С. 35.

201. Про затвердження Правил роздрібної торгівлі продовольчими товарами: наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 11.07.2003 № 185. Офіційний вісник України. 2003. № 30. С. 310.

202. Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності: Закон України від 06.09.2005 р. № 2806-IV. Офіційний вісник України. 2005. № 39. С. 31.

203. Про тваринний світ: Закон України від 13.12.2001. № 2894-III. Офіційний вісник України. 2002. № 2. С. 40.

204. Про Червону книгу України: Закон України від 07.02.2002 № 3055-III. Офіційний вісник України. 2002. № 10. С. 135.

205. Конвенція про охорону біологічного різноманіття від 1992 року. Офіційний вісник України. 2007. № 22. С. 229.

206. Про ратифікацію Конвенції про охорону біологічного різноманіття: Закон України від 29.11.1994 № 257/94-ВР.

207. Pichura V., Potravka L., Skok S., Vdovenko N. Causal Regularities of Effect of Urban Systems on Condition of Hydro Ecosystem of Dnieper River. *Indian Journal of Ecology*. 2020. Vol. 47. Issue 2. P. 273–280.

208. Парадигма креативного менеджменту в глобальній економіці: [колективна монографія]. За заг. ред. д.е.н., проф. Д. Г. Лук'яненка. Креативний феномен глобального лідерства». О. С. Дорошенко, Т. О. Галахова, О. Д. Лук'яненко. Київ: КНЕУ, 2016. 231 с. (С. 36–50).

209. Рекомендації до розроблення проекту Комплексної програми розвитку сталої та конкурентоспроможної аквакультури на 2023–2030 роки. Шарило Ю. Є., Вдовенко Н. М., Герасимчук В. Г., Поплавська О. С., Дмитришин Р. А., Маргасова В. Г., Коваленко Б. Ю., Коновалов Р. І. К.: НУБіП України. 2021. 24 с. Режим доступу: <https://cutt.ly/ImAuqMy>

210. Лук'яненко О. Д. Новітні прояви глобальної продовольчої проблеми. Проблеми і тенденції розвитку сучасної економіки в умовах інтеграційних процесів: теоретичні та практичні аспекти: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, Херсон, 11–12 жовтня 2018 р., 2018. С. 28.

211. Lukyanenko A. Global Motivations and Aquaculture Development Trends. *Green, Blue & Digital Economy Journal*. 2020. Vol. 1. №. 2. P. 132–139.

212. Vdovenko N. M. Mechanisms of regulatory policy application in agriculture. *Economic Annals-XXI*. 2015. № 5–6. С. 53–56.

213. Лук'яненко О. Управлінські імперативи глобального рибальства. Ринок цінних паперів України. 2018. № 5–6. С. 61–67.

214. Лук'яненко О. Д. Організаційно-кадровий потенціал розвитку рибного господарства України. Соціально-трудова сфера в координатах нової економіки та глобальної соціо-економічної реальності: виклики, шляхи розвитку: збірник тез доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції; 11–12 листопада 2021 р. К.: КНЕУ, 2021. С. 360–362.

215. Лук'яненко О. Д. Трансформація політики ЄС в секторі рибальства. Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки. 2019. № 4. Т. 3. С. 17–24.

216. Лук'яненко О. Д. Нормативно-правові механізми розвитку рибальства і аквакультури в Україні. Судова влада в системі стримувань та противаг демократичного суспільства: компаративна теорія і практика: матер. Всеукр. наук.-практ. конф.; 15 січня 2021 р. С. 117–118.

217. Vdovenko N., Piven A., Radchenko O., Sinenok I., Voskobiinyk S. Institutional environment for financial provision of small agricultural business entities of Ukraine. Independent Journal of Management and Production. 2020. Vol 11. № 9. P. 2379–2402.

218. Лук'яненко О. Розвиток зовнішньої торгівлі продукцією рибальства України з ЄС. Ринок цінних паперів України. 2019. № 1–2. С. 71–79.

219. Koval V., Olczak P., Vdovenko N., Boiko O., Matuszewska D., Mikhno I. Ecosystem of Environmentally Sustainable Municipal Infrastructure in Ukraine. Sustainability. 2021. № 13 <https://doi.org/10.3390/>

220. Лук'яненко О. Д. Потенціал рибальства в глобальній економіці. Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки. 2020. № 4. Т. 2. С. 7–12.

221. Karpenko L., Zalizko V., Vdovenko N., Starynets O., Mienailova H. Entrepreneurship as a basis for promotion of the strategy of development of polish industrial enterprises. Journal of Entrepreneurship Education. 2019. Vol. 22. Issue 3.

Витяг з Регламенту (ЄС) ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ ТА РАДИ 1301/2013 (17 грудня 2013 р.) на Європейський фонд регіонального розвитку та спеціальні положення щодо інвестицій для цілей зростання та зайнятості та скасування Регламенту (ЄС) № 1080/2006

РОЗДІЛ I. Загальні правила

Стаття 1. Тема. Цей Регламент визначає завдання Європейського фонду регіонального розвитку (ERDF), обсяг допомоги, наданої ERDF у зв'язку з цілями «Інвестиції для зростання та зайнятості» та «Європейське територіальне співробітництво», а також спеціальні правила підтримки ERDF для цілей «Інвестиції для зростання та зайнятості».

Стаття 2 Завдання ERDF. ERDF фінансує спільну допомогу, спрямовану на зміцнення економічної, соціальної та територіальної цілісності шляхом виправлення основних диспропорцій у регіоні в регіоні в умовах сталого розвитку та структурної перебудови регіональної економіки, включаючи конверсію промислових регіонів, що зазнають економічного спаду та перетворення відсталих регіонів.

Стаття 3. Обсяг підтримки ERDF. 1. Для сприяння реалізації інвестиційних пріоритетів, визначених у статті 5, ERDF підтримує такі заходи:

а) продуктивні інвестиції, що сприяють створенню та підтримці стабільних робочих місць, шляхом прямої підтримки інвестицій у МСП;

б) продуктивне інвестування незалежно від розміру зацікавленої компанії шляхом сприяння реалізації інвестиційних пріоритетів, викладених у частинах 1 і 4 статті 5, і, якщо такі інвестиції передбачають співпрацю між великими підприємствами та малими і середніми підприємствами, у статті 5 (2);

в) інвестиції в інфраструктуру, що забезпечують жителям базову енергію, навколишнє середовище, транспорт та послуги ІКТ;

г) інвестиції у соціальну, медичну, дослідницьку, інноваційну, ділову та освітню інфраструктуру;

Продовження додатку А

д) інвестиції в розвиток внутрішнього потенціалу шляхом інвестування в обладнання та малу інфраструктуру, включаючи малу культурно-стійку інфраструктуру туризму, послуги, пов'язані з бізнесом, та підтримку науково-дослідних та інноваційних установ і інвестицій у технології підприємств та прикладних досліджень;

е) співробітництво та обмін досвідом між компетентними регіональними, місцевими, міськими та іншими державними органами, економічними та соціальними партнерами та відповідними представницькими органами громадянського суспільства, згаданими у статті 4 Регламенту (ЄС) № Стаття 5 (1) Регламенту (ЄС) № 1303/2013, дослідження, підготовчі дії та розбудова потенціалу.

2. У контексті мети «Європейське територіальне співробітництво», ERDF може також підтримувати транскордонне використання транскордонного обладнання, людських ресурсів та всіх видів інфраструктури у всіх регіонах.

3. ERDF не підтримує:

- а) виведення з експлуатації або будівництво атомних електростанцій;
- б) інвестиції для досягнення скорочення викидів парникових газів, спричинених діяльністю (Додаток I до Директиви 2003/87 / ЄС);
- в) виробництво, переробка та збут тютюну та тютюнових виробів;
- г) обсяги ускладнень, визначені в правилах державної допомоги Союзу;
- е) інвестиції в інфраструктуру аеропортів, якщо вони не пов'язані із захистом навколишнього середовища або не доповнені інвестиціями, необхідними для пом'якшення негативного екологічного впливу такої інфраструктури.

Стаття 5. Інвестиційні пріоритети. ERDF підтримує наступні інвестиційні пріоритети відповідно до Регламенту (ЄС) № Тематичні цілі, викладені в першому пункті статті 9 Регламенту (ЄС) № 1303/2013, відповідно до потреб у розвитку та потенціалу зростання, згаданих у частині 1 (а) (і) статті 15 цього Регламенту та Угоди про партнерство.

1) Просування досліджень, технологічного розвитку та інновацій:

а) поліпшення інфраструктури досліджень та інновацій (НДДКР) і здатність розвивати висококваліфіковану науково-дослідницьку діяльність та сприяти створенню центру досконалості, зокрема центрів європейського значення;

б) заохочення інвестицій в дослідження та розвиток бізнесу шляхом створення зв'язків та взаємодії між підприємствами, центрами досліджень та розвитку та сектором вищої освіти, зокрема шляхом сприяння інвестиціям у розвиток продуктів та послуг, передачі технологій, соціальних інновацій, екологічних інновацій, застосувань державних послуг, стимулювання попиту, мереж, кластерів відкрити інновації за рахунок розумної спеціалізації та підтримки технологічних і прикладних досліджень, пілотних проектів, перевірки на ранній стадії продукції, збільшення виробничих потужностей та першого покоління, зокрема, для ключових технологій, а також розповсюдження універсальних технологій.

2. Підвищення та покращення доступності та використання ІКТ:

а) розширення місцезнаходження широкопasmового зв'язку та просування високошвидкісних мереж і підтримка впровадження нових технологій та мереж для цифрової економіки;

б) розвиток продуктів і послуг в галузі ІКТ, електронна комерція;

в) посилення застосування ІКТ в електронному уряді, електронне навчання, електронна інтеграція, електронна культура та електронне здоров'я;

3) Підвищення конкурентоспроможності МСП:

а) сприяння підприємництву, зокрема, шляхом полегшення використання нових ідей в економіці та підтримки створення нових підприємств, у тому числі через бізнес-інкубатори;

б) розробка та впровадження на практиці нових бізнес-моделей для малих і середніх підприємств, зокрема щодо інтернаціоналізації;

в) підтримка створення та розширення покращених можливостей для розвитку продуктів та послуг;

г) підтримка здатності малих і середніх підприємств розвиватися на регіональному, національному та міжнародному ринках та залучення інноваційних процесів;

4) Підтримка переходу до низьковуглецевої економіки у всіх секторах:

а) сприяння виробництву та розподілу енергії з відновлюваних джерел;

б) сприяння енергоефективності та використанню поновлюваних джерел енергії на підприємствах;

в) підтримка енергоефективності, інтелектуальне управління енергетикою та використання відновлюваних джерел енергії в державній інфраструктурі, включаючи громадські будівлі та житлово-комунальне господарство;

г) розробка та впровадження інтелектуальних систем розподілу, що працюють на низьковольтних та середніх рівнях напруги;

д) сприяння низьковуглецевим стратегіям для всіх типів територій, зокрема міст, включаючи стійку мультимодальну міську мобільність та заходи з адаптації до пом'якшення наслідків їх зміни;

е) сприяння дослідженню та інноваціям у технологіях з низьким рівнем вуглецю та впровадження цих технологій;

є) сприяння використанню вискоєфективної когенерації теплової та енергетичної потужності на основі корисного теплового попиту.

5. Адаптація до зміни клімату та сприяння запобіганню та регулюванню ризиків:

а) підтримка інвестицій, спрямованих на адаптацію до кліматичних змін, в тому числі за допомогою використання екосистемних підходів;

б) сприяння інвестиціям, спрямованим на вирішення конкретних ризиків, забезпечення спроможності до ліквідації наслідків стихійних лих і розробки систем управління ними.

б) збереження та захист довкілля та заохочення ресурсоефективності:

а) інвестування в сектор управління відходами, щоб відповідати екологічним вимогам acquis ЄС і забезпечити, щоб потреби в інвестиціях, визначені державами-членами, перевищували ці вимоги;

б) інвестування в водний сектор з метою задоволення екологічних вимог Союзу acquis та забезпечення того, щоб потреби в інвестиціях, визначені державами-членами, перевищували ці вимоги;

в) охорона, захист, пропаганда та розвиток природної та культурної спадщини;

г) охорона та відновлення біорізноманіття та ґрунту, а також сприяння екосистемним службам, в тому числі за рахунок використання «Натура 2000» та «зеленої» інфраструктури;

д) відновлення та знезараження забруднених промислових майданчиків (включаючи райони перетворення), зменшення забруднення повітря та заохочення заходів зменшення шумів шляхом заходів щодо поліпшення міського середовища;

е) сприяння інноваційним технологіям для покращення захисту довкілля та ефективного використання ресурсів у сфері поводження з відходами, водного господарства та зменшення забруднення ґрунту чи забруднення повітря;

є) підтримуючи промисловий зсув до ресурсозберігаючої економіки, сприяючи зеленому зростанню, екологічним інноваціям та управління екологічними показниками у державному та приватному секторах.

7) сприяння сталому транспорту та усуненню вузьких місць у ключових мережевих інфраструктурах:

а) підтримка мультимодального єдиного європейського транспортного простору шляхом інвестування в ТЄМ;

б) зміцнення регіональної мобільності шляхом додавання вторинних та третинних транспортних вузлів, включаючи мультимодальні вузли, до інфраструктури ТЄМ-Т;

в) розвиток і покращення екологічно безпечних (включаючи низький рівень шуму) і низько вуглецевих транспортних систем, включаючи внутрішні водні шляхи, морський транспорт, порти, мультимодальні зв'язки та інфраструктуру аеропортів для сприяння сталому розвитку регіональної і місцевої мобільності;

г) розробка та відновлення комплексних, високоякісних та взаємосумісних залізничних систем та заходи щодо пом'якшення шуму;

д) підвищення енергоефективності та енергетичної безпеки шляхом розробки інтелектуальних систем розподілу, зберігання і транспортування електроенергії та інтеграції децентралізованого виробництва енергії з відновлюваних джерел;

8) Сприяння стабільним і високоякісним робочим місцям й підтримка мобільності робочої сили:

а) підтримка розвитку бізнес-інкубаторів та інвестицій в самозайнятість, створення мікро-підприємств та створення бізнесу;

б) підтримка екологічно чистого економічного зростання, сприяння розвитку внутрішнього потенціалу, включаючи трансформацію регіонів, що зазнають економічного спаду, а також поліпшення певних природних і культурних ресурсів у контексті територіальної стратегії окремих областей;

в) підтримка ініціатив місцевого розвитку та допомога сусіднім структурам послуг для створення робочих місць, де такі види діяльності виходять за рамки Регламенту (ЄС) № ... / 2007 Європейського Парламенту та Ради 1304/2013;

г) інвестування в служби зайнятості в інфраструктуру;

9) сприяння соціальній інтеграції, боротьбі з бідністю та всіма формами дискримінації:

а) інвестування в охорону здоров'я та соціальну інфраструктуру, що сприяє розвитку національного, регіонального та місцевого розвитку, зменшенню рівня нерівності в охороні здоров'я, сприяння соціальній інтеграції шляхом покращення доступу до соціальних, культурних та рекреаційних послуг та сприяння переходу від інституційних до муніципальних послуг;

б) надання підтримки фізичному, економічному та соціальному відродженню бідних громад у містах та сільських районах;

в) надання підтримки соціальним підприємствам;

г) інвестування в місцеві стратегії місцевого розвитку.

10) Інвестиції в освіту та професійну підготовку, включаючи професійне навчання, для забезпечення набуття навичок та навчання протягом усього життя шляхом розвитку інфраструктури освіти і навчання.

11) Підвищення інституційної спроможності та державного управління державними органами та учасниками завдяки заходам щодо підвищення інституційної спроможності державних адміністрацій, залучених до впровадження ERDF, та ефективності відповідних державних служб та підтримка заходів, що фінансуються ЄСФ, з метою підвищення національного інституційного потенціалу та ефективності державної влади.

Стаття 6. Показники для «Інвестиції для зростання та зайнятості». Загальні показники результатів, специфічні для програми показники ефективності та, де це застосовують, конкретні показники виробництва мають використовуватися відповідно до положень Регламенту (ЄС) № Стаття 27 (4), Стаття 96 (2) (b) (ii) та (iv) та Статті 96 (2) (c) (ii) та (iv) Регламенту 1303/2013. Загальний і програмний відсоткові вихідні коефіцієнти мають нульове контрольне значення. Кумулятивні кількісні цільові значення цих показників будуть встановлені на 2023 р. Нові наявні дані повинні використовуватися для визначення контрольних значень для показників ефективності для програм для інвестиційних пріоритетів, а цілі встановлюються на 2023 рік. Місця призначення можуть бути виражені кількісно або якісно. Комісія має повноваження приймати акт відповідно до статті 14 для внесення змін до загального списку вихідних показників з метою внесення істотних коригувань для ефективно оцінки прогресу, досягнутого в здійсненні оперативних програм.

Продовження додатку А

Рис. А.1. Фінансування рибної політики ЄС: фонди

I. 2007-2013 роки. Європейський рибальський фонд (ЄРФ)

Фонд надавав фінансову підтримку підприємствам, щоб адаптуватись до змін в рибному господарстві, досягти сталого розвитку і бути економічно життєздатними.

Бюджет ЄРФ становив 4,3 млрд. євро.

Фінансова допомога охоплювала всі сфери рибного господарства.

Проекти фінансувалися на основі стратегічних і оперативних планів, підготовлених національними органами.

ЄРФ охоплював п'ять пріоритетів:

1. *Адаптація флоту ЄС та допомога при виведенні з експлуатації риболовних суден.*
2. *Аквакультура, рибальство у внутрішніх водоймах, переробка і збут, надання допомоги у застосуванні більш екологічно чистих методів виробництва.*
3. *Заходи для поліпшення простежуваності виробництва та маркування продукції.*
4. *Сталий розвиток зон рибальства.*
5. *Технічна допомога (сприяння управлінню коштами).*

Рис. А. 2. Європейські фонди з рибного господарства з 2007 р. по 2020 р.

4. Маркетинг та переробка (17,6 %).

Удосконалення організації ринку, відомостей про ринок та інформування споживачів про ринок риби

5. Зайнятість населення та зміцнення об'єднаності територій (9 %).

Передбачена допомога прибережним рибальським громадам та громадам, які займаються рибальством у внутрішніх водоймах. Надання допомоги громадам, де ведеться аквакультурна діяльність. Зростання доходів від результатів діяльності у сферах рибальства та аквакультури. Диверсифікація національних економік в інші напрями морегосподарської діяльності, включаючи надання рекреаційних послуг.

6. Інтегрована морегосподарська політика (1,2 %).

Поліпшувати знання у сфері морезнавства. Планувати діяльність у морі, сприяти співробітництву у морському нагляду та управлінні морськими басейнами відповідно до їх басейнових потреб.

Решта 5,1 % стосуються технічної допомоги.

Рис. А. 3. Структура Європейського фонду морського та рибного господарства

Витяг з

РЕГЛАМЕНТУ (ЄС) ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ ТА РАДИ 1303/2013

від 17 грудня 2013 року

встановлення загальних положень щодо Європейського фонду регіонального розвитку, Європейського соціального фонду, Фонду згуртування, Європейського аграрного фонду для розвитку сільської місцевості та Європейського фонду морського та рибного господарства та загальних положень щодо Європейського фонду регіонального розвитку, Європейського соціального фонду, Фонду згуртування та Європейського фонду морського та рибного господарства і скасовує Регламент Ради (ЄС) № 1083/2006

4.2. Координація спільної сільськогосподарської політики та політики спільного рибальства

EAFRD є невід'ємною частиною спільної сільськогосподарської політики та доповнює ці заходи в рамках Європейського фонду гарантування аграрних продуктів, який забезпечує пряму підтримку фермерів і підтримує ринкові заходи. Таким чином, держави-члени керують цими втручаючими заходами разом, щоб максимізувати синергію та додану вартість підтримки Союзу.

EMJF прагне досягти цілей реформованої Загальної політики рибальства та інтегрованої морської політики. Тому держави-члени використовують ЄМПФ для підтримки зусиль щодо покращення збору даних й посилення контролю і забезпечення того, щоб ефекти синергії також були досягнуті завдяки пріоритетам інтегрованої морської політики, таких як морські знання, морське просторове планування, інтегроване управління прибережною смугою, інтегрований морський нагляд, морський нагляд захист навколишнього середовища та біорізноманіття й адаптація до негативних наслідків зміни клімату в прибережних зонах.

4.3. Програма «Горизонт 2020» та інші центральні управління дослідницькими та інноваційними програмами Європейського Союзу.

1. Держави-члени та Комісія повинні належним чином приділяти увагу посиленню координації, синергії та взаємодоповнюваності між фондами ЄКА і програмою «Горизонт 2020», Програмою конкурентоспроможності підприємств та малих і середніх підприємств (COSME) відповідно до Постанови (ЄС) № 1287/2013 та інших централізованих програм фінансування Союзу, чітко розділивши їх сфери втручання.

2. У відповідних випадках держави-члени розробляють національні та / або регіональні стратегії «розумної спеціалізації» відповідно до національних програм реформ.

Такі стратегії можуть бути включені в стратегічну або специфічну регіональну стратегічну дослідницьку та інноваційну базу для добре продуманої спеціалізації або окремих стратегій такого роду. Стратегії «розумної спеціалізації» розробляються шляхом залучення національних та регіональних влад та зацікавлених сторін, таких як університети та інші вищі навчальні заклади, промисловість та соціальні партнери в процесі відкриття бізнесу.

Інституції, безпосередньо зацікавлені у програмі Horizon 2020, тісно пов'язані з цим процесом.

Стратегія «розумної спеціалізації» полягає в наступному:

«Попередні дії» для підготовки учасників досліджень та інновацій для програми «Горизонт 2020» («сходи до досконалості») розробляються шляхом збільшення потужності. Посилюється зв'язок та співпраця між національними контактними пунктами програми «Горизонт 2020» та керівними органами Фондів ІСІ;

«Західна діяльність» повинна забезпечувати засоби для використання та поширення досліджень та інновацій, отриманих за програмою «Горизонт 2020» та попередніми програмами, з особливим упором на створення сприятливого для інновацій середовища для бізнесу та промисловості, включаючи МСП,

відповідно до пріоритетів, визначених для сайтів відповідної стратегії розумної спеціалізації.

Держави-члени повинні повною мірою використовувати положення цього Регламенту, які дозволяють об'єднувати фонди ЄСІ з ресурсами програми «Горизонт 2020» у відповідних програмах, що використовуються для реалізації елементів стратегії, зазначених саме у параграфі 2. Національні та регіональні органи влади надають спільну підтримку розробці та реалізації таких стратегій для визначення можливостей для спільного фінансування дослідницьких та інноваційних інфраструктур європейського значення для сприяння міжнародному співробітництву, методологічній підтримці, порівняльному аналізу, обміну належною практикою та навчання в усіх регіонах.

Держави-члени та, у відповідних випадках, відповідно до статті 4 (4), регіони розглядають додаткові заходи, спрямовані на розкриття потенціалу досконалості у дослідженнях та інноваціях, доповнюючи програму «Горизонт 2020» та створення синергії з нею, зокрема шляхом спільного фінансування.

Такі заходи включають:

а) шляхом об'єднання науково-дослідних інститутів передового досвіду в нестационарних регіонах, а також з державами-членами та регіонами з нижчими показниками НДДКР з метою створення нових або модернізації існуючих центрів досконалості в менш розвинутих регіонах, а також у країнах-членах та регіонах, де показники РАІ нижче;

б) у менш розвинутих регіонах, а також у державах-членах та регіонах, де показники РАІ є нижчими, шляхом об'єднання інноваційних кластерів із визнаною досконалістю;

в) шляхом створення департаментів Європейського дослідницького простору для залучення відомих дослідників, особливо в менш розвинутих регіонах та країнах-членах та регіонах, де показники РАІ є нижчими;

г) підтримка доступу дослідників і новаторів до транснаціональних мереж, які недостатньо залучені до Європейського дослідницького простору (ERA) або які знаходяться в менш розвинених регіонах або з країн-членів і регіонів з низьким рівнем науково-дослідної та дослідницької діяльності;

д) надання належного внеску в європейські інноваційні партнерства;

е) підготовка національних органів та / або команди досконалості для участі у знань та інноваційних спільнотах (Європейських інноваційних і технологічних інститутах);

ж) впровадження високоякісних міжнародних програм для мобільності дослідників, що фінансуються спільно з діяльністю Марії Склодовської-Кірі.

4.4. Фінансування демонстраційного проекту (резерв для нових учасників (NER 300)).

Держави-члени гарантують, що фінансування з фондів ЄП координується з програмою NER 300, яка використовує дохід від 300 млн дол. США квота, продана під маркою нових операторів Європейської схеми торгівлі викидами.

4.5. Програма навколишнього середовища та клімату «LIFE» та «Екологія»

1. Держави-члени та Комісія, приділяючи особливу увагу тематичному розвитку програм та застосуванню принципу сталого розвитку згідно зі статтею 8 цього Регламенту, намагаються використовувати синергію з інструментами політики Союзу (як фінансовими, так і іншими інструментами), які сприяють пом'якшенню кліматичних змін та адаптації до захисту навколишнього середовища і ефективне використання ресурсів.

2. Держави-члени повинні сприяти і, у відповідних випадках, координації та взаємодоповнюваності з LIFE у відповідності зі статтею 4, зокрема, у відповідних випадках інтегровані проекти з водних ресурсів, біорізноманіття, відходи, повітря, пом'якшення наслідків зміни клімату та адаптація до кліматичних змін. Така координація повинна забезпечуватися за допомогою заходів, наприклад, шляхом сприяння фінансуванню своєї діяльності з фондів ЄКА, що

доповнюють інтегровані проекти в рамках програми LIFE, і шляхом просування рішень, методів і підходів, сумісних з LIFE, включаючи, зокрема, інвестиції в «зелену» інфраструктуру, енергоефективність вдосконалення заходів, розробки еко-інновацій, екосистемних рішень та використання відповідних інноваційних технологій.

3. Відповідні галузеві плани, програми та стратегії, включаючи пріоритетну рамкову програму дій, план управління річковим басейном, план поводження з відходами, план пом'якшення наслідків зміни клімату чи стратегію адаптаційних заходів, можуть бути основою для координації, коли передбачається підтримка відповідних областей.

Вихідні показники для визначення діяльності рибного господарства

Роки	Кількість підприємств що займаються рибогосподарською діяльністю	Вилів риби та добування інших водних живих ресурсів, тис. тонн	в тому числі					Із загального обсягу, виловлено риби (без інших водних живих ресурсів), тис. тонн	Добування морепродуктів і Ракоподібних, тис. тонн	Риба морожена тис. тонн	Виробництво продовольчої рибної продукції тис. тонн	в тому числі		Імпорт риби, тис. тонн	Експорт риби, тис. тонн	Зариблення рибосадковим матеріалом водосховищ та природних водойм, млн шт.
			океанічний промисел, тис. тонн	вилів у водах України	в тому числі		із них					виробництво рибних консервів, тис. тонн	виробництво рибного борошна, тис. тонн			
					Азово-Чорноморський басейн, тис. тонн	внутрішні водойми, тис. тонн										
1990	x	1061,0	748,0	313,0	225,4	87,6	x	x	x	275,7	684,0	123,1	70,4	x	x	62,6
1991	x	905,0	640,0	265,0	192,2	72,8	x	x	x	227,8	620,0	115,4	58,0	x	x	68,0
1992	x	546,0	386,0	160,0	117,4	42,6	x	x	x	133,1	393,0	68,8	31,1	x	x	85,1
1993	x	451,0	347,0	104,0	71,8	32,2	x	x	x	105,6	308,0	31,6	17,2	x	x	60,1
1994	x	302,0	213,0	89,0	42,9	46,1	x	x	x	140,2	259,0	27,7	12,8	x	x	52,6
1995	x	400,0	302,2	97,9	30,1	67,8	x	363,4	36,7	177,2	301,0	30,8	22,9	x	x	79,9
1996	x	391,0	316,1	74,7	19,6	55,1	x	376,4	14,4	184,7	304,0	40,7	25,5	x	x	59,5
1997	x	420,0	348,1	71,9	30,2	41,7	x	411,7	8,3	205,7	291,0	46,0	21,2	186,4	145,5	68,6
1998	x	386,0	309,5	76,5	35,8	40,7	x	379,2	6,8	181,2	292,0	47,5	22,3	246,8	99,9	63,5
1999	x	342,0	254,4	87,6	45,1	42,5	x	332,2	9,8	161,6	254,0	34,4	16,5	183,8	110,6	36,1
2000	847	350,0	254,9	95,1	56,9	38,2	x	346,7	3,3	155,3	276,0	42,4	17,7	240,5	87,3	36,3
2001	807	334,0	160,5	172,9	134,6	38,3	x	310,4	22,9	129,1	264,0	58,4	15,7	328,4	70,1	33,7
2002	811	293,0	162,1	131,1	93,1	38,0	x	253,8	39,3	96,5	230,0	58,8	20,7	305,9	40,8	9,7
2003	785	250,0	155,5	94,5	55,0	39,5	x	224,5	25,8	89,6	210,0	48,7	13,7	297,1	33,1	11,3
2004	736	226,0	138,1	87,9	52,5	35,4	x	195,4	30,5	79,5	205,4	84,8	9,7	305,9	17,5	14,8
2005	702	266,0	167,0	98,6	61,2	37,4	x	234,3	31,3	94,5	226,8	88,8	10,3	433,2	20,7	33,5
2006	734	228,8	145,3	83,5	46,8	36,7	22,8	202,2	26,6	42,4	159,7	85,6	6,3	401,1	22,1	34,8
2007	739	213,7	123,5	90,1	46,9	43,2	23,1	198,4	15,4	31,3	170,6	103,6	5,9	468,9	25,9	43,8
2008	782	244,5	148,3	96,2	55,0	41,2	22,6	220,5	24,0	31,3	175,6	105,0	6,5	581,6	24,2	39,9

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України

Продовження додатку В

Основні вихідні показники, які висвітлюють роботу рибного господарства за період з 1990 р. до 2017 р.

Роки	Фонд споживання риби та рибних продуктів (тис. тонн)	Споживання риби і рибопродукції на одну особу (кг)	Середньооблікова кількість працівників (осіб), рибальство і аквакультура	Річний фонд заробітної плати (тис. грн.), рибальство і аквакультура	Середньомісячна заробітна плата одного працівника (грн), рибальство і аквакультура	Перевантажено вантажів (тис. тонн)	Оброблено суден (одиниць)
1990	x	17,5	x	x	x	x	x
1991	x	12,2	x	x	x	x	x
1992	x	7,3	x	x	x	x	x
1993	x	3,7	x	x	x	x	x
1994	x	3,5	x	x	x	x	x
1995	x	3,6	27844	192325,7	58	x	x
1996	x	4,3	31119	33339,7	89	x	x
1997	x	5,0	28509	31860,5	93	x	x
1998	x	5,9	34223	37006,0	90	x	x
1999	x	7,2	33289	43929,5	110	x	x
2000	412,5	8,4	31232	54920,8	147	x	x
2001	533,2	11,0	28121	68711,9	204	x	x
2002	571,8	11,9	25548	74062,6	241	x	x
2003	574,0	12,0	23120	80626,8	290	x	x
2004	586,0	12,3	19205	86344,1	376	x	x
2005	676,5	0,0	16374	98043,5	499	x	x
2006	661,5	14,1	14713	107109,5	608	x	x
2007	710,3	15,3	12494	108137,1	721	x	x
2008	810,8	17,5	10718	117435,5	913	4293	1189
2014	479,4	11,1	3057	79334,2	x	x	x
2015	367,2	8,6	3843	114527,5	x	x	x
2016	410,2	9,6	3413	108992,0	x	x	x
2017	460,0	10,8	3371	161900,6	x	x	x

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України

Продовження додатку В

Вихідні показники для оцінки роботи рибного господарства у 2009-2013 рр.

Роки	Кількість підприємств що займаються рибогосподарською діяльністю, одиниць	Виллов риби і добування інших водних живих ресурсів, тис. тонн	у тому числі						Із загального обсягу, вилловлено риби (без інших водних живих ресурсів), тис. тонн	Добування морепродуктів і ракоподібних, тис. тонн	Риба морожена тис. тонн	Виробництво продовольчої рибної продукції, тис. тонн	у тому числі		Імпорт риби, тис. тонн	Експорт риби, тис. тонн
			океанічний промисел, тис. тонн	виллов у водах України, тис. тонн	зокрема		із них	виробництво рибних консервів, тис. тонн					виробництво рибного борошна, тис. тонн			
					Азово - Чорноморський басейн, тис. тонн	внутрішні водойми, тис. тонн								у ставках та інших водних об'єктах		
2009	797	256,9	147,3	109,5	67,3	42,2	20,8	238,6	18,3	62,7	172,5	78,5	4,2	450,6	60,6	
2010	732	218,7	110,6	108,0	69,7	38,3	17,1	215,0	3,7	40,2	151,7	81,7	1,4	471,2	63,7	
2011	787	211,2	98,7	112,5	75,0	37,5	18,2	205,3	5,9	37,1	140,8	74,5	1,0	395,0	49,1	
2012	771	203,9	98,9	105,0	63,4	41,6	22,5	195,5	8,4	32,8	139,6	78,6	0	429,8	55,7	
2013	818	225,8	101,3	124,5	78,8	45,7	25,4	216,3	9,4	39,5	145,4	77,2	1,8	469,4	51,5	

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України

Вихідні основні показники роботи рибного господарства у 2009-2013 рр.

Роки	рибосадовим матеріалом водосховищ та природних водойм, млн шт.	Фонд споживання риби та рибних продуктів, тис. тонн	Споживання риби і рибної продукції на одну особу, кг	Середньооблікова кількість працівників, осіб	рибальство і аквакультура	Річний фонд заробітної плати, тис. грн (рибальство та аквакультура)	Середнє місячне заробітна плата одного працівника, грн (рибальство та аквакультура)	Перевантажено вантажів, тис. тонн	Оброблено суден, одиниць
2009	44,0	696,9	15,1	7040	186301,1	1028	4699	1032	
2010	49,6	667,0	14,5	8398	120058,1	1191	4647	1007	
2011	50,9	614,3	13,4	7109	121028	1369	5036	904	
2012	54,2	620,1	13,6	5945	110713,0	1552	3814	718	
2013	55,5	662,5	14,6	5365	113296,0	1760	3578	635	

Джерело: узагальнено за даними Державної служби статистики України

Продовження додатку В

Рис. В.1. Вилов риби та інших водних біоресурсів Україною

Джерело: узагальнено за даними Державної служби статистики України

Таблиця В.2

Показники вилову риби та інших водних біоресурсів з 1995 р. до 2017 р.

Роки	Разом	у тому числі за видами водойм			
		у внутрішніх водних об'єктах	у виключній (морській) економічній зоні України	у виключних (морських) економічних зонах інших держав	у відкритому морі
1995	400191	67816	30133	279548	22694
1996	390819	55107	19563	306861	9288
1997	419971	41721	30239	346176	1835
1998	386097	40736	35825	307913	1623
1999	341977	42523	45050	251101	3303
2000	350087	38210	56990	175033	79854
2001	333363	38257	134585	151613	8908
2002	293205	38011	93030	153324	8840
2003	248176	37703	55027	140991	14455
2004	225905	35365	52467	126834	11239
2005	265585	37396	61176	149622	17391
2006	228840	36701	46799	122374	22966
2007	213669	43207	46909	123553	-
2008	244527	41229	55037	140705	7556
2009	256853	42201	67314	147338	-
2010	218681	38364	69725	110592	-
2011	211182	37574	74870	98738	-
2012	203926	41569	63454	98903	-
2013	225802	45695	78848	96578	4681
2014	91252	39612	22181	20263	9196
2015	88552	38507	34205
2016	88443	40754	40335
2017	92645	42176	42520

Джерело: узагальнено за даними Державної служби статистики України

Продовження додатку В

Таблиця В.3

Обсяги вилову водних біоресурсів у водах України з 2007 р. до 2016 р.

	Виллов в Азово-Чорноморському басейні									
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Україна	22351	24148	26487	24673	25784	20830	25051	22181	34205	40335
Вінницька	х	х	х	х	х	х	х	х	х	х
Волинська	х	х	х	х	х	х	х	х	х	х
Дніпровська	112	х	х	х	х	х	44	х	х	х
Донецька	6939	9096	8301	6825	5889	3815	2301	372	4255	2590
Житомирська	х	х	х	х	х	х	х	х	х	х
Закарпатська	х	х	х	х	х	х	х	х	х	х
Запорізька	7607	8071	9238	9724	9993	8516	16993	16129	21121	26590
Івано-Франковська	х	х	х	х	х	х	х	х	х	х
Київська	х	х	х	х	х	14	х	350	1437	1461
Кіровоградська	х	х	х	х	х	х	х	х	х	х
Луганська	х	х	х	х	х	х	х	х	х	х
Львівська	х	х	х	х	х	х	х	х	х	х
Миколаївська	119	89	817	517	1175	138	295	1484	226	354
Одеська	3985	3614	4969	4499	4640	4967	4238	3342	3755	3960
Полтавська	х	х	х	х	х	х	х	х	х	х
Рівненська	х	х	х	х	х	х	х	х	х	х
Сумська	х	х	х	х	х	х	х	х	х	х
Тернопільська	х	х	х	х	х	х	х	х	х	х
Харківська	х	107	х	х	х	х	х	х	х	х
Херсонська	3589	3171	3093	3084	4087	3372	1157	487	2069	4422
Хмельницька	х	х	х	х	х	х	х	х	х	х
Черкаська	х	х	х	х	х	х	х	х	х	х
Чернівецька	х	х	х	х	х	х	х	х	х	х
Чернігівська	х	х	х	х	х	х	х	х	х	х

Джерело: узагальнено за даними Державної служби статистики України

Продовження додатку В

Таблиця В.4

Виллов риби та інших водних біоресурсів за період з 1997 р. до 2017 р., тис. т

Виллов за видами водойм / Роки	1997	1998	2000	2005	2006	2007	2010	2013	2016	2017	Відхилення 2017 р. до 1997 р. (+; -)
Внутрішні водні об'єкти	41,7 9,9	40,7 10,5	38,2 10,9	37,3 14,1	36,7 16,1	43,2 20,3	38,4 17,6	45,7 20,2	40,84 6,2	42,24 5,6	+0,5
Виключна (морська) економічна зона:											
України	30,2	35,8	56,9	61,2	46,8	46,9	69,7	78,9	40,34	42,54	+ 12,3
інших держав	7,1	9,3	16,2	23,1	20,4	21,9	31,8	34,9	5,5	5,8	
	346,2	307,9	175,1	149,6	122,4	123,5	110,6	96,6	-	-	-346,2
	82,5	79,8	50,1	56,3	53,4	57,8	50,6	42,8	-	-	
Відкрите море	1,8 0,5	1,6 0,4	79,8 22,8	17,4 6,5	22,9 10,1	- -	- -	4,6 2,1	7,3 8,3	7,9 8,6	+ 6,1
Разом	419,9 100,0	386,0 100,0	350,0 100,0	265,5 100,0	228,8 100,0	213,6 100,0	218,7 100,0	225,8 100,0	88,4 100,0	92,6 100,0	-327,3

Джерело: побудовано за даними Державної служби статистики України

Рис. Д. 1 Добування водних біоресурсів шляхом їх вилучення з природного середовища, 2015–2017 рр.

Джерело: складено на основі аналізу матеріалів [124]

Додаток Е

Таблиця Е.1

Регіональна динаміка обсягів виробництва продукції аквакультури

Область, регіон	Роки											
	2012			2013			2014			2015		
	Площа, га	Вирощено, тонн	Рибопродуктивність, ц/га	Площа, га	Вирощено, тонн	Рибопродуктивність, ц/га	Площа, га	Вирощено, тонн	рибопродуктивність, ц/га	Площа, га	Вирощено, тонн	Рибопродуктивність, ц/га
м. Київ	0,0	0,0	0,0	67	45,4	6,8	60,5	45	7,4	142,0	39	3,6
АР Крим	4017	679,9	5,9	2205,3	699,8	3,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Вінницька	11451,5	2422,1	4,7	11655	2774,9	2,4	7934,2	2365,2	3	8899,6	1692,9	5,3
Волинська	588,6	263,1	2,2	1351,3	650,1	4,8	1202,8	769,6	6,4	1541,9	788,7	2,0
Дніпровська	5227,9	810,5	6,5	1415,7	573,3	4	1174,4	268,3	2,3	984,7	214,0	4,6
Донецька	5066	1752,2	2,9	2082,4	1801,4	8,7	2346,8	1532,0	6,5	3306,0	1429,9	2,3
Житомирська	2520	649,3	3,9	2057,5	883	4,3	1922,0	692,3	3,6	2877,5	621,4	4,6
Закарпатська	942,5	368,7	2,6	710,4	548,2	7,7	467,0	398,7	8,5	612,1	355,9	1,7
Запорізька	5007,5	2066,6	2,4	2957,4	620,8	2,1	1621,8	466,7	2,9	1832,0	391,9	4,7
Івано-Франківська	1385,2	815,8	1,7	981,8	543	5,5	1036,8	591,5	5,7	1229,5	538,9	2,3
Київська	4446,6	2511	1,8	1321,6	723,9	5,5	2201,5	1068,3	4,9	1926,1	554,8	3,5
Кіровоградська	1737,7	1695,2	1,0	5163	715,3	1,4	2645,8	751,2	2,8	2780,0	1089,0	2,6
Луганська	1230,4	1230,4	1,0	1590,3	705,7	4,4	0,0	0,0	0,0	301,5	35,5	8,5
Львівська	4897,9	2015,5	2,4	2215,5	1080,9	4,9	2109,9	721,9	3,4	4472,9	828,1	5,4
Миколаївська	2512,6	2121,6	1,2	2745,5	2169,3	7,9	2323,1	1972,2	8,5	3076,4	337,9	9,1
Одеська	4031,8	923,2	4,4	4582,4	1389,5	3	3040,5	988,8	3,3	5958,7	860,4	6,9
Полтавська	8680,1	2339,9	3,7	7015,8	535,3	0,8	2637,0	413,4	1,6	2793,7	63,0	44,3
Рівненська	2360	916	2,6	653,7	431,2	6,6	615,4	385,1	6,3	1439,8	267,0	5,4
Сумська	4342,4	3233,9	1,3	3767,9	2519,2	6,7	3733,9	2180,9	5,8	4414,6	2722,1	1,6
Тернопільська	3037,9	3037,6	1,0	2935,6	909,1	3,1	1981,8	462,0	2,3	1921,5	357,7	5,4
Харківська	1511,3	837,9	1,8	3108,5	925,2	3	3007,1	918,1	3,1	1718,5	428,6	4,0
Херсонська	8327,2	4209,5	2,0	4518,1	784,7	1,7	3758,7	684,7	1,8	5462,4	555,6	9,8
Хмельницька	119497	459,7	259,9	5079,9	849,1	1,7	7784,2	751,1	1	2973,2	614,2	4,8
Черкаська	7130,2	2604	2,7	4491,2	2478,4	5,5	4363,6	2760,5	6,3	4762,8	2122,8	2,2
Чернівецька	938,8	1184,8	0,8	1346,4	772,6	5,7	1370,4	784,9	5,7	2727,9	1011,7	2,7
Чернігівська	2673,5	1137,7	2,3	1460,8	1037,3	7,1	1390,8	1003,0	7,2	943,8	995,5	0,9

Джерело: складено на основі аналізу та узагальнення матеріалів [17; 22]

Додаток Ж

Таблиця 1

Показники динаміки імпорту основних товарних груп
рибної продукції до України [124]

Товарна група	2011		2012		2013		2014		2015		2015/2014, %	
	тис. т	1000 USD	тис. т	1000 USD	тис. т	1000 USD	тис. т	1000 USD	тис. т	1000 USD		
Риба і ракоподібні, молюски та інші водяні безхребетні	346,8	505,4	382,7	687,6	415,3	863,372	307,2	593,8	210,4	289,8	68,5	48,8
Риба свіжа або охолоджена крім рибного філе та іншого м'яса риб	14,1	76,6	25,7	134,5	23,2	149,1	14,4	92,5	10,6	53,2	73,8	57,5
Риба морожена, крім рибного філе та іншого м'яса риб	273,2	313,3	302,6	430,1	329,8	562,2	244,8	383,4	181,4	196,9	74,1	51,4
Філе рибне та інше м'ясо риб (включаючи фарш), свіже, охолоджене або морожене	44,1	67,4	42,5	77,6	48,5	99,4	37,2	78,3	13,1	25,7	35,1	32,8
Готова або консервована риба; ікра осетрових (чорна ікра) та її замінники виготовлені з ікри інших риб	38,2	81,3	35,2	87,4	40,3	91,8	31,3	68,2	15,5	26,6	49,5	39,1
Разом	395,1	606,1	429,8	800,6	469,4	988,9	348,5	685,3	230,2	326,1	66,1	47,6

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України

Продовження додатку Ж

Таблиця Ж. 2

Вихідні дані до розрахунку імпорту риби та інших водних біоресурсів за товарними групами згідно УКТ ЗЕД за період з 2007 до 2016 рр., тонн *

Роки	Риба і ракоподібні, моллюски та інші водні безхребетні	Жива риба	Риба свіжа або охолоджена крім рибного філе та іншого м'яса риб	Риба морожена, крім рибного філе та іншого м'яса риб	Філе рибне та інше м'ясо риб (включючи фарш), свіже, охолоджене або морожене	Риба сушена, солена або у розсолі; гарячого або холодного копчення	Ракоподібні з панцерами або без панцерів, живі, свіжі, охолоджені, морожені, сушені, солоні або у розсолі	Моллюски	Водні безхребетні, крім ракоподібних і моллюсків, живі, свіжі, охолоджені, морожені, сушені, солоні, в розсолі або копчені, гарячого або холодного копчення; борошно, порошок і гранули з водних безхребетних даної товарної позиції	Разом з групами 1604, 1605, 230120
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
всього група 03		301	302	303	304	305	306	307	308	ТОНН
2007	405694,8	9,7	6109,6	295379,5	78907,3	4325,3	13455,0	7508,3		468980,0
2008	507613,8	1,0	9241,2	348409,2	123623,1	3863,2	13189,4	9286,7		581598,8
2009	403738,1	1,0	8720,8	311754,8	71419,2	2701,2	7089,0	2052,1		450662,2
2010	423167,7	1,3	9 223,7	344221,9	53177,4	2 227,9	9 873,5	4 442,0	-	471 242,3
2011	346810,0	3,9	14 156,2	273197,6	44086,3	2 282,2	8 985,7	4 098,2	-	395 039,0
2012	382774,7	12,2	25 786,2	302567,4	42515,8	1 250,6	8 111,8	2 530,7	-	429 812,7
2013	415309,6	7,6	23 278,1	329838,6	48593,4	1 601,2	7 912,0	4 078,7	-	469 465,6
2014	307 237,3	3,2	14 437,7	244 859,9	37215,3	2 305,8	4 411,6	4 004,0	922,6	348 480,2
2015	210 415,8	3,4	10 659,4	181 459,2	13 056,9	2 191,7	845,9	2 199,3	0,033	230 230,4
2016	272 708,6	5,2	10 214,2	233 705,6	22 709,5	1 577,5	2 120,3	2 376,3	0,1	298 954,0

Примітка. Коды товарних позицій 0301–0307 із урахуванням даних стовпчика 11, 1604–1605, згідно УКТ ЗЕД

Продовження додатку Ж

Таблиця Ж. 3

Вихідні дані до розрахунку імпорту риби та інших водних біоресурсів за товарними групами згідно УКТ ЗЕД за період з 2007 р. до 2016 р., тонн *

Роки	Готова або консервована риба; ікра осетрових (чорна ікра) та її замітники виготовлені з ікри інших риб	Готові або консервовані ракоподібні, молюски та інші водяні безхребетні	Борошно, крупи та гранули з риби або ракоподібних молюсків чи інших водних безхребетних	Разом за кодами товарних позицій 0301–0307
групи	1604	1605	230120	тонн
2007	57737,6	3282,6	2265,0	468980,0
2008	64293,0	6043,1	3648,9	581598,8
2009	37997,1	2614,0	6313,0	450662,2
2010	41 029,9	4 030,1	3 014,6	471 242,3
2011	38 212,6	5 108,7	4 907,7	395 039,0
2012	35 236,0	5 617,4	6 184,6	429 812,7
2013	40 394,4	8 003,0	5 758,6	469 465,6
2014	31 297,3	3 952,4	5 070,6	348 480,2
2015	15 505,4	1 534,9	2 774,3	230 230,4
2016	19 572,3	3 129,2	3 543,8	298 954,0

Примітка. Коды товарних позицій 0301–0307 з урахуванням даних стовпчика 11, 1604–1605, згідно УКТ ЗЕД

Продовження додатку Ж

Таблиця Ж. 4

Експорт риби, кількість постачання за товарними групами
з 2007 р. до 2016 р., тонн

Роки	Риба і ракоподібні, молоски та інші водні безхребетні	Жива риба	Риба свіжа або охолоджена, крім рибного філе та іншого м'яса риб	Риба морожена, крім рибного філе та іншого м'яса риб	Філе рибне та інше м'ясо риб (включаючи фарш), свіже, охолоджене або морожене	Риба сушена, солена або у розсолі; гарячого або холодного копчення	Ракоподібні з панцерами або без панцерів, живі, свіжі, охолоджені, морожені, сушені, солоні або у розсолі	Молоски	Водні безхребетні, крім ракоподібних і молосків, живі, свіжі, охолоджені, морожені, сушені, солоні, в розсолі або копчені, гарячого або холодного копчення; борошно, порошок і гранули з водяних безхребетних даної позиції	Готова або консервована риба: ікра осетрових (чорна ікра) та її замінники виготовлені з ікри інших риб	Готові або консервовані ракоподібні, молоски та інші водяні безхребетні	Борошно, крупи та гранули з риби або ракоподібних молосків чи інших водних безхребетних	Всього
	всього група 03	301	302	303	304	305	306	307	308	1604	1605	230120	тонн
2007	4948,9	0,0	45,3	3974,5	255,4	147,6	288,6	237,6		19789,9	486,4	726,3	25951,4
2008	641,6	0,0	40,7	22,6	32,6	245,6	20,7	279,4		23179,7	389,4	7,9	24218,5
2009	29913,1	0,0	10663,6	18603,4	172,5	65,8	17,3	390,4		30489,1	190,5	8,1	60600,9
2010	26 926,3	0,1	11 339,2	14 922,8	185,3	109,9	9,5	359,5	-	36 476,6	239,8	7,4	63 650,1
2011	18 917,0	-	18 197,5	147,9	275,5	86,4	1,9	207,9	-	29 924,9	204,3	-	49 046,1
2012	18 204,6	-	15 421,7	2 062,6	546,0	42,5	0,4	131,5	-	37 379,6	142,0	10,0	55 736,2
2013	16 442,0	0,1	13 656,3	1 691,4	787,9	21,8	0,7	283,8	-	34 916,2	106,1	-	51 464,2
2014	21 945,8	0,0	20 256,9	242,1	1 196,3	43,9	95,0	111,5	-	17 612,9	66,2	-	39 624,9
2015	5 399,4	-	2 659,9	213,7	1 871,8	180,6	211,3	262,2	0,2	3 270,1	22,0	-	8 691,7
2016	5 172,1	-	899,4	511,0	2 164,9	235,5	884,8	476,3	0,2	3 030,7	46,1	156,3	8 405,2

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України, коди товарних позицій 0301–0307 УКТ ЗЕД

Продовження додатку Ж

Таблиця Ж. 5

Вартість постачання риби, за товарними групами

0301–0307 УКТ ЗЕД з 2007 р. до 2016 р.

Роки	Всього група 03	301	302	303	304	305	306	307	308	1604	1605	230120	Тис. дол. США
2007	5677,6	0,0	144,0	2201,8	1442,1	1047,3	271,0	571,4		23452,4	3427,2	774,3	33331,5
2008	3673,4	0,0	150,8	33,1	296,6	2332,6	65,9	794,4		32804,0	3096,3	95,3	39668,9
2009	25175,6	0,9	8832,4	14137,4	1081,1	330,0	62,9	730,8		33610,0	1856,1	27,1	60641,8
2010	21007,8	0,5	9 915,5	7 646,2	2 003,5	613,1	35,6	793,4	-	42 036,3	2 510,2	25,6	65 579,9
2011	19654,0	-	15 740,7	138,7	2 913,0	346,2	5,9	509,5	-	39 530,2	2 337,5	-	61 521,7
2012	18793,0	-	13 321,4	1 123,3	3 756,7	209,7	4,3	377,5	-	46 210,1	1 184,0	12,5	66 199,5
2013	20814,3	14,5	11 750,0	1 105,6	6 640,0	197,4	10,4	1 096,4	-	42 947,5	1 390,2	-	65 152,0
2014	27401,1	0,1	17 242,8	316,4	8 719,5	369,8	474,3	278,2	0,1	20 322,1	885,0	-	48 608,3
2015	12994,1	-	2 221,9	247,2	8 037,2	1 147,4	1 056,5	283,9	0,7	4 581,7	207,9	-	17 784,4
2016	17005,8	0,4	1 522,6	640,9	8 176,4	1 549,0	4 432,2	684,3	1,1	4 585,2	221,2	270,6	22 083,9

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України, коди товарних позицій 0301–0307 УКТ ЗЕД

Імпорт форелі Україною у 2015 році [124]

Країни	Всього		Свіжа або охолоджена		Морожена		Філе та інше м'ясо (включаючи фарш), свіже, охолоджене або морожене		Сушена, солена або в розсолі	
	кількість, тонн	вартість, тис. дол. США	кількість, тонн	вартість, тис. дол. США	кількість, тонн	вартість, тис. дол. США	кількість, тонн	вартість, тис. дол. США	кількість, тонн	вартість, тис. дол. США
Всього	3 624,8	15 206,4	3 176,1	14083,7	436,8	1 031,2	5,4	18,7	6,5	72,8
Білорусь	5,5	63,8	х	х	х	х	х	х	5,5	63,8
Велика Британія	46,4	157,8	х	х	42,5	143,9	4,0	13,9	х	х
Данія	337,4	1 096,5	300,7	956,8	36,7	139,7	х	х	х	х
Естонія	8,1	6,0	х	х	8,1	6,0	х	х	х	х
Італія	30,4	149,4	30,4	149,4	х	х	х	х	х	х
Норвегія	2 991,2	13 118,1	2 771,3	12 720,8	217,4	383,2	1,5	5,2	1,0	8,9
Фінляндія	0,2	0,1	х	х	0,2	0,1	х	х	х	х
Туреччина	73,7	256,7	73,7	256,7	х	х	х	х	х	х
Чилі	132,1	358,3	х	х	132,1	358,3	х	х	х	х

Джерело: узагальнено за даними Державної служби статистики України

Додаток К

Таблиця К.1

Динаміка експорту за основними товарними групами риби та рибної продукції
до України у 2011–2015 рр. [124]

Товарна група	2011		2012		2013		2014		2015		2015/2014, %	
	тис. т	тис. дол. США	тис. т	тис. дол. США	тис. т	тис. дол. США	тис. т	тис. дол. США	тис. т	тис. дол. США		
Риба і ракоподібні, молюски та інші водні безхребетні	18,9	19,6	18,2	18,7	16,4	20,8	21,9	27,4	5,3	12,9	24,6	47,4
Риба свіжа або охолоджена крім рибного філе та іншого м'яса риб	18,1	15,7	15,4	13,3	13,6	11,7	20,2	17,2	2,6	2,2	13,1	12,9
Риба морожена, крім рибного філе та іншого м'яса риб	0,2	0,1	2,1	1,1	1,6	1,1	0,2	0,3	0,2	0,2	88,2	78,1
Філе рибне та інше м'ясо риб (включаючи фарш), свіже, охолоджене або морожене	0,3	2,9	0,5	3,7	0,7	6,6	1,1	8,7	1,8	8,1	156,5	92,2
Готова або консервована риба; ікра осетрових (чорна ікра) та її замінники виготовлені з ікри інших риб	29,9	39,5	37,3	46,2	34,9	42,9	17,6	20,3	3,2	4,5	18,6	22,5
Разом	49,1	61,5	55,7	66,1	51,4	65,1	39,6	48,6	8,6	17,7	21,9	36,6

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України

Додаток Л

Таблиця Л.1

Середня ціна на рибу та рибну продукцію за період
з 2014 р. до 2015 р., за 1 кг/дол. США [124; 156; 162]

Товарна група	2014		2015		2015/2014, %	
	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт
Риба і ракоподібні, молюски та інші водні безхребетні	1,25	1,93	2,41	1,38	192,7	71,3
Риба свіжа або охолоджена крім рибного філе та іншого м'яса риб	0,85	6,41	0,84	4,99	98,1	77,9
Риба морожена, крім рибного філе та іншого м'яса риб	1,31	1,57	1,16	1,09	88,5	69,3
Філе рибне та інше м'ясо риб (включаючи фарш), свіже, охолоджене або морожене	7,29	2,10	4,29	1,97	58,9	93,6
Готова або консервована риба; ікра осетрових (чорна ікра) та її замінники виготовлені з ікри інших риб	1,15	2,18	1,40	1,72	121,4	78,9
Разом	1,23	1,97	2,05	1,42	166,8	72,0

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України

Нормативно-правові акти регулювання рибогосподарської діяльності у
сфері аквакультури:

- ⇒ 1. Постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2015 № 980 «Про затвердження Детальних правил виробництва органічних морських водоростей»;
- ⇒ 2. Постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2015 № 981 «Про затвердження типових договорів користування на умовах оренди частиною рибогосподарського водного об'єкта, акваторією (водним простором) внутрішніх морських вод, територіального моря, виключної (морської) економічної зони України для цілей морської аквакультури (марикультури)»;
- ⇒ 3. Постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2015 № 982 «Про затвердження Детальних правил виробництва органічної продукції (сировини) аквакультури»;
- ⇒ 4. Постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2015 № 1066 «Про затвердження Методики визначення розміру плати за використання на умовах оренди акваторії (водного простору) внутрішніх морських вод, територіального моря, виключної (морської) економічної зони України»;
- ⇒ 5. Постанова Кабінету Міністрів України від 25.11.2015 № 992 «Про затвердження Порядку здійснення спеціального використання водних біоресурсів у внутрішніх рибогосподарських водних об'єктах (їх частинах), внутрішніх морських водах, територіальному морі, виключній (морській) економічній зоні та на континентальному шельфі України».

Додаток Н

Таблиця Н.1

Порівняння оцінок рибальських субсидій станом на 01.01.2018 р. з урахуванням прогнозних даних до 2020 р, млрд дол. США [103, С. 136–143]

Джерела	Непаливні субсидії	Субсидії на пальне
FAO (1992)	82	0
Мілацо М. (1998)	24	0
Паула Д. (2006)	31	42
Сумайла Ю. (2016)	27	33
Наше дослідження (2018)	28	34

Таблиця Н.2

Вихідні дані для проведення розрахунків для оцінки структури глобальних субсидій за категоріями, млрд дол. США [103]

Види субсидій	Країни, що розвиваються	Розвинуті країни
Допомога рибальським громадам	0,1	0,2
Проекти з розвитку	0,3	1
Доступ до рибних ресурсів	0,1	1,1
Податкові пільги	0,8	1,8
Допомога рибалкам	0,1	2,1
Викуп суден	0,1	2,2
Маркетинг та зберігання продукції	2	3,8
Дослідження та конструкторсько-технологічні роботи	0,6	2,9
Модернізація флоту	1,9	7,3
Порти та причали	0,8	2,1
Управління	2	7
Субсидії на пальне	2,3	7,8

Таблиця Н.3

Вихідні дані для проведення розрахунків цінка структури глобальних субсидій за категоріями, % [103, С. 136]

субсидії на управління	20%
розвиток портів та причалів	10%
субсидії на пальне	22%

Продовження додатку Н

Таблиця Н.4

Вихідні дані для проведення розрахунків з метою оцінки субсидій десяти найбільших рибальських країн, що розвиваються, млрд дол. США [103]

Країни	Субсидії, що збільшують вигоду від діяльності	Субсидії, що збільшують потужності	Неоднозначні субсидії
Росія	0,4	1,8	0,3
Мікронезія	0,5	1,3	0,1
Філіппіни	0,2	0,7	0
Індонезія	0,2	0,5	0,1
В'єтнам	0,3	0,3	0,01
Папуа Нова Гвінея	0,2	0,4	0
Бразилія	0,4	0,2	0,2
Таїланд	0,1	0,8	0,1
Індія	0,1	0,5	0,1
М'янма	0,5	0,2	0,1

Таблиця Н.5

Вихідні дані для проведення розрахунків з метою оцінки субсидіювання десяти найбільших рибальських розвинутих країн, млрд дол. США [103, С. 134–144]

Країни	Субсидії, що збільшують вигоду від діяльності	Субсидії, що збільшують потужності	Неоднозначні субсидії
Японія	1,8	4	2,3
Китай	2,1	4	1,9
США	3,5	1,7	0,6
Іспанія	0,2	1,8	0,5
Корея	0,2	1,2	0,1
Канада	0,5	0,2	0,5
Франція	0,1	0,4	0,2
СК	0,2	0,9	0,2
Австралія	0,2	0,2	0,2
Польща	0,2	0,3	0,1

Таблиця Н.6

Вихідні дані для розрахунку і оцінка субсидій основних рибальських країн

Країни	Субсидії, що збільшують вигоду від діяльності	Субсидії, що збільшують потужності	Неоднозначні субсидії
ЄС	1,5	3,3	1,3
Японія	0,9	2,2	1,2
Китай	1,4	1,7	0,9
США	2,3	1,2	0,3

Джерело: складено за даними [121; 124; 103]

Додаток П

Виробництво товарно-харчової рибної продукції, включаючи консерви рибні суб'єктами господарювання у галузі рибного господарства

Вид продукції	2013	2014	2015	2016	2017
Риба, філе рибне, м'ясо риби без кісток інше, морожені; печінка, ікра і молочко риби морожені, тонн, в тому числі	7532	7084	9947	12286	10947
Філе рибне та інше м'ясо риби без кісток, свіже чи охолоджене, тонн	274	125	37	-	57
Риба заморожена нерозібрана морська, тонн	6392	6063	8704	11018	9630
Філе рибне заморожене, тонн		356	631	578	490
М'ясо риби заморожене без кісток, крім філе, тонн	-	665	611	693	731
Філе рибне в'ялене, солоне чи в розсолі, крім копченого, тонн	1492	897	747	903	793
Риба сушена і в'ялена, тонн	4054	2932	3809	3956	3208
Оселедці солоні, тонн	4941	4078	3209	2932	2903
Риба солона, крім оселедців, тонн	3654	2526	1970	1607	1906
Риба, у тому числі філе, копчене, тонн	8596	6183	4923	5412	5407
Риба, перероблена чи консервована в інший спосіб, крім готових страв із риби, тонн	50488	47235	32825	31568	34125
Ікра та замітники ікри, тонн	2423	3131	1951	2698	3175
Борошно, порошок і гранули з риби, ракоподібних, молюсків чи водних безхребетних інших, непридатні для вживання людиною, тонн	1806	1509	1528	1267	850
Всього товарно-харчової продукції, включаючи консерви рибні, тонн	84986	75575	60909	62629	63314

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України

Додаток П

Виробництво товарно-харчової рибної продукції, включаючи консерви рибні суб'єктами господарювання у галузі рибного господарства за період з 2013 р. до 2017 р.

Вид продукції	2013	2014	2015	2016	2017
Риба, філе рибне, м'ясо риби без кісток інше, морожені; печінка, ікра і молочко риби морожені, тонн, в тому числі	7532	7084	9947	12286	10947
Філе рибне та інше м'ясо риби без кісток, свіже чи охолоджене, тонн	274	125	37	-	57
Риба заморожена нерозібрана морська, тонн	6392	6063	8704	11018	9630
Філе рибне заморожене, тонн		356	631	578	490
М'ясо риби заморожене без кісток, крім філе, тонн	-	665	611	693	731
Філе рибне в'ялене, солоне чи в розсолі, крім копченого, тонн	1492	897	747	903	793
Риба сушена і в'ялена, тонн	4054	2932	3809	3956	3208
Оселедці солоні, тонн	4941	4078	3209	2932	2903
Риба солона, крім оселедців, тонн	3654	2526	1970	1607	1906
Риба, у тому числі філе, копчене, тонн	8596	6183	4923	5412	5407
Риба, перероблена чи консервована в інший спосіб, крім готових страв із риби, тонн	50488	47235	32825	31568	34125
Ікра та замітники ікри, тонн	2423	3131	1951	2698	3175
Борошно, порошок і гранули з риби, ракоподібних, молюсків чи водних безхребетних інших, непридатні для вживання людиною, тонн	1806	1509	1528	1267	850
Всього товарно-харчової продукції, включаючи консерви рибні, тонн	84986	75575	60909	62629	63314

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України

Продовження додатку П

Виробництво товарно-харчової рибної продукції, включаючи консерви рибні підприємствами рибної галузі за січень – грудень 2017 року у порівнянні з відповідним періодом 2016 року

Продукція	Код за номенклатурою	2017 р.		2016 р.		Відхилення, +; - 2017 р. від 2016 р.		%	
		грудень	з поч. року	грудень	з поч. року	грудень	з початку року	грудень	з початку року
Риба, філе рибне, м'ясо риби без кісток інше, морожені; печінка, ікра і молочко риби морожені, тонн	10.20.00.99.99	1359	10947	1601	12286	-242	-1339	84,9	89,1
Філе рибне та інше м'ясо риби без кісток, свіже чи охолоджене, тонн	10.20.11.00		57						
Риба заморожена нерозібрана (морська), тонн	10.20.13.30	1157	9630	1455	11018	-298	-1388	79,5	87,4
Філе рибне заморожене, тонн	10.20.14.00	31	490	103	578	-72	-88	30,1	84,8
М'ясо риби заморожене без кісток. крім філе, тонн	10.20.15.00	77	731	42	693	35	38	183,3	105,5
Філе рибне вялене, солоне чи в розсолі, крім копченого, тонн	10.20.21.00	142	793	129	903	13	-110	110,1	87,8
Риба сушена і в'ялена, тонн	10.20.23.50.10	239	3208	269	3956	-30	-748	88,8	81,1
Оселедці солоні, тонн	10.20.23.50.20	476	2903	429	2932	47	-29	111,0	99,0
Риба солоня, крім оселедців, тонн	10.20.23.50.30	183	1906	211	1607	-28	299	86,7	118,6
Риба, у тому числі філе, копчене, тонн	10.20.24	627	5407	663	5412	-36	-5	94,6	99,9
Риба, перероблена чи консервована в інший спосіб, крім готових страв із риби, тонн	10.20.25	4289	34125	3423	31568	866	2557	125,3	108,1
Ікра та замітники ікри, тонн	10.20.26	537	3175	322	2698	215	477	166,8	117,7
Борошно, порошок і гранули з риби, ракоподібних, молюсків чи водних безхребетних інших, непридатні для вживання людиною, тонн	10.20.41.00		850		1267	0	-417		67,1
Всього товарно-харчової продукції включаючи консерви рибні, тонн		7852	63314	7047	62629	805	685	111,4	101,1

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України

Продовження додатку П

Виробництво деяких видів товарно харчової рибної продукції за січень – грудень 2017 року порівняно з січнем – груднем 2016 роком за регіонами

	Риба заморожена нерозібрана морська				Морожені печінка, ікра і молочко риби		Філе рибне вялене, солоне чи у розсолі, крім копченого				Риба сушена і в'ялена				Оселедці солоні			
	2017 р.	2016 р.	Різниця, (+; -)	%, 17 до 16	2017 р.	2016 р.	2017 р.	2016 р.	Різниця	%, 17 до 16	2017 р.	2016 р.	Різниця, (+; -)	%, 17 до 16	2017 р.	2016 р.	Різниця, (+; -)	%, 17 до 16
Україна	9630	11018	-1388	87,4	1317	1268	793	903	-110	87,8	3208	3956	-748	81,1	2903	2932	-29	99,0
Вінницька	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	61	52	9	117,3
Волинська	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Дніпровська	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	886	1225	-339	72,3	x	x	x	x
Донецька	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Житомирська	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	672	916	-244	73,4
Закарпатська	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Запорізька	1802	3754	-1952	48,0	x	x	x	x	x	x	122	83	39	147,0	50	58	-8	86,2
Івано-Франківська	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Київська	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	501	347	154	144,4	471	265	206	177,7
Кіровоградська	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Луганська	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Львівська	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Миколаївська	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Одеська	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Полтавська	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	49	x	x	x
Рівненська	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	101	x	x	x
Сумська	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	51	64	-13	79,7
Херсонська	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Харківська	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	163	130	33	125,4	99	152	-53	65,1
Хмельницька	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Черкаська	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	1334	1793	-459	74,4	x	x	x	x
Чернівецька	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Чернігівська	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	143	144	-1	99,3

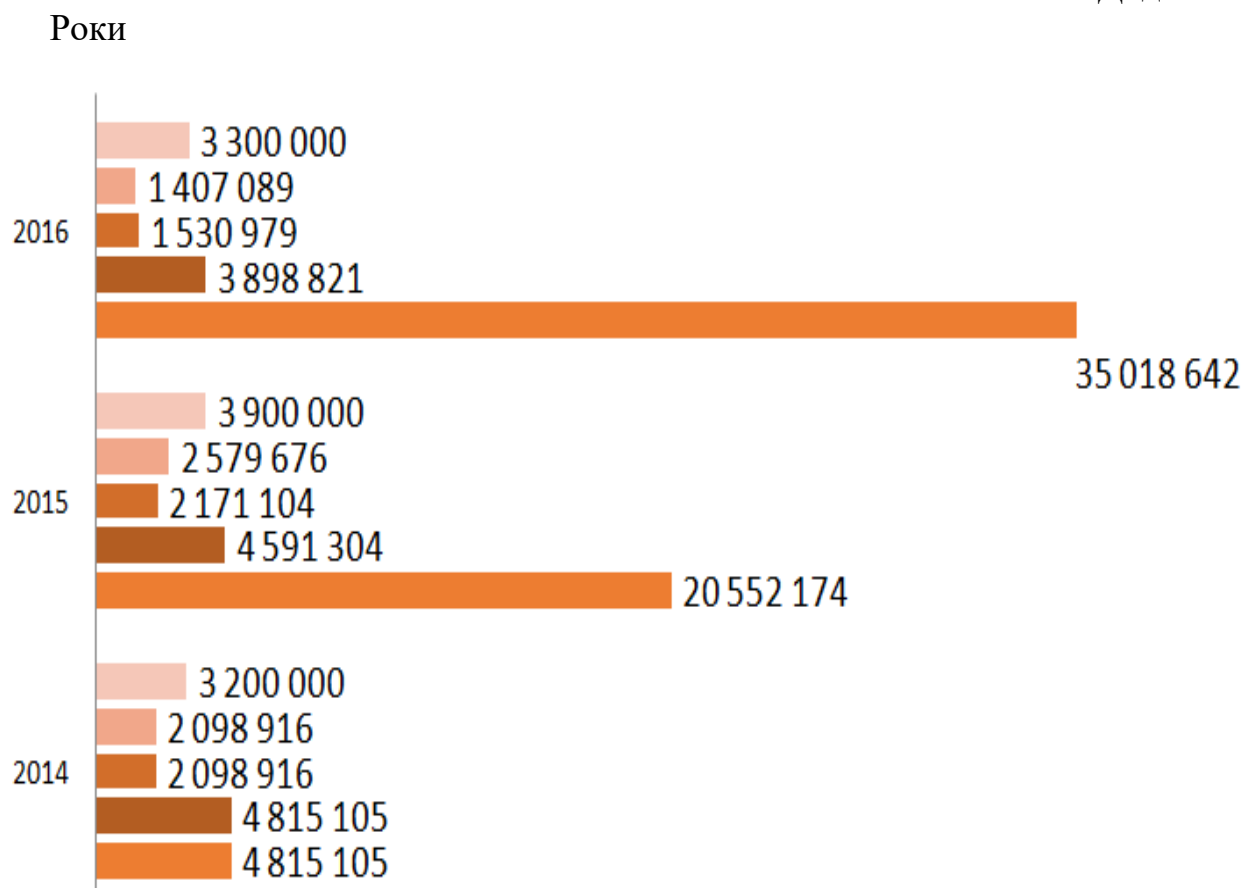
Джерело: складено за даними Державної служби статистики України

Продовження додатку П

Виробництво товарно-харчової рибної продукції, включаючи консерви рибні підприємствами рибної галузі за січень – грудень 2017 року у порівнянні з відповідним періодом 2016 року

	Код за номенклатурою	2017		2016		Відхилення + -		%	
		грудень	з початку року	грудень	з початку року	грудень	з початку року	грудень	з початку року
Риба, філе рибне, м'ясо риби без кісток інше, морожені; печінка, ікра і молочко риби морожені, тонн	10.20.00.99.99	1359	10947	1601	12286	-242	-1339	84,9	89,1
Філе рибне та інше м'ясо риби без кісток, свіже чи охолоджене, тонн	10.20.11.00	x	57	x	x	x	x	x	x
Риба заморожена нерозібрана (морська), тонн	10.20.13.30	1157	9630	1455	11018	-298	-1388	79,5	87,4
Філе рибне заморожене, тонн	10.20.14.00	31	490	103	578	-72	-88	30,1	84,8
М'ясо риби заморожене без кісток, крім філе, тонн	10.20.15.00	77	731	42	693	35	38	183,3	105,5
Філе рибне вялене, солоне чи в розсолі, крім копченого, тонн	10.20.21.00	142	793	129	903	13	-110	110,1	87,8
Риба сушена і в'ялена, тонн	10.20.23.50.10	239	3208	269	3956	-30	-748	88,8	81,1
Оселедці солоні, тонн	10.20.23.50.20	476	2903	429	2932	47	-29	111,0	99,0
Риба солона, крім оселедців, тонн	10.20.23.50.30	183	1906	211	1607	-28	299	86,7	118,6
Риба, у тому числі філе, копчене, тонн	10.20.24	627	5407	663	5412	-36	-5	94,6	99,9
Риба, перероблена чи консервована в інший спосіб, крім готових страв із риби, тонн	10.20.25	4289	34125	3423	31568	866	2557	125,3	108,1
Ікра та замітники ікри, тонн	10.20.26	537	3175	322	2698	215	477	166,8	117,7
Борошно, порошок і гранули з риби, ракоподібних, молюсків чи водних безхребетних інших, непридатні для вживання людиною, тонн	10.20.41.00	x	850	x	1267	0	-417	x	67,1
Всього товарно-харчової продукції включаючи консерви рибні, тонн	x	7852	63314	7047	62629	805	685	111,4	101,1

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України

Примітка.

- Компенсація за використання водних біоресурсів
- Сплачено збитків
- Стягнуто штрафів
- Накладено штрафів
- Нараховано збитків

Рис. П. 1. Надходження до бюджету протягом 2014–2016 рр., грн

Джерело: сформовано авторами на основі використання офіційних матеріалів

Держрибагентства України

Додаток С

Методи обчислення доданої вартості в рибному господарстві

Методи обчислення ДВ	Показники доданої вартості	Формула розрахунку
Адитивний	Адитивної доданої вартості фактичної (АДВф)	$АДВф = ЧПф + ППф + ПДВф + ОПф + ВСЗф$, де ЧПф – чистий прибуток від звичайної діяльності; ППф – податок на прибуток від звичайної діяльності; ПДВ – податок на додану вартість; ОПф – фонд оплати праці; ВСЗф – відрахування на соціальні заходи.
	Адитивної доданої вартості нормативної (АДВн)	$АДВн = ЧПн + ППн + ПДВн + ОПн + ВСЗн$, де ЧПн – нормативний чистий прибуток від використання активів – необоротних та оборотних; ППн – податок на нормативний прибуток; ПДВн – нормативний податок на додану вартість; ОПн – нормативний фонд оплати праці, що визначається як добуток чисельності трудових ресурсів підприємства та прожиткового мінімуму одного робітника; ВСЗн – нормативні відрахування на соціальні заходи.
Залишковий	Залишкової доданої вартості від виробничої діяльності (ЗДВв)	$ЗДВв = В - М - А - Інв$, де В – виручка від реалізації; М – матеріальні витрати; А – амортизація; Інв – інші операційні витрати.

Джерело: адаптовано до умов функціонування вітчизняної галузі рибного господарства на основі використання матеріалів [5; 4; 10; 27, С. 39–46; 41; 112; 126, С. 95–122; 152]

Додаток Т

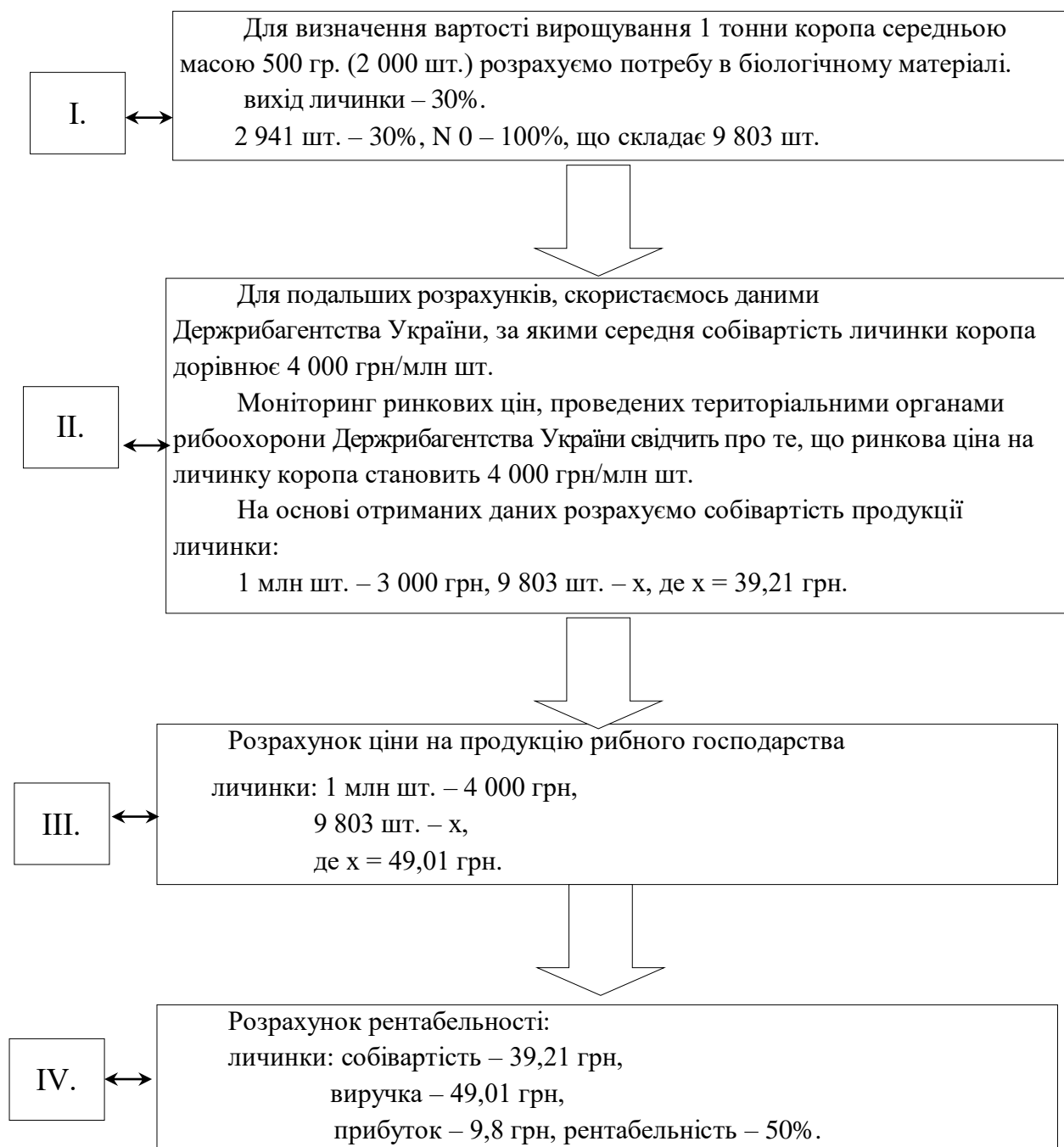

Рис. Т. 1. Розрахунок вартості вирощування личинки для визначення динаміки формування доданої вартості при виробництві товарного коропа

Джерело: складено на основі власних розрахунків

Додаток У

Базові засади проекту багаторічного національного плану для розвитку сталої аквакультури

1. Національний контекст та зв'язок з головними національними цілями: ситуація на національному рівні та стратегічні підходи у напрямі досягнення головних цілей Європейського Союзу; кількісні показники цілей національного зростання (2014–2020).

2. Дії у відповідь на Стратегічні принципи

(a) Спрощення адміністративних процедур:

(1) Оцінка національної ситуації:

(a) Кількісний опис адміністративних установ (основні відомства, відповідальні за ліцензування, розподіл відповідальності між адміністраціями).

(b) Кількісні дані та пояснення: дивись перелік в основному тексті

(2) Основні елементи та політичні заходи, що плануються у відповідь: дії, заплановані з метою зменшення адміністративних витрат

(3) Якщо застосовно, відповідні цілі та індикатори у кількісному вимірі (мається на увазі зменшення адміністративних витрат та/або часу тощо).

(b) Забезпечення сталого розвитку та зростання аквакультури шляхом координованого просторового планування:

(1) Оцінка національної ситуації: існуюча структура для просторового планування (морська або на суходолі), розподіл компетенцій, просторові плани, що вже існують.

(2) Основні елементи та політичні заходи, що плануються у відповідь: яким чином просторове планування сприятиме урахуванню потреб аквакультури.

(3) Де це застосовно, відповідні цілі та індикатори у кількісному вимірі (маються на увазі кількість та площа визначених для ведення аквакультури районів, кількість ухвалених регіональних планів).

(с) Підвищення конкурентоспроможності аквакультури ЄС:

(1) Оцінка національної ситуації: сильні та слабкі сторони національного сектора аквакультури, існуюча підтримка досліджень та технологічних розвідок (R&D), сфери, де найбільше потрібним є збільшення конкурентоздатності.

(2) Основні елементи та політичні заходи, що плануються у відповідь: діяльність, що запланована на підтримку інновацій та зв'язку між R&D та індустрією.

(3) Де це застосовно, відповідні цілі та індикатори у кількісному вимірі (наприклад кількість партнерських угод між індустрією та «гравцями» R&D).

(d) Сприяння встановленню однакових правил гри для операторів Європейського Союзу шляхом використання їх конкурентних переваг:

(1) Оцінка національної ситуації: організації виробників, існуючі схеми розпізнання сталості (маються на увазі добровільні схеми, що використовуються більшістю національних ритейлерів), сприйняття аквакультури у цілому.

(2) Основні елементи та політичні заходи, що плануються у відповідь (2014-2020): дії, що плануються для поліпшення іміджу продукції аквакультури Європейського Союзу. Маються на увазі кампанії з інформування, підтримка участі у добровільних схемах сертифікації, підтримка органічної аквакультури.

(3) Де це застосовно, відповідні цілі та індикатори у кількісному вимірі. Мається на увазі відсоток органічної або сертифікованої аквакультури.

Наукове видання

**Вдовенко Наталія Михайлівна,
Шепелєв Сергій Сергійович**

**КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ РИБНОГО
ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ В УМОВАХ
ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ**

Монографія

присвячена 70-річчю економічного факультету

Підписано до друку 08.11.2021 р. Формат 60×84/16.

Ум. друк. арк. 15,6. Обл-вид. арк. 15,6

Наклад 300 прим. Зам. № 210742

Видавець і виготовлювач Національний університет біоресурсів і

природокористування України,

вул. Героїв Оборони, 15, м. Київ, 03041.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 4097 від 17.06.2011